

IBIS

Interdyscyplinarna Bez Barrier Interaktywna Szkoła

Przewodnik dla nauczyciela
**PODSTAWY
PRZEDSIĘBIORCZOŚCI**



KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI



UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY





PRZEWODNIK DLA NAUCZYCIELA

Podstawy przedsiębiorczości

Publikacja przeznaczona wyłącznie do bezpłatnej dystrybucji

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP
2. RAMY PRAWNE OCENY
3. OCENIANIE JAKO STAŁY ELEMENT EDUKACJI SZKOLNEJ
4. EWALUACJA PROGRAMU NAUCZANIA JAKO SPECYFICZNA FORMA OCENY
5. INDYWIDUALIZACJA PROCESU NAUCZANIA
 - Metody pracy z uczniem trudnym
 - Rola nauczyciela w nauczaniu ucznia trudnego
 - Przykłady zastosowania wybranych metod i narzędzi w pracy z uczniem trudnym na lekcjach z podstaw przedsiębiorczości
 - Metody i narzędzia pracy w ocenianiu kształtującym u ucznia z zaburzeniami zachowania
6. WYMOGI EDUKACYJNE
7. OCENIANIE SUMUJĄCE A OCENIANIE KSZTAŁTUJĄCE
8. PODSTAWOWE ELEMENTY W OCENIANIU KSZTAŁTUJĄCYM
 - ❖ Cele
 - ❖ Kryteria sukcesu
 - ❖ Pytania kluczowe
 - ❖ Informacja zwrotna
 - ❖ Samoocena i ocena koleżeńska

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

9. OCENIANIE KSZTAŁTUJĄCE JAKO ELEMENT KSZTAŁTOWANIA KOMPETENCJI SPOŁECZNYCH

- Budowanie społeczności klasowej
- Rozwijanie kompetencji społecznych
- Budowanie prawidłowej aktywności ucznia w czasie zajęć jako element rozwijania umiejętności psychospołecznych w grupie
- Praktyczne wskazówki zastosowania metody dyskusji
- Praktyczne wskazówki dotyczące rozwijania kompetencji z wykorzystaniem GIER

10. ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1 – Scenariusze lekcji

Scenariusz 1. Bliższe i dalsze otoczenie przedsiębiorstwa

Scenariusz 2. Pieniądz kiedyś i dziś

Scenariusz 3. Budżet Państwa – dochody i wydatki oraz równowaga budżetowa

Scenariusz 4. Reklama – błogosławieństwo czy przekleństwo, a może synonim współczesności

Scenariusz 5. Popyt i podaż oraz czynniki wpływające na elementy rynkowe

Scenariusz 6. Bezrobocie – przyczyny, skutki i sposoby jego niwelowania

Załącznik nr 2 – Zestawy ćwiczeń

1. Zestaw ćwiczeń nr 1. „Komunikacja interpersonalna”

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 1

2. Zestaw ćwiczeń nr 2. „Działalność przedsiębiorstw”

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 2

3. Zestaw ćwiczeń nr 3. „Funkcjonowanie rynku”

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 3

4. Zestaw ćwiczeń nr 4. „Podmioty gospodarcze – funkcjonowanie”

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 4

5. Zestaw ćwiczeń nr 5. „System bankowy”

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 5

6. Zestaw ćwiczeń nr 6. „Rynek pracy”

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 6

7. Zestaw ćwiczeń nr 7. „Budżet i podatki”

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 7

8. Zestaw ćwiczeń nr 8. „Reklama”

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 8

9. Zestaw ćwiczeń nr 9. Zestaw ćwiczeń dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych „Pieniądz w gospodarce”

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 9

10. Zestaw ćwiczeń nr 10. Zestaw ćwiczeń dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych „Cele życiowe i zawodowe”

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń nr 10

Załącznik nr 3 – Scenariusz lekcji „ZAWIERANIE KONTRAKTU Z UCZNIAMI”

Załącznik nr 4 – Instrukcja gry IBIS „Okręt Wiedzy”

1. Wstęp

Integralną częścią programu nauczania IBIS jest sposób oceniania ucznia, który determinuje nie tylko styl nauczania, ale także atmosferę panującą w społeczności szkolnej. Tradycyjnie stosowany w szkołach system oceniania sumującego nie spełnia swojej podstawowej funkcji w nauczaniu, funkcji rozwojowej.

Nowoczesne nauczanie powinno być rodzajem kontraktu zawieranego pomiędzy nauczycielem a uczniem, w którym obie strony wspólnie ustalałyby zasady pracy, określały cele, zakres wiedzy i umiejętności oraz sposób monitorowania osiągnięć.

Uczniowie, współtworząc taki kontrakt, angażują się w proces nauczania, biorą odpowiedzialność za siebie i warunki, w jakich się uczą. Inne czynniki przyczyniające się do stworzenia pozytywnej przestrzeni i atmosfery sprzyjającej rozwojowi uczniów to:

- poczucie bezpieczeństwa warunków, w których się uczą;
- poczucie sensowności tego, czego się uczą;
- możliwość podejmowania samodzielnych działań i decyzji;
- poczucie wzajemnej wspólnoty.

Tylko traktowanie ucznia jak partnera w procesie nauczania, zapewnianie go o przydatności wiedzy, którą zdobywa, i umiejętności, które doskonali, rozumienie go i akceptowanie oraz zapewnienie właściwego i ciekawego rytmu pracy wpływają wzmacniająco na realizację zadania, jakim jest... nauczenie czegoś i nauczenie się czegoś.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2. Ramy prawne oceny

Polski system edukacji jest określony przepisami prawnymi – w nich znajduje odbicie obowiązujący system oceniania. Podstawowymi dokumentami określającymi zasady edukacji w Polsce oraz zasady oceniania są:

- *Ustawa o systemie oświaty z dn. 07.09.1991 r.*
- *Rozporządzenie MEN z dn. 30.04.2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach dla dzieci i młodzieży*¹.

W myśl tych przepisów ocenie podlegają osiągnięcia edukacyjne ucznia i jego zachowanie.

3. Ocenianie jako stały element edukacji szkolnej

Ocenianie towarzyszy nam przez całe życie i dotyczy niemal wszystkich jego aspektów. Oceniani jesteśmy przez rówieśników, partnerów życiowych, przyjaciół, pracodawców. Przez co najmniej dwanaście lat jesteśmy oceniani w szkole, a ocenianie stanowi ważny instrument zbierania i przekazywania informacji o efektach pracy zarówno uczniów, jak i nauczycieli. Choć wszechobecne, i wydawałoby się, przeciwiczone, niejednokrotnie budzi skrajne emocje, z poczuciem krzywdy i niesprawiedliwości włącznie. Ocenianie i jego cel dotyczą ucznia, nauczyciela, a także rodzica.

Istnieje kilka równorzędnych definicji oceniania.

Okoń² definiuje je, jako **proces wyrażania opinii o uczniach za pomocą stopni lub ocen opisowych** zarówno sporadycznie, jak i co kwartał (okres) lub przy końcu roku szkolnego).

Wg Niemierki³ ocena jest **informacją o wyniku kształcenia, której towarzyszy komentarz dotyczący tego wyniku**. Komentarz ten obejmuje: warunki uczenia się, sposób

¹ Dziennik Ustaw nr 130, poz. 906 z póź. zm.

² W. Okoń, Słownik Psychologiczny, Warszawa 1981.

uzyskiwania informacji o wyniku, jego interpretacji i sposób wykorzystania tej informacji w toku dalszego uczenia się (B. Niemięro, *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, Warszawa 2002⁴).

Wg Stróżyńskiego **ocenianie szkolne należy traktować zgodnie z zasadami komunikacji, opierającej się na czterech pytaniach: CO, PO CO, KOMU, JAK** (K. Stróżyński, *Ocenianie szkolne dzisiaj*, Warszawa 2003⁵). Ilustruje to tabela prezentowana poniżej⁶.

CO to jest ocena?	Jest to wynik kształcenia, wynik uczenia się (ocena = stopień szkolny + obowiązkowy towarzyszący mu komentarz)
PO CO ona jest?	Ocena powinna: służyć rozwojowi ucznia, dobrze informować o poziomie i rodzaju osiągnięć, motywować do skutecznej pracy i ukierunkowywać aktywność ucznia.
KOMU jest potrzebna, do kogo jest adresowana?	Przede wszystkim do ucznia, bo on jest najważniejszym podmiotem. Inni jej adresaci to: nauczyciele, którzy na jej podstawie promują uczniów, oraz rodzice, którzy modyfikują swoje działania wychowawcze.
JAK komunikować ocenę uczniowi?	Od sposobu komunikacji zależy, czy ocena spełnia swoją funkcję pedagogiczną. Powinna być zakomunikowana w sposób skuteczny, by uczeń umiał wykorzystać zawarte w niej dla informacji dalszego uczenia się.

³ B. Niemięro, *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, Warszawa 2002.

⁴ B. Niemięro, *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, WSiP, Warszawa 2002/

⁵ K. Stróżyński, *Ocenianie szkolne dzisiaj*, WSzPWN, Warszawa 2003.

⁶ Poradnik Model innowacyjnych metod dydaktycznych w zakresie szkolnictwa zawodowego, Praca zbiorowa, Magdalena Matuszak, s.109.

Kosińska⁷ traktuje ocenianie **jako proces i system, który ma wspomagać pracę nauczycieli i rodziców nad sprawnym i mądrym wchodzeniem w życie młodego pokolenia**. Ocenianie ma pomóc uczniowi w:

- + **rozpoznawaniu własnych możliwości**: uczeń wie, jaki ma zasób wiedzy, umiejętności i co w danej dziedzinie musi uzupełnić, a wystawiana cyfra od 1 do 6 informuje go o poziomie własnej wiedzy i własnych umiejętności w stosunku do obowiązującej skali;
- + **rozwoju psychospołecznym**: uczeń sytuuje siebie wobec grupy rówieśniczej, określa swój status; ocena zaś wpływa na poziom akceptacji i samooceny;
- + **budowaniu właściwej motywacji**: ocena działa motywująco lub wprost przeciwnie – demotywuje; o tym, czy ocenianie pełni funkcję motywatora decyduje komentarz wyrażony przez osobę znaczącą, posiadającą odpowiedni autorytet;
- + **kształtowaniu zainteresowań uczniów**: ocenianie może zachęcać do pracy nad dalszym własnym rozwojem, może ukierunkować obszar zainteresowań i utwierdzić w dokonaniu słusznego wyboru;
- + **nabywaniu wiedzy**: poziom wiedzy i umiejętności musi być systematycznie monitorowany, tak aby i uczeń, i nauczyciel na bieżąco określali zakres posiadanej wiedzy czy kompetencji w danym obszarze i podejmowali decyzje, pozwalające go poszerzać.

Kosińska uważa też „(...) że warunki i cele oceny zostaną spełnione, jeśli nauczyciel właściwie zrozumie sam proces oceniania, rzetelnie zbierze informacje o drodze edukacyjnej dziecka, a przede wszystkim jasno i precyzyjnie przekaze uczniowi informacje zwrotne, umożliwiające orientację we własnych możliwościach i postępkach. Traktowanie oceny jako mechanizmu przymusu, nagradzania i karania kończy się zwykle zniechęceniem ucznia do nauki, do dbałości o własny wszechstronny i wielokierunkowy rozwój. Może się także skończyć negatywnym ocenianiem pracy nauczyciela przez rodziców i uczniów oraz porażką dydaktyczno-wychowawczą nauczyciela”⁸.

⁷ E. Kosińska, Ocenianie w szkole: krótki poradnik psychologiczny, Kraków, Rubikon, 2000, s.10.

⁸ E. Kosińska, Ocenianie w szkole: krótki poradnik psychologiczny, Kraków, Rubikon, 2000.

Wg Jaworskiego ocena – jeśli ma pełnić funkcję dydaktyczną – powinna być miarą wyników pracy ucznia i określać poziom wiedzy, umiejętności i postaw oraz luk do uzupełnienia w przyszłości. Odgrywa też rolę wychowawczą, rozwijając zainteresowania i pobudzając do samodzielnej pracy oraz wskazuje miejsce ucznia w grupie społecznej⁹).

Ciekawą zależność rodzaju funkcji oceny szkolnej w stosunku do samej oceny przedstawili Sołtys i Szmigiel (*Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej*, Kraków 1999¹⁰). Ilustruje to poniższa tabela.

Rodzaj funkcji oceny	Relacje funkcji oceny do samej oceny
Dydaktyczna	Informacja o stopniu opanowania treści nauczania przez ucznia.
Dydaktyczno-prognostyczna	Informacja o stopniu znajomości zagadnienia, pomocna również w planowaniu czynności nauczyciela.
Sterująco-metodyczna	Uzmysławia nauczycielowi konieczność zmian lub kontynuacji metod dydaktycznych.
Psychologiczna	Obejmuje kontekst zdrowia psychicznego i fizycznego ucznia.
Wychowawcza	Uwzględnia zaangażowanie, wkład pracy, warunki środowiskowe ucznia.

⁹ Z. Jaworski, Zarys problemu oceny szkolnej w wychowaniu fizycznym, *Wychowanie Fizyczne i Sport*, 1968; oraz Poradnik. Model innowacyjnych metod dydaktycznych w zakresie szkolnictwa zawodowego. Praca zbiorowa, s.110-113.

¹⁰ D. Sołtys, M.K. Szmigiel, *Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej*, Kraków 1999.

Selektywna	Odróżnia uczniów dobrze przygotowanych do dalszej pracy od tych, którzy danej umiejętności jeszcze nie posiadli.
Społeczna	Kształtuje stosunki w klasie, określa predyspozycje ucznia do dalszej pracy i nauki.

Przytoczone wyżej definicje pokazują, że *ocenianie jest złożonym i trudnym procesem*, który może służyć nie tylko pozytywnym celom, takim jak np. motywacja do nauki i kształtowanie samodzielnego uczenia się. Ocenianie ma też duży wpływ na rozwój osobowości, poczucie własnej wartości, określanie pozycji w grupach rówieśniczych, akceptację czy samoocenę. Zdarza się, że nieumiejętne wyznaczenie systemu oceniania służy nie do końca przemyślanym celom – bardziej wtedy dyscyplinuje i buduje autorytet nauczyciela niż wspiera autentyczny rozwój ucznia (np. przy selektywnym wymiarze oceny). Może też działać destrukcyjnie i wpływać na rozwój zaburzeń zachowania, postawę lękową wobec szkoły, poczucie krzywdy i niesprawiedliwości.

Wyjątkiem jest ocenianie oparte na nauczaniu kształtującym, które – przez swój charakter – nie niszczy poprawnych relacji, a buduje je i wzmacnia. Według Sterny, polskiej promotorki oceniania kształtującego, „jeśli wiemy, jak skutecznie i dobrze uczyć, to właściwie nie jest ważne, czego uczymy. Uczeń otrzymuje trening efektywnego uczenia się, umie się uczyć i w przyszłości może sam nauczyć się potrzebnych zagadnień. W pewien sposób proces uczenia się jest ważniejszy niż to, czego uczymy. Dobre nauczanie oznacza, że nauczyciel sprawdza na każdym etapie (nie tylko na końcu), czego uczeń się nauczył i czy opanował materiał”¹¹.

4. Ewaluacja programu nauczania jako specyficzna forma oceny.

Specyficzną formą oceny jest **ewaluacja**. Podstawowym elementem systemu ewaluacji oświaty jest *ewaluacja zewnętrzna i wewnętrzna*.

¹¹ www.ceo.org.pl Danuta Sterna

Ewaluacja zewnętrzna prowadzona jest na potrzeby organu nadzoru pedagogicznego i szkoły przez wizytatorów.

Ewaluacja wewnętrzna służy pracownikom placówki: podnoszeniu jakości, doborze najefektywniejszych metod nauczania i sprawdzaniu osiągnięcia założonych celów.

Ewaluacja jest to systematyczne zbieranie i analizowanie informacji o procesie dydaktycznym i jego efektach w celu sformułowania opinii wartościujących.

Ewaluacji powinna podlegać zgodność programu z prawem oświatowym, poprawność merytoryczna i dydaktyczna, a także efekty pracy uczniów. Ewaluacji programu nauczania można dokonywać na bieżąco (ewaluacja formatywna) i całościowo (ewaluacja sumatywna).

Ewaluacji formatywnej dokonuje nauczyciel za każdym razem, gdy sprawdza osiągnięcia swoich uczniów. Wyniki testów osiągnięć szkolnych pokazują, które cele programowe zostały zrealizowane w pełni, które częściowo, a które w ogóle nie zostały zrealizowane. Gdy wyniki sprawdzianów są niesatysfakcjonujące trzeba na bieżąco podejmować decyzje o wprowadzeniu zmian, np. dodaniu lub usunięciu pewnych metod czy technik pracy, zwiększeniu liczby godzin, zrezygnowaniu z treści wykraczających poza podstawę, jeżeli takie zostały dodane.

Ewaluacja sumatywna to ostateczna i całościowa ocena programu. Ma określić, jakie zmiany wiedzy i umiejętności uczniów zaszły w czasie realizacji programu, czy zostały osiągnięte zamierzone cele. Możemy to sprawdzić za pomocą:

- ankiet,
- wywiadów,
- obserwacji,
- analizy prac uczniów,
- analizy wyników egzaminów zewnętrznych.

W wyniku przeprowadzonej ewaluacji należy podjąć decyzję, czy program ma być kontynuowany. Jeżeli zostanie podjęta decyzja o kontynuowaniu programu nauczania należy

się zastanowić, jakie zmiany są konieczne w jego realizacji w celu podniesienia jakości nauczania¹².

5. Indywidualizacja procesu nauczania

Z ocenianiem ściśle są związane zagadnienia: *wymogów edukacyjnych i indywidualizacji procesu nauczania*.

Cytowane w rozdziale II *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 17.11.2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy, oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych* – nakłada na nauczyciela obowiązek dostosowania wymogów edukacyjnych i indywidualizację pracy z uczniem. Dotyczy to obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych odpowiednio do potrzeb rozwojowych, edukacyjnych i możliwości psychofizycznych konkretnego ucznia.

Zasada ta dotyczy w szczególności pracy z uczniem mającym orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub nauczania indywidualnego, u którego stwierdzono zaburzenia i odchylenia rozwojowe lub specyficzne trudności w uczeniu.

Oprócz *uczniów mających zaburzenia uwarunkowane wewnątrznie*, np. obniżony poziom intelektualny, dysfunkcje somatyczne, np. wady słuchu, wzroku, cukrzycę lub uszkodzenia CUN (np. padaczkę), występują uczniowie ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się.

W rozporządzeniu tym *specyficzne trudności w uczeniu się* odnoszą się do uczniów w normie intelektualnej, którzy mają trudności w przyswajaniu treści nauczania, wynikające ze specyfiki ich funkcjonowania percepcyjno-motorycznego i poznawczego, nieuwarunkowane schorzeniami neurologicznymi, np. dysleksja rozwojowa, dysgrafia, dysortografia, dyskalkulia.

Trudności w uczeniu się mogą wynikać lub współwystępować w powiązaniu z oddziaływaniem zewnętrznym, tj. różnice kulturowe, niewystarczające lub niewłaściwe nauczanie, czynniki psychogenne, zła sytuacja rodzinna ucznia.

¹² Ewaluacja w nadzorze pedagogicznym. Refleksje, pod redakcją Grzegorza Mazurkiewicza. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2011.

Wymagania stawiane tym uczniom powinny być dostosowane do wymagań psychofizycznych konkretnego ucznia, a nie obniżone.

Ogólne wskazówki dotyczące ucznia ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się, w zakresie nauczania podstaw przedsiębiorczości:

- Uwzględniać trudności z zapamiętywaniem nazw.
- W czasie odpowiedzi ustnych dyskretnie wspomagać, dawać więcej czasu na przypomnienie, dyskretnie naprowadzać.
- Częściej powtarzać i utrwalać materiał.
- W procesie nauczania stosować techniki skojarzeniowe ułatwiające zapamiętywanie.
- Wprowadzać w nauczaniu metody aktywne, angażujące jak najwięcej zmysłów, używać wielu pomocy dydaktycznych, urozmaicać proces nauczania.
- Zróżnicować formy sprawdzania wiadomości i umiejętności, tak aby ograniczyć ocenianie na podstawie pisemnych odpowiedzi ucznia.
- Przeprowadzać sprawdziany ustne z ławki lub odpytywać indywidualnie.

METODY PRACY Z UCZNIEM TRUDNYM

Uczeń przeżywający niepowodzenia szkolne to dla nauczyciela ***uczeń trudny***. Charakterystyczne trudności szkolne niektórych uczniów na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej przejawiają się w:

1. Niskiej wydolności intelektualnej, poczuciu niskiej wartości.
2. Braku wsparcia w domu rodzinnym, patologiiach rodzinnych, braku dobrych relacji nastolatka z rodziną.
3. Różnego typu zaburzeniach podstawowych funkcji poznawczych, takich jak dysgrafia, dysleksja, dyskalkulia, które utrudniają czynienie widocznych postępów, wymagają od ucznia żmudnych, systematycznych i nudnych ćwiczeń.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
4. Różnego typu zaburzeniach emocjonalnych: zespół Aspergera, ADHD, lęki i fobie szkolne – zdiagnozowane lub nie.
 5. Utracie naturalnej chęci uczenia się na skutek wielokrotnych i wieloletnich porażek, ale też na skutek nieprzystosowanych do życia programów szkolnych oraz nudnych, podających sposobów nauczania.

ROLA NAUCZYCIELA W NAUCZANIU *UCZNIA TRUDNEGO*

- Nauczyciel organizuje w taki sposób sytuacje dydaktyczne, żeby uczeń mógł być aktywny umysłowo i technicznie.
- Zadaniem nauczyciela jest przekazanie uczniom podstaw wiedzy i umiejętności, które pozwolą im **uczyć się samym**.
- Rozbudza zainteresowania, używając takich pomocy dydaktycznych i metod, które wpływają na emocjonalne i estetyczne przeżywanie otaczającego świata (lepiej, jeśli uczeń więcej przeżyje a mniej się dowie!).
- Stosuje indywidualizację w stawianiu wymagań i ocenianiu.
- Buduje poczucie wartości ucznia.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tajemnica sukcesu edukacyjnego wg trenerów z Centrum Rozwoju Jump leży w zastosowaniu 4 metod¹³.

- Niech Twoje lekcje wywołują w uczniu poczucie „wow”
- Bądź obecny, konsekwentny, szanuj, współpracuj i pozwól na ekspresję
- Ucz przez doświadczenie
- Dawaj uczniowi wiarę w sukces

¹³ **Małgorzata Maria Kulik**, trener w Centrum Rozwoju Jump, **Przemysław Staroń**, trener w Centrum Rozwoju Jump, pracownik Zakładu Psychologii Wspomagania Rozwoju SWPS (Sopot)

PRZYKŁADY ZASTOSOWANIA WYBRANYCH METOD I NARZĘDZI W PRACY Z UCZNIEM TRUDNYM NA LEKCJACH Z PODSTAW PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

✚ Wykonywanie zadań w grupie lub w parach.

✚ Takie rozwiązywanie zadań daje większe poczucie bezpieczeństwa, gwarantuje uczniowi wsparcie, łagodzi stres związany z oceną. Uczeń chętniej spyta o wyjaśnienie kolegi niż nauczyciela.

Przykład 1. Podstawy przedsiębiorczości:

6. Rynek pracy

Temat lekcji: Etyka i biznes

TOK LEKCJI	TREŚCI	CZAS	UWAGI
Lekcja właściwa	Nauczyciel rozdaje schematy, na których są przedstawione przykłady najważniejszych prawnych i moralnych norm w biznesie (materiał pomocniczy nr 1).	2 min	
Praca w grupach	Dzieli uczniów na grupy i prosi, aby każda grupa zapisała na kartkach przykłady złamania norm przez właścicieli firm i ich pracowników. Przykładów ma być co najmniej tyle, ilu jest członków grupy – tak aby każdy uczeń mógł swój pomysł zapisać i zaprezentować.	10 min	Obowiązuje zasada, że każdy pomysł jest dobry.
	Po upływie określonego przez nauczyciela czasu uczniowie	6 min	Przykładowe odpowiedzi: - złe warunki pracy, - dyskryminacja kobiet,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	<p>czytają pomysły przygotowane przez grupy – każdy uczeń po jednym pomysle lub wytypowany przez kolegów lider prezentuje wszystkie. Nauczyciel pełni funkcję sekretarza i zapisuje pomysły na tablicy aż do ich wyczerpania.</p> <p>Uczniowie wspólnie wybierają przykłady najpowszechniejsze i tym samym otrzymują gotowy zestaw współczesnych nieetycznych zachowań w biznesie według młodego pokolenia.</p>	4 min	<ul style="list-style-type: none"> - zatrucie środowiska naturalnego, - korupcja, - zatrudnianie „na czarno” - spóźnianie się z wypłatą wynagrodzeń
--	---	-------	---

Materiał pomocniczy nr 1

NORMY MORALNE W BIZNESIE



GODNOŚĆ PRAWO DO ŻYCIA SPRAWIEDLIWOŚĆ WOLNOŚĆ

Klasowi korepetytorzy

Sklaniaj uczniów, którzy szybciej rozwiązali dane ćwiczenie, do pomocy innym kolegom w klasie.

Zalety: metoda uczy współpracy i nawiązywania kontaktów, dawania i brania, korepetytor ćwiczy i utrwala nabyte umiejętności, drugi uczeń często czuje mniejszy stres, korzystając z pomocy kolegi niż nauczyciela. Metoda pozwala lepiej gospodarować czasem na lekcji, przy jednoczesnej aktywności wszystkich uczniów.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Przykład 2. Podstawy przedsiębiorczości:

4. Państwo, gospodarka

Temat lekcji: Budżet państwa. Źródła dochodów i rodzaje wydatków.

TOK LEKCJI	TREŚCI	CZAS	UWAGI
Lekcja właściwa	Nauczyciel rozdaje każdemu uczniowi rozsypane elementy układanki p.t. „Uchwalanie ustawy budżetowej w Polsce” (materiał pomocniczy nr 1).	1 min	
Rozwiązywanie ćwiczenia	<u>Opisuje zasady realizacji ćwiczenia:</u> Pamiętaj: Nie wszystkie elementy układanki pasują! Wybierz dobre i tylko z nich samodzielnie ułóż etapy uchwalania budżetu. Jeżeli skończysz, podnieś rękę i poczekaj, aż podejdem i sprawdzę poprawność wykonanego ćwiczenia. Ci z Was, którzy zrobili zadanie bezbłądnie, zostaną wyznaczeni do pomocy pozostałym kolegom. Sprawdzicie poprawność ułożenia układanek, gdy wykryjecie błędy, wyjaśnicie koledze, dlaczego takie rozwiązanie jest niewłaściwe i jak wygląda prawidłowa odpowiedź.	2 min 7 min 10 min	 Každy na koniec wkłada właściwie ułożone elementy układanki do zeszytu.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Materiał pomocniczy nr 1

Projekt ustawy
budżetowej
przygotowuje
sejm.

Ustawę
budżetową
uchwala sejm

Senat przyjmuje ustawę
budżetową.

Projekt ustawy
budżetowej
przygotowuje senat.

Senat odrzuca ustawę
budżetową.

Prezydent RP podpisuje
ustawę budżetową.



Projekt ustawy
budżetowej
przygotowuje Rada
Ministrów.

Ustawa budżetowa jest
ogłoszona w Dzienniku
Ustaw.

Prezydent RP kieruje
ustawę budżetową
do Trybunału
Konstytucyjnego.

Senat proponuje
poprawki do ustawy
budżetowej.

Prezydent RP wetauje ustawę
budżetową.

 **Rysowanie** doświadczenie radości tworzenia – np. poprzez działania manualne;
 Działa na zmysł wzroku (u wielu osób dominuje pamięć wzrokowa), pomaga w zapamiętaniu pojęć. Rozwija wyobraźnię, mapy myśli są sposobem szybkiego robienia notatek.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Przykład 3 Podstawy przedsiębiorczości:

4. Państwo, gospodarka.

Temat lekcji: Inflacja – przyczyny jej powstawania i rodzaje inflacji

TOK LEKCJI	TREŚCI	CZAS	UWAGI
Lekcja właściwa	Nauczyciel wyjaśnia pojęcie „koszyk inflacyjny Głównego Urzędu Statystycznego”, a następnie prosi, żeby każdy uczeń narysował na kartce swój koszyk inflacyjny. W koszyku powinny się znaleźć wszystkie produkty, które zwykle uczeń kupuje bądź, z których korzysta, a kupują je rodzice.	2 min	Pracę można wykonać kredkami, flamastrami, farbami. Dobrze, jeśli będzie kolorowa.
Praca samodzielna	Na koniec tej części lekcji nauczyciel może zaprezentować, np. w postaci slajdu lub rysunku na tablicy te produkty, które wchodzi do koszyka inflacyjnego GUS-u. Dzięki temu zabiegowi uczniowie porównają oficjalny koszyk ze swoim.	10 min	Przykładowe odpowiedzi – składniki koszyka:
		3 min	<ul style="list-style-type: none"> - chleb, - masło, - wędlina, - ziemniaki, - makaron, - jabłka, - jajka, - cukier, - czekolada, - paliwo, - ubrania, - gazeta, - napoje, - papierosy? - alkohol?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Objaśnienie znaczenia czasowników operacyjnych – przykłady

- Porównywanie, czyli podanie podobieństw i różnic. Ćwicz najpierw na prostych przykładach, np. porównajcie Jasia i Krzysia, porównajcie kampanię promocyjną Coca-Coli i Pepsi..
- Ocena to przypisanie wartości, podanie zalet i wad – wypisz swoje dwie mocne i dwie słabe strony.

Praca z danymi statystycznymi

Analizując dane statystyczne, poleć uczniowi zwracać uwagę na **tytuł i główkę** tabeli, a zwłaszcza **jednostki**, w jakich podawane są wartości liczbowe. Dopiero później zleć dokonanie porównań i interpretacji wartości.

Material pomocniczy nr 1

Kraje najbogatsze			Kraje najbiedniejsze		
Kraj	PKB w \$ na jednego mieszkańca w 2008 roku	PKB w \$ na jednego mieszkańca w 2011 roku	Kraj	PKB w \$ na jednego mieszkańca w 2008 roku	PKB w \$ na jednego mieszkańca w 2011 roku
Lichtenstein	118 000	135 000	Demokratyczna Republika Konga	375	291
Katar	110 700	88 222	Burundi	400	608
Luxemburg	81 000	81 466	Liberia	500	577
Zjednoczone Emiraty Arabskie	68 000	69 800	Erytrea	700	589
Norwegia	59 300	51 959	Niger	700	675
Brunei	53 100	48 333	Sierra Leone	700	877

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

NAJBOGATSZE I NAJBIEDNIEJSZE PAŃSTWA ŚWIATA


Przykład Pokaż, jak ograniczać pola widzenia w tabelach, aby ułatwić czytanie danych.

Kraje najbogatsze			Kraje najbiedniejsze		
Kraj	PKB w \$ na jednego mieszkańca w 2008 roku	PKB w \$ na jednego mieszkańca w 2011 roku	Kraj	PKB w \$ na jednego mieszkańca w 2008 roku	PKB w \$ na jednego mieszkańca w 2011 roku
Lichtenstein	118 000	135 000	Demokratyczna Republika Konga	375	291
Katar	110 700	88 222	Burundi	400	608
Luxemburg	81 000	81 466	Liberia	500	577
Zjednoczone Emiraty Arabskie	68 000	69 800	Erytrea	700	589
Norwegia	59 300	51 959	Niger	700	675
Brunei	53 100	48 333	Sierra Leone	700	877

W ten sposób łatwiej analizować dane.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zainteresowanie lekcją

-  Koniecznie podaj cel lekcji. Tak sformułuj cel, żeby był dla ucznia jasny i możliwie atrakcyjny. Podaj (najlepiej do zapisania), czego będziesz wymagać, tak aby uczeń nie był zaskoczony i mógł się odpowiednio przygotować. Kryteria oceniania nazywane są w języku oceniania kształtującego NaCoBeZu (na co będę zwracać uwagę).

Przykład 1 Podstawy Przedsiębiorczości

1. Człowiek przedsiębiorczy

Temat lekcji: Czynniki psychologiczne sprzyjające przedsiębiorczości

TOK LEKCJI	TREŚCI	CZAS	UWAGI
Czynności wstępne	Po sprawdzeniu listy obecności nauczyciel formułuje cele lekcji w języku ucznia:	2 min	Lekcja ta powinna zaciekać każdego ucznia, gdyż poznane rodzaje zachowań ludzkich występują powszechnie i umiejętność ich rozpoznawania przyda się każdemu nie tylko na lekcji podstaw przedsiębiorczości, ale także w codziennym życiu.
Zapoznanie uczniów z założonymi celami lekcji i kryteriami sukcesu.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nauczysz się rozpoznawać zachowania asertywne, uległe i agresywne. 2. Poznasz korzyści wynikające z planowania własnych działań i inwestowania w siebie. <p>Nauczyciel prosi uczniów o zapisanie w zeszytach następujących kryteriów sukcesu (NaCoBeZu) w odniesieniu do dzisiejszej lekcji</p>	4 min	


„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego


	<ol style="list-style-type: none"> 1. Czy potrafisz podać i opisać po jednym przykładzie zachowania asertywnego, uległego i agresywnego? 2. Czy potrafisz wymienić cztery korzyści wynikające z planowania własnych działań i inwestowania w siebie? 		
--	--	--	--

Więcej informacji i przykładów na temat celu, kryterium oceny znajdziesz w rozdziale „Podstawowe elementy oceniania kształtującego”

Ćwiczenie wypowiedzi ustnych i opanowanie stresu

 Po postawieniu pytania poproś o niepodnoszenie rąk. Daj czas na zastanowienie się całej grupie, nie proś o odpowiedź ciągle tych samych, szybko zgłaszających się uczniów. Niech każdy ma szansę udzielenia odpowiedzi, ale jednocześnie daj prawo odpowiedzi „nie wiem” bez narażenia się na niezadowolenie nauczyciela. Daj czas na wypowiedź – nie przerywaj, nie dopowiadaj, jeśli jest niezrozumiała, poproś o wyjaśnienie.

Test powtórka

 Nauczyciel zadaje pytanie, uczniowie udzielają pisemnej odpowiedzi. Po każdym pytaniu nauczyciel dość szybko podaje odpowiedź. Zalety: angażuje całą klasę, zaryzykowanie nieprawidłowej odpowiedzi nie wiąże się z konsekwencjami, czego często obawiają się słabi uczniowie, testowi nie towarzyszy strach ani ściąganie, bo uczniowie wiedzą, że robią go dla siebie. Priorytetem jest wiedza, a nie ocena.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Przykład 1 Podstawy przedsiębiorczości

3. Rynek – cechy i funkcje

Temat lekcji: Powtórzenie wiadomości z działu „Rynek – cechy i funkcje”

TOK LEKCJI	TREŚCI	CZAS	UWAGI
Lekcja właściwa	Nauczyciel rozdaje uczniom kartki i wyjaśnia, że za chwilę rozpocznie się <u>nie na ocenę</u> sprawdzian powtórzeniowy.	1 min	Ważne jest, aby nauczyciel uspokoił uczniów i zminimalizował stres towarzyszący pisaniu testu, ale także ważne jest, aby nauczyciel dopilnował samodzielności pracy, ciszy w klasie oraz skupienia się na odpowiedziach wszystkich uczniów.
Praca samodzielna	Nauczyciel prosi, aby uczniowie zanotowali następujące pytania powtórzeniowe: <ol style="list-style-type: none"> 1. Czy potrafisz wymienić dwa społeczne cele gospodarowania? 2. Czy umiesz wymienić cztery rodzaje rynków ze względu na zasięg geograficzny? 3. Czy potrafisz nazwać i opisać cztery społeczne skutki transformacji polskiej gospodarki po 1989 roku? 4. Czy umiesz wyjaśnić następujące pojęcia: <ul style="list-style-type: none"> *cena *popyt *podaż? 	5 min	

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	<p>Uczniowie w miarę swoich możliwości udzielają odpowiedzi na powyższe pytania.</p> <p>Samodzielne sprawdzenie poprawności udzielonych odpowiedzi.</p> <p>Nauczyciel podaje poprawne odpowiedzi i prosi, aby każdy postawił sobie/ narysował przy swoich odpowiedziach następujące znaczki:</p> <p>*pełna, poprawna odpowiedź – słoneczko z uśmiechem, *niepełna, ale poprawna odpowiedź – słoneczko, *odpowiedź z błędami – słoneczko za chmurą, *zła odpowiedź lub brak odpowiedzi – chmurka.</p> <p>Uczniowie sumują swoje znaczki i sami, tylko przed sobą rozliczają się ze swojej wiedzy.</p>	<p>15-20 minut</p> <p>10-15 minut</p>	<p>Nie należy pospieszać piszących.</p>
--	--	---------------------------------------	---

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Informacja zwrotna

- Informacja zwrotna w odróżnieniu od oceny jest przez słabego ucznia przyjmowana pozytywnie, pozwala mu zrozumieć i poprawić błędy. Nastawia optymistycznie do własnego procesu ucznia się i możliwości sprostania oczekiwaniom.

Więcej informacji i przykładów o sposobach przekazywania informacji zwrotnej, przydatnych formularzy znajdziesz w rozdziale „Podstawowe elementy oceniania kształtującego”

Podsumowanie zajęć.

Pomóż uczniom dostrzec efekty własnej nauki. Uczniowie kończą zdania:

Dziś nauczyłam/em się...

Zrozumiałam/em, że...

Przypomniałam/em sobie, że...

Dziś osiągnęłam/nąłem założony cel, gdyż... [i dowolne inne]

Zalety: dobre podsumowanie, zakończenie lekcji, chwila refleksji dla ucznia, możliwość wyrażenia swoich uczuć, informacja zwrotna dla nauczyciela

Przykład 1. Podstawy przedsiębiorczości

6. Rynek pracy

Temat lekcji: Przyczyny i skutki bezrobocia

TOK LEKCJI	TREŚCI	CZAS	UWAGI
Lekcja właściwa Część końcowa.	Pod koniec zajęć nauczyciel, badając stopień osiągnięcia założonych celów lekcji, sprawdza odpowiedzi uczniów na wybrane pytanie kluczowe np.: Dlaczego bezrobocie jest problemem		Złe odpowiedzi nie są oceniane. Nauczyciel musi pamiętać, że niektórzy uczniowie będą potrzebowali

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	<p>społecznym?</p> <p>Uczniowie próbują odpowiadać na zadane pytanie.</p> <p>Na zakończenie lekcji nauczyciel rozdaje uczniom kartki z napisanymi początkami zdań i prosi, aby je dokończyli:</p> <p>Dziś nauczyłam/em się rozpoznawać różne rodzaje bezrobocia , są to między innymi...</p> <p>Dziś zrozumiałam/Em, jakie są główne przyczyny bezrobocia, a są to między innym...</p> <p>Dziś dowiedziałam/em się. jakie są główne metody przeciwdziałania bezrobociu, a są to między innymi...</p>	<p>więcej czasu, aby udzielić odpowiedzi</p> <p>Dobrze, jeśli uczeń wymieni choć cztery.</p> <p>Dobrze, jeśli uczeń wymieni choć trzy.</p> <p>Dobrze, jeśli uczeń wymieni choć cztery.</p>
--	---	--

METODY I NARZĘDZIA PRACY W OCENIANIU KSZTAŁTUJĄCYM STOSOWANE U UCZNIĄ Z ZABURZENIAMI ZACHOWANIA

W I klasie szkoły ponadgimnazjalnej mamy do czynienia z grupą nastolatków, dla której pozycja wśród rówieśników jest najważniejszą wartością w tym wieku. Potrzeba zaprezentowania się w odpowiednim świetle i wywarcia wrażenia na innych, zyskania przyjaciół jest najsilniejszą motywacją wyboru sposobów zachowania.

Wielu nastolatkom odpowiada wizerunek niepokornego ucznia, mogą tym zaimponować kolegom.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

POLECANE METODY NA LEKCJACH PRZEDSIĘBIORCZOŚCI (I NIE TYLKO...)

- ❖ **Czasowa izolacja od grupy**, aby pozbawić ucznia „widowni” – odsunięta ławka, praca samodzielna na zapleczu sali, wysłanie na „spacer” po korytarzu (zależnie od możliwości) z jednoczesnym ustnym podkreśleniem nieakceptacji trudnego zachowania.
- ❖ **Powstrzymanie się od spektakularnego karania**. Kara paradoksalnie wyróżnia ucznia i spełnia jego oczekiwania bycia zauważonym.
- ❖ **Zaangażowanie w pozytywne i absorbujące działanie** np.
 - ✓ rozwiązywanie krzyżówki (adres kreatora krzyżówek np. http://gry.lap.pl/index.php?option=com_content&task=blogsection&id=3&Itemid=8)
 - ✓ kolorowanie, np. scenek rodzajowych, komiksów (przedsiębiorczość)
 - ✓ rozwiązywanie wesołych zagadek - przykłady znajdziesz na stronie <http://katarzyna.majakowska.edu.ociizk.waw.pl/>.
- ❖ **Poświęcenie uwagi** uczniowi przez docenienie pozytywnych zachowań, pochwały stosowne do osiągnięć.
- ❖ **Danie szansy na sukces** i pokazanie, że dobrze wykonane zadanie (ale nie ocena!) zapewnia dobre samopoczucie. Zaproponuj konkurs ekonomiczny na poziomie adekwatnym do możliwości uczniów.
- ❖ **Zainteresowanie lekcją**, koniecznie podaj cel lekcji – pamiętaj, że temat lekcji nie jest celem. Tak sformułuj cel, żeby był dla ucznia jasny i możliwie atrakcyjny. Wywołuj zaskoczenie, zdziwienie, działaj na wyobraźnię, prowokuj, łam rutynę.
- ❖ **Pokazywanie przez nauczyciela, jak duże powiązania ma nauka z życiem codziennym.**
- ❖ **Sklonienie ucznia do aktywności**, uczeń będzie aktywny, gdy będzie miał poczucie sensu tego, co robi, gdy uwzględnisz jego potrzeby i zainteresowania, gdy zapewnisz

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

mu poczucie bezpieczeństwa (dasz prawo do błędów i pytań), gdy pozwolisz mu podejmować decyzje i realizować własne pomysły, dostrzeżesz zarówno jego wkład pracy, jak i pozytywy w efekcie końcowym.

ZABURZENIA ZACHOWANIA – ZESPÓŁ ASPERGERA

Wskazówki dla nauczycieli i terapeutów znajdziesz na stronie:
<http://niegrzecznedzieci.org.pl/asperger/specjalnie-dla-nauczycieli-i-terapeutow/>

PODSUMOWANIE

Wspieraj, ale nie wyręczaj. Nie oczekuj perfekcji, oczekuj postępu!

6. Wymogi edukacyjne

Najczęściej, w standardach szkolnych ocenie podlegają: wiedza, umiejętności i zachowanie. Wszyscy zgodnie twierdzą, że niezmiernie trudno jest oceniać postawy; niemniej jednak właściwy system oceniania może pomagać w ich kształtowaniu. W innowacyjnym programie nauczania „IBIS” zaproponowane zostały poniższe wymagania edukacyjne na stopnie szkolne.

Na ocenę dopuszczającą uczeń:

- zna i rozumie pojęcia: recesja, kryzys, cykl koniunkturalny, PKB i PNB, rynek, podaż i popyt, cena, rynek kapitałowy, papier wartościowy (dłużny i własnościowy), akcja, obligacja, weksel, budżet państwa, deficyt budżetowy, dług publiczny, system bankowy, pojęcie przedsiębiorczości, analizy SWOT komunikacja, komunikat i kanał komunikacji, asertywności, konflikt, negocjacje, pojęcie reklamy, pojęcie pracy, bezrobocia i rodzaje bezrobocia instytucje pomagające podczas poszukiwań pracy CV i list motywacyjny, rozmowa kwalifikacyjna płacy, umowy o pracę, korupcji, pieniądza, inflacji, depozyt bankowy oraz stopa procentowa, kredyt i pożyczka, rachunek maklerski, funduszy inwestycyjnych, reklamacji, podatku i jego funkcje,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
- wymienia stawki podatku dochodowego, rodzaje ubezpieczeń, polisy, rodzaje ubezpieczeń,
 - wie, że zysk jest podstawowym celem działalności gospodarczej,
 - wymienia rodzaje działalności gospodarczej,
 - wie co to biznesplan,
 - wie co to NIP, REGON, praca zespołowa, księga rachunkowa, obieg dokumentów,

Na ocenę dostateczną uczeń:

- wymienia przykłady przemian systemowych w gospodarce,
- zna i rozumie pojęcie trendu i etapy cyklu koniunkturalnego,
- zna i rozumie pojęcia PKB per capita, PNB per capita, parytet siły nabywczej,
- zna i rozumie pojęcie równowagi rynkowej,
- zna i rozumie pojęcie dobra substytucyjnego i komplementarnego oraz efektu Griffena,
- zna podział papierów wartościowych,
- zna podział i klasyfikację dochodów i wydatków,
- zna klasyfikację banków oraz pojęcia instytucji finansowej i para bankowej,
- zna typy osobowości i metody samooceny,
- zna zasady inwestowania w siebie i płynące z tego korzyści,
- zna cechy komunikacji werbalnej i niewerbalnej,
- zna cechy asertywności, zna i rozumie pojęcia: kompromis, liberalizm, dominacja,
- zna podział negocjacji na twarde i miękkie oraz cechy negocjatora identyfikuje bariery komunikacji,
- zna i rozumie pojęcia: promocja i perswazja, wymienia funkcje pracy,
- potrafi wymienić cechy poszczególnych typów bezrobocia,
- potrafi korzystać z usług instytucji pomagających w znalezieniu pracy,
- zna kanały wysyłania aplikacji,
- wymienia zasady przygotowywania się do rozmowy kwalifikacyjnej,
- zna funkcje płacy,
- zna typy zatrudnienia,
- zna cechy etyki w pracy,
- zna funkcje pieniądza
- zna typy inflacji, wymienia różne rodzaje lokat,
- zna i rozumie pojęcie stopy kredytowej,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
- wymienia składniki kosztów kredytu,
 - wie, co to jest kurs giełdowy oraz wskaźniki giełdowe,
 - zna rodzaje funduszy,
 - zna etapy reklamacji oraz instytucje konsumenckie,
 - zna rodzaje podatków,
 - wyjaśnia mechanizm funkcjonowania podatku dochodowego od osób fizycznych,
 - zna obowiązujące ulgi podatkowe,
 - wyjaśnia, kto finansuje poszczególne składki na ubezpieczenia społeczne,
 - zna ubezpieczenia obowiązkowe i dobrowolne,
 - rozumie znaczenie ubezpieczeń,
 - zna i wymienia cele działalności gospodarczej,
 - wymienia wszystkie typy spółek, klasyfikuje je jako osobowe lub kapitałowe,
 - wymienia podstawowe elementy i zasady sporządzania biznesplanu,
 - wymienia źródła finansowania działalności firmy i klasyfikuje koszty,
 - zna etapy zakładania firmy,
 - umie wymienić cechy dobrego kierownika oraz zalety i wady pracy zespołowej,
 - zna sposoby rozliczania się księgowości w firmie,
 - zna zasady prowadzenia dokumentacji,
 - zna pojęcie etyki pracodawcy,

Na ocenę dobrą uczeń:

- potrafi przewidzieć zmiany w gospodarce związane z przemianami gospodarczymi,
- na podstawie wykresu cyklu umie ocenić stan gospodarki,
- na podstawie danych umie podać wartości wskaźników gospodarczych i porównać kraje o różnych wskaźnikach,
- potrafi poprawnie omówić mechanizm rynkowy,
- zna prawo popytu i podaży, potrafi wyznaczyć punkty równowagi cenowej oraz wymienić dowolne dobra komplementarne i substytucyjne,
- wyjaśnia cel i opisuje mechanizm funkcjonowania giełd,
- wymienia źródła dochodów i kierunki wydatków budżetu państwa oraz umie obliczyć saldo budżetowe,
- potrafi odróżnić bank komercyjny od parabanku i banku centralnego,
- umie zaklasyfikować siebie do danego typu osobowości,
- wie, w jakim celu należy inwestować w siebie,
- zna i rozumie pojęcie mowy ciała,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
- umie zachować się asertywnie,
 - umie odróżnić poszczególne sposoby przeciwdziałania konfliktom,
 - umie odróżnić negocjacje twarde od miękkich,
 - wymienia czynniki sprzyjające efektywnemu porozumiewaniu się,
 - umie odróżnić promocję od reklamy,
 - wyjaśnia rolę pracy w gospodarce i postrzega ją jako wartość,
 - wymienia i ocenia metody przeciwdziałania bezrobociu,
 - potrafi napisać ogłoszenie prasowe o poszukiwaniu pracy;
 - wyszukuje informacje o wolnych miejscach w pracy,
 - poprawnie pisze życiorys (CV) i list motywacyjny w odpowiedzi na konkretne ogłoszenie,
 - potrafi merytorycznie przygotować się do rozmowy kwalifikacyjnej; sporządza listę dokumentów, które należy zabrać na rozmowę i dobiera odpowiedni strój,
 - zna i odróżnia formy płacy,
 - odróżnia różne rodzaje umów oraz zna ich zalety i wady,
 - zna nieetyczne zachowania w pracy,
 - zna obieg pieniądza w gospodarce,
 - wyjaśnia, na czym polega inflacja i wymienia jej skutki,
 - czyta ze zrozumieniem umowę rachunku i lokaty oraz wyciągi bankowe,
 - wymienia różne rodzaje kredytów według rozmaitych kryteriów (waluty, terminu spłaty, przeznaczenia itp.),
 - potrafi prawidłowo ocenić wskaźniki giełdowe,
 - zna zasady inwestowania w fundusze i inne źródła,
 - omawia rodzaje podatków; wyjaśnia mechanizm funkcjonowania podatku VAT,
 - zna procedury obliczania podatku,
 - wie jakie instytucje konsumenckie istnieją w Polsce,
 - opisuje znaczenie podatku dochodowego dla gospodarki i osoby pracującej,
 - wyjaśnia, na co przeznaczane są składki na poszczególne rodzaje ubezpieczeń i kiedy można z nich korzystać,
 - wymienia przykłady obowiązkowych ubezpieczeń majątkowych i osobowych (np. OC samochodu, przy wykonywaniu niektórych zawodów),
 - wyjaśnia pojęcia: dywidenda, holding, korporacja, koncern, monopol,
 - umie opracować kodeks etyczny firmy,
 - omawia rodzaje działalności gospodarczej,
 - wymienia przykłady ubezpieczeń,
 - wymienia wady i zalety prowadzenia jednoosobowej,
 - opracowuje prosty biznesplan,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
- wyjaśnia, jak rozpoznać rynek i gdzie w najbliższym otoczeniu najkorzystniej zlokalizować firmę,
 - umie założyć własną firmę,
 - wymienia formy motywowania pracowników,
 - wymienia zasady prowadzenia ewidencji sprzedaży (dla podatku zryczałtowanego) oraz ewidencji zakupów i sprzedaży (dla podatku VAT),
 - wie, w jakim celu prowadzi się dokumentację firmową,

Na ocenę bardzo dobrą uczeń:

- potrafi ocenić wpływ koniunktury na gospodarkę,
- na podstawie danych umie przewidzieć następujące po sobie etapy cyklu,
- umie określić stan gospodarki dowolnego kraju na podstawie wskaźników gospodarczych,
- zna działanie mechanizmu bankowego,
- umie dokonać samooceny,
- potrafi przewidzieć korzyści wynikające z indywidualnej inwestycji w siebie,
- umie przekształcić dowolny komunikat na asertywny,
- umie w praktyce zastosować sposoby przeciwdziałania konfliktom,
- potrafi wykorzystać odpowiednie sposoby prowadzenia negocjacji w życiu codziennym,
- umie przeciwdziałać barierom w komunikacji,
- umie odróżnić przekaz perswazyjny od przekazu zwykłego,
- wyjaśnia funkcjonowanie mechanizmu popytu i podaży na rynku pracy,
- analizuje przyczyny nierównowagi na rynku pracy,
- efektywnie prowadzi rozmowę telefoniczną (symulacyjną) z potencjalnym pracodawcą,
- odnajduje typowe błędy w życiorysach i listach motywacyjnych,
- potrafi przewidzieć pytania, które mogą być zadawane podczas rozmowy i przygotowuje odpowiedzi na nie; przeprowadza symulacyjną rozmowę kwalifikacyjną (jako pracownik i jako pracodawca),
- wymienia podstawowe prawa i obowiązki pracownika oraz pracodawcy,
- umie przeciwdziałać nieetycznym zachowaniom w pracy,
- umie ocenić wpływ pieniądza na gospodarkę, W
- wymienia sposoby przeciwdziałania inflacji,
- oblicza wielkość odsetek od założonej lokaty (przy stałym oprocentowaniu),

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- porównuje oferty banków w zakresie poszczególnych rodzajów kredytów; omawia mechanizm określania zdolności kredytowej i wymienia rodzaje zabezpieczeń kredytu,
- zna zasady korzystania z rachunku maklerskiego i realizacji zleceń,
- potrafi ocenić korzyści z inwestowania,
- umie przeprowadzić procedurę reklamacyjną,
- wyjaśnia sens płacenia podatków oraz ich znaczenie,
- umie przewidzieć skutki finansowe dla różnych wartości podatku dochodowego,
- samodzielnie wypełnia roczną deklarację podatkową z załącznikami,
- oblicza składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne od podanej pensji,
- wyjaśnia rolę Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego
- wyjaśnia znaczenie poszczególnych rodzajów ubezpieczeń,
- wyjaśnia zależności między zyskiem a ryzykiem,
- charakteryzuje cztery najbardziej popularne rodzaje spółek (cywilną, jawną, akcyjną i z ograniczoną odpowiedzialnością),
- omawia kwestie odpowiedzialności za zobowiązania tych spółek,
- opracowuje rozbudowany biznesplan z analizą finansową,
- umie przekwalifikować swoją działalność gospodarczą,
- wymienia zasady doboru pracowników i przeprowadza rekrutację (w warunkach symulacyjnych),
- wypełnia księgę przychodów i rozchodów (na podstawie typowych dokumentów),
- wymienia zasady zarządzania dokumentami i prowadzenia dokumentacji,

Na ocenę celującą uczeń:

- proponuje sposoby przeciwdziałania recesji i kryzysowi gospodarczemu,
- umie określić typ cyklu i podać przykład obecnie występującego cyklu danego typu,
- zna i umie zinterpretować inne wskaźniki gospodarcze,
- zna pojęcie elastyczności popytu i podaży,
- podaje propozycje zmniejszenia długu publicznego i deficytu budżetowego,
- umie określić wpływ systemu bankowego na gospodarkę,
- umie zaplanować swoją karierę,
- zna inne sposoby motywowania do kreowania własnej osobowości,
- umie zaprojektować poprawny i skuteczny przekaz interpersonalny,
- zna inne metody przeciwdziałania konfliktom,
- potrafi opracować procedury antykonfliktowe,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- opracowuje procedury negocjacyjne,
- umie zapobiegać błędom w komunikacji,
- zna sposoby przeciwdziałania niepożądanym zachowaniom w reklamie,
- zna lokalny rynek pracy,
- analizuje strukturę lokalnego rynku pracy,
- umie opracować swój plan rozwoju zawodowego,
- modyfikuje przygotowane dokumenty w zależności od charakteru pracy i stanowiska, sporządza „profil” pracodawcy i wybiera najlepszą ofertę pracy (w warunkach symulacyjnych),
- analizuje i przewiduje wzrost płacy w gospodarce,
- omawia różne formy zatrudniania,
- sposoby rozwiązywania umów o pracę oraz drogę postępowania w przypadku roszczeń z tytułu niezgodnego z prawem rozwiązania umowy o pracę,
- umie zaprojektować kodeks etyczny,
- potrafi przewidzieć skutki wprowadzenia euro w Polsce,
- umie przewidzieć skutki inflacji dla gospodarki i dla siebie,
- porównuje oferty banków w zakresie lokat bankowych i zakłada lokatę (w warunkach symulacyjnych),
- wyjaśnia zasadę działania zastawu bankowego i hipoteki,
- potrafi efektywnie inwestować na giełdzie (na drodze symulacyjnej),
- prawidłowo ocenia i inwestuje na różne sposoby, umie korzystać z usług instytucji konsumenckich w interesie swoim i innych konsumentów,
- potrafi podać przykłady różnych systemów podatkowych oraz wymienić ich zalety i wady,
- omawia konsekwencje niewywiązywania się z obowiązków podatkowych,
- przewiduje skutki niepłacenia ubezpieczeń społecznych dla gospodarki,
- potrafi wybrać najkorzystniejsze dla siebie ubezpieczenie,
- umie znaleźć nietypowe ubezpieczenia i ocenić ich skutek,
- ocenia obowiązujący system prawny,
- umie ocenić wybór najwłaściwszej formy dla swojego przedsiębiorstwa,
- opracowuje profesjonalny biznesplan z projektem rozwoju firmy na kilka najbliższych lat,
- wyjaśnia znaczenia marki (firmy lub produktu); wymyśla nazwę i projektuje logo firmy zgodnie z obowiązującymi zasadami,
- potrafi zorganizować pracę personelu – odpowiednio rozdzielić stanowiska, kompetencje, zadania i określić czas pracy,
- umie wypełnić wszystkie dokumenty księgowe wskazane przez nauczyciela,
- potrafi opracować procedury obiegu dokumentów w firmie,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

7. Ocenianie sumujące a ocenianie kształtujące

Ze względu na warunki oraz sposób przeprowadzania wyróżnia się różne rodzaje oceniania oraz stosuje się różną klasyfikację. Najczęściej mówi się o **ocenianiu zewnętrznym i wewnętrznym**.

Ocenianie zewnętrzne wynika z nadzoru pedagogicznego i egzaminów zewnętrznych, dotyczy oceniania uczniów i nauczycieli. Zostało omówione w rozdziale *IV Ewaluacja programu nauczania jako specyficzna forma oceny*.

Ocenianie wewnętrzne wynika z wewnątrzszkolnego systemu oceniania.

Inny podział, ze względu na sposób i funkcję, jaką pełni ocenianie, wyróżnia: **ocenianie sumujące i ocenianie kształtujące**. Niezbędnymi warunkami do ich zastosowania jest *określenie wymogów edukacyjnych i zwrócenie uwagi na problem zastosowania indywidualizacji procesu nauczania*.

Ocenianie sumujące stanowi najbardziej tradycyjną formę oceny, odpowiadającą wymogom zewnętrznego systemu oceniania. Oparte jest na tradycyjnej skali cyfrowej od 1 do 6; polega na ocenianiu udziału uczniów w codziennych zajęciach szkolnych, każdorazowej pracy w klasie, egzaminów, zadań ustnych i pisemnych, prac praktycznych lub projektowych.

Według badaczy (np. Kalandyka) ocenianie to pełni przede wszystkim funkcję kontrolną. Sprawdza stan wiedzy już przyswojonej i za pomocą określonych symboli cyfrowych określa jej poziom. Jest oceną bardzo subiektywną i bywa niesprawiedliwe. Nie daje równych szans wszystkim uczniom, różnicuje i stygmatyzuje ich. Budzi wiele negatywnych emocji. Często wyzwała wśród uczniów postawy nastawione na rywalizację. Dobrym i bardzo dobrym uczniom daje poczucie wyższości i przewagi, a słabszym – poczucie mniejszej wartości, często wstydu i zażenowania.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Jednocześnie może dawać wszystkim zainteresowanym – uczniom, nauczycielom i rodzicom – złudne poczucie bezpieczeństwa, bo informuje o wynikach, skrótowo i umownie, ale w sposób dobrze im znany.

Ocena sumująca nie wspiera rozwoju ucznia, jedynie ustala, jakie umiejętności i wiedzę uczeń opanował. Spełnia głównie funkcje: kontrolną, informacyjną i selektywną. W dużym stopniu opiera się na subiektywnych kryteriach nauczycieli. W wielu szkołach nauczyciele, dostrzegając wady oceny sumującej, wprowadzają uzgadniane wcześniej z uczniami kryteria punktowe.

W programie IBIS zachęcamy nauczycieli – przy jednoczesnym braku rezygnacji z ocen sumujących – do sięgania po elementy oceniania kształtującego (które zostaną niżej opisane szczegółowo). O zaletach tego rodzaju oceniania może świadczyć poniższe zestawienie zalet i wad oceny tradycyjnej i oceny kształtującej¹⁴:

OCENA KSZTAŁTUJĄCA	OCENA SUMUJĄCA
Ocenianie indywidualne: jak pomóc uczyć się jednostce.	Trzeba sprawdzić, czy jesteś lepszy od innych i czy pasujesz do standardu.
Ocenianie wspomagające: jesteś tu, powinieneś zrobić jeszcze to; sprawdźmy razem, co już umiesz; czego powinieneś się jeszcze nauczyć i jak to zrobić.	Jesteś na tym etapie w realizacji założonych celów; udowodnij, że coś umiesz.
Jest procesem ciągłym.	Służy podsumowaniu procesu.
Pomaga rozpoznać braki i je uzupełnić.	Mówi o przeszłych osiągnięciach.
Jest integralnym elementem procesu dydaktycznego.	Może funkcjonować niezależnie od procesu dydaktycznego.

¹⁴ Kalandyk, Czetwertyńska, Ocenianie kształtujące – nowe spojrzenie na nauczanie, 2006, s. 7-8.

Informuje, gdzie w procesie jest uczeń.	Służy rozliczeniu procesu.
Sprzyja poprawie jakości nauczania.	Jest wygodniejsze.
Odnosi się do wszystkich sfer procesu: organizacji, doboru treści, motywacji i atmosfery.	Ma nikły związek z atmosferą podczas procesu.
Styl pracy nastawiony na to, jak ludzie się uczą.	Styl pracy nie ma związku ze sposobem uczenia się.
Nie narusza programów nauczania.	Celem jest realizacja programów nauczania.
„Mam prawo nie wiedzieć”.	„To wstyd nie wiedzieć”.

Ocenianie kształtujące jest zatem nie tylko rodzajem oceniania wewnątrzszkolnego, ale kompleksowym demokratycznym stylem nauczania. Celem głównym oceniania kształtującego ma być przede wszystkim pomoc uczniowi w osiągnięciu lepszych wyników, motywowanie go i aktywizowanie, a nie automatyczne sprawdzenie jego wiedzy podsumowane wystawieniem oceny. W ocenianiu kształtującym (z ang. „formative assessment”) nie chodzi więc tylko o samą ocenę, ale o budowanie pozytywnej sytuacji edukacyjnej, w której najistotniejszym elementem jest atmosfera sprzyjająca nauce.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wprowadzenie do szkoły oceny kształtującej indywidualizuje proces rozwoju ucznia. Daje szansę na dostosowanie tempa przekazywania przez nauczyciela i zdobywania samodzielnie przez ucznia wiedzy i umiejętności do jego możliwości. „Wymusza” udzielanie uczniowi konkretnych informacji, w czym uczeń jest dobry i nad czym musi jeszcze popracować. Zakłada możliwość poprawy, przy dyskretnym wsparciu nauczyciela i jego wskazówek. Systematycznie wdrażane ocenianie kształtujące uczy ucznia planowania uczenia się i samodzielnego rozwiązywania trudności.

8. Podstawowe elementy oceniania kształtującego¹⁵

Stosowanie oceniania kształtującego jest związane z konsekwentnym występowaniem na każdej lekcji pewnych stałych elementów, dzięki którym uczniowie nie tylko są nauczani, ale uczestniczą w planowaniu i monitorowaniu własnego procesu uczenia się. Są to:

- **cele lekcji dla nauczyciela**, czyli wyznaczenie kierunku, w którym zmierza nauczyciel;
- **cele lekcji w języku ucznia**, czyli wyjaśnienie uczniom (w postaci przedstawienia efektów), czego się uczą;
- **kryteria sukcesu/wskaźniki osiągnięcia celu**, czyli precyzyjne określenie, co nauczyciel będzie oceniał/na co będzie zwracał uwagę;
- **pytania kluczowe**, czyli inspirowanie i zachęcanie uczniów do szukania odpowiedzi;
- **samoocena i ocena koleżeńska**, czyli przekazanie uczniom części odpowiedzialności za uczenie się,
- **opisowa informacja zwrotna** od nauczyciela, czyli nawiązywanie systematycznej współpracy między nauczycielem i uczniem w monitorowaniu osiągnięć oraz pracy nad brakami.

❖ Cele lekcji

¹⁵ W rozdziale wykorzystano informacje ze strony www.ceo.org.pl

Temat lekcji – czy treści nauczania z podstawy programowej nie są celami samymi w sobie.

Zanim nauczyciel poprowadzi lekcję lub zaplanuje jakąkolwiek aktywność ucznia, powinien odpowiedzieć sobie na pytanie: ***Po co to robię? Czego chcę nauczyć?*** Ważne jest, by konkretnie i precyzyjnie potrafił określić, do czego zmierzają podejmowane w trakcie zajęć aktywności czy proponowane zadania. Uczniowie muszą mieć poczucie praktycznej ich przydatności – chcą (i mają do tego pełne prawo) wiedzieć, jaki będzie efekt końcowy, czego się nauczą, co będą potrafili.

Cele zajęć lub aktywności podane w języku ucznia uczynią je bardziej zrozumiałymi i akceptowalnymi. Podane na początku lekcji odpowiednio zaangażują uczniów i zmotywują ich do nauki. Dyscyplinują zarówno nauczycieli, jak i uczniów do tego, by wspólnie (i konsekwentnie) zmierzać do ich realizacji, nie odchodząc od tematu, czy zgłębiając ciekawe, ale niezaplanowane obszary wiedzy lub umiejętności, oraz wpływając na dobór metod pracy z uczniami. Jeśli cele zostaną odpowiednio sformułowane (będą konkretne, mierzalne), łatwo będzie sprawdzić pod koniec lekcji lub po przeprowadzonej aktywności, czy zostały osiągnięte. Ich weryfikacja jest nieodłącznym elementem oceniania kształtującego.

Cele powinny być bardzo dobrze przemyślane, ponieważ warunkują pozostałe elementy oceny kształtującej. W powiązaniu z nimi ustalane są między innymi kryteria sukcesu; ich realizacja powinna umożliwić uczniom odpowiedź na pytanie/pytania kluczowe.

Nauczyciele mają tendencję do wyznaczania wielu ambitnych celów dla każdej lekcji. Jednocześnie, wybierając poszczególne aktywności i metody pracy z uczniami, nie zawsze biorą pod uwagę ich efektywność w zakresie realizacji

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

postawionych celów. Pod koniec zajęć mają poczucie, że znów się „nie wyrobili”. Podobne uczucie towarzyszy uczniom – że „nauczyciel będzie ich sprawdzał z tego, czego nie zrobił na lekcji”. 45 minut to krótki czas – nawet z najlepszymi uczniami jesteśmy w stanie w pełni zrealizować 3-4 cele.

W programie nauczania „IBIS” do każdego tematu lekcji zostały sformułowane przykładowe cele. Są one spójne z podstawą programową, częściami wspólnie zintegrowanymi w programie nauczania geografii i przedsiębiorczości.

Nauczyciel może wykorzystywać je w całości, przeformułować lub wyznaczyć własne. Ważne, by je przedstawiał uczniom na początku zajęć i sprawdzał, czy są dla nich zrozumiałe.

PRZYKŁAD 1.

Cele dla nauczyciela i cele w języku ucznia

CELE LEKCJI DLA NAUCZYCIELA

Uczeń:

1. zna i prawidłowo stosuje pojęcia: integracja gospodarcza, strefa wolnego handlu, unia celna, unia polityczna, euroregion,
2. wskazuje czynniki wpływające na integrację w skali globalnej i regionalnej,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3. wyjaśnia cele działania głównych organizacji międzynarodowych oraz gospodarczych,
4. dostrzega szanse i zagrożenia wynikające z rozszerzania UE,
5. analizuje szanse i zagrożenia wynikające z członkostwa Polski w wybranych organizacjach międzynarodowych,
6. dostrzega/rozpoznaje przykłady integracji międzynarodowej w regionie swojego zamieszkania.

CELE LEKCJI W JĘZYKU UCZNI

Po zajęciach będziesz umiał:

1. stosować do odpowiednich zjawisk pojęcia: integracja gospodarcza, strefa wolnego handlu, unia celna, unia polityczna, euroregion,
2. wyjaśnić, co wpływa na integrację w skali globalnej i regionalnej,
3. wyjaśnić cele działania głównych organizacji międzynarodowych: UE, ONZ, NATO i gospodarczych OPEC, NAFTA, Unia Narodów Południowoamerykańskich, Unia Afrykańska, Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej ASEAN,
4. analizować szanse i zagrożenia wynikające z rozszerzania UE,
5. analizować szanse i zagrożenia wynikające z członkostwa Polski w wybranych organizacjach międzynarodowych,
6. dostrzegać przykłady integracji międzynarodowej w miejscu, w którym mieszkasz.

❖ Kryteria sukcesu

Kryteria sukcesu to wskaźniki osiągnięcia celu, czyli wymierny dowód na to, że cel został osiągnięty. W literaturze przedmiotu pojęcie to stosuje się wymiennie z kryteriami oceniania lub NaCoBeZu (stosowanym w szczególności przez Centrum Edukacji Obywatelskiej, popularyzatora oceniania kształtującego w polskiej szkole).

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Podawanie tych kryteriów uczniom jest obowiązkowym elementem oceniania kształtującego. Powinny one być określone w odniesieniu do celów lekcji – dzięki nim uczniowie dokładnie wiedzą, czego i jak mają się nauczyć (bo to właśnie będzie oceniane/sprawdzone). Kryteria te powinny też towarzyszyć zadawanym pracom domowym oraz być określone przed sprawdzianem.

Bez względu na to, czemu towarzyszą kryteria sukcesu, zawsze przynoszą wiele korzyści zarówno nauczycielom, jak i uczniom.

Kryterium sukcesu wyznaczone do tematu lekcji jest korzystne dla nauczyciela, gdyż nie zajmuje się on zagadnieniami drugorzędnymi, ma jasno zaplanowaną formułę lekcji. Z góry wie, jakie zastosować metody i narzędzia, odpowiednio dobiera rodzaj pracy nad treściami. Określenie kryteriów oceniania dla prac domowych i sprawdzianów pozwala nauczycielowi zastanowić się nad sensem i efektywnością zadań proponowanych na sprawdzianie lub w formie pracy domowej oraz ich związku z podanymi kryteriami; ułatwia sprawiedliwą ocenę prac, zgodnie z ustalonymi wcześniej zasadami.

Kryterium sukcesu podane do tematu lekcji jest korzystne również dla ucznia, który od początku zajęć wie, jakie wiadomości i umiejętności musi opanować i na jakim poziomie. Może skupić się na osiągnięciu zaplanowanego kryterium, na bieżąco sprawdzając, co już wie i co umie. Znajomość kryteriów oceniania dla prac domowych i sprawdzianów zwiększa poczucie bezpieczeństwa ucznia, który nie czuje się zaskakiwany pytaniami, na które nie zna odpowiedzi; uczeń wie też dokładnie, co musi znaleźć się w jego pracy, by mógł osiągnąć sukces.

Przykład 1. Kryteria sukcesu

1. Czy potrafisz wyjaśnić własnymi słowami, co to jest rola społeczna?
2. Czy potrafisz podać cztery przykłady ról społecznych, w których najczęściej występujesz? Czy potrafisz podać po dwa typowe dla nich zachowania?
3. Czy potrafisz wymienić trzy zasady pracy zespołowej?
4. Czy potrafisz wymienić cztery cechy grupy społecznej?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

-
5. Czy potrafisz wskazać przykłady konfliktów występujących w grupie w poszczególnych fazach rozwoju grupy (formowanie, konfrontacja, stabilizacja, współdziałanie) oraz podać sposoby ich rozwiązywania? Czy potrafisz wyjaśnić własnymi słowami, co to jest rola społeczna?
 6. Czy potrafisz podać cztery przykłady ról społecznych, w których najczęściej występujesz? Czy potrafisz podać po dwa typowe dla nich zachowania?
 7. Czy potrafisz wymienić trzy zasady pracy zespołowej?
 8. Czy potrafisz wymienić cztery cechy grupy społecznej?
 9. Czy potrafisz wskazać przykłady konfliktów występujących w grupie w poszczególnych fazach rozwoju grupy (formowanie, konfrontacja, stabilizacja, współdziałanie) oraz podać sposoby ich rozwiązywania?

Precyzyjne i mierzalne kryteria sukcesu do lekcji, prac domowych czy sprawdzianów muszą zostać podane przed rozpoczęciem pracy. Mogą zostać ustalone we współpracy z uczniami (to zwiększa ich odpowiedzialność za proces nauczania i uczenia się oraz motywację).

Jeżeli cele wyznaczane są ogólnie, ważne by zostały zaakceptowane i uznane przez wszystkich uczniów. Oceniając, zawsze trzymamy się ustalonego kryterium i nic w nim nie modyfikujemy.

❖ Pytania kluczowe

Nauczyciel zadaje uczniom pytania na każdej lekcji. Pytania kluczowe, które stanowią kolejny element oceniania kształtującego, nie należą jednak do kategorii pytań, do których jesteśmy przyzwyczajeni. Są ściśle powiązane z celami lekcji, pokazują szerszą perspektywę poruszanego podczas zajęć zagadnienia, a przede wszystkim – pobudzają uczniów do samodzielnego myślenia, wyrażania własnych opinii i sądów.

Uczniowie nie muszą znać odpowiedzi na pytania kluczowe – uzyskają je na koniec lekcji (o ile zrealizowane zostaną postawione wcześniej cele). Udzielane odpowiedzi nie

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

mogą zatem powodować dyskredytacji czy komentarzy powodujących u uczniów blokadę i lęk przed ośmieszeniem.

Żeby angażować i włączać wszystkich uczniów w poszukiwanie odpowiedzi na pytanie kluczowe, nauczyciel musi stworzyć sprzyjające warunki: kierować pytania otwarte do wszystkich uczniów, nie tylko do tych aktywnych, wydłużyć okres oczekiwania na odpowiedź, nie karać za udzielanie błędnych odpowiedzi.

Żeby wprowadzić nauczycieli korzystających z interdyscyplinarnego programu nauczania „IBIS” w zagadnienie formułowania pytań kluczowych, do przykładowych scenariuszy lekcji zostały sformułowane propozycje pytań kluczowych.

Przykład 1. Pytania kluczowe

- Jakie role dzisiaj pełniłeś?
- Kim dzisiaj byłeś, kim jesteś i kim będziesz?
- Jakie grupy społeczne tworzymy na lekcji przedsiębiorczości?
- Czy można uniknąć sporów w grupie?

Poniżej znajduje się tabela z Podstaw Przedsiębiorczości zawierająca przykładowe cele lekcji w języku ucznia, przykładowe pytania kluczowe oraz przykładowe kryteria sukcesu (NaCoBeZu) opracowane do poszczególnych treści nauczania programu IBIS. Nauczyciel chcąc wprowadzić na swoich zajęciach ocenianie kształtujące, może skorzystać z zamieszczonych poniżej propozycji.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

LP	Treści nauczania	Przykładowe cele lekcji w języku ucznia	Przykładowe pytania kluczowe	Przykładowe kryteria sukcesu (NaCoBeZu)
1	Czy jesteś przedsiębiorczy?	Poznasz cechy osoby przedsiębiorczej. Nauczysz się klasyfikować potrzeby człowieka.	Skąd się biorą cechy człowieka przedsiębiorczego? Czy wynikają z wrodzonych talentów czy z nauki i pracy nad sobą?	Czy potrafisz wymienić pięć cech osoby przedsiębiorczej? Czy umiesz wskazać po dwie mocne i słabe strony własnej osobowości?
2	Czynniki psychologiczne sprzyjające przedsiębiorczości	Nauczysz się rozpoznawać zachowania asertywne, uległe i agresywne. Poznasz korzyści wynikające z planowania własnych działań i inwestowania w siebie.	Dlaczego osoba przedsiębiorcza ma największe szanse na zostanie liderem w swojej grupie?	Czy potrafisz podać i opisać po jednym przykładzie zachowania asertywnego, uległego i agresywnego? Czy potrafisz wymienić cztery korzyści wynikające z planowania własnych działań i inwestowania w siebie?
3	Twoja rola w społeczeństwie – typowe role społeczne	Poznasz przykłady ról społecznych. Nauczysz się rozpoznawać konflikty występujące w zespole. Będziesz wiedział, na czym polega praca zespołowa.	W jaki sposób przedsiębiorca, który zatrudnił własne dzieci, może poradzić sobie z konfliktem ról społecznych?	Czy umiesz wymienić cztery przykłady ról społecznych? Czy potrafisz podać przykłady trzech konfliktów występujących w zespole oraz do każdego z nich wskazać po jednym sposobie jego rozwiązania?
4	Najważniejsze pierwsze wrażenie – komunikacja werbalna i niewerbalna	Poznasz cechy komunikacji werbalnej i różne formy komunikacji niewerbalnej w celu autoprezentacji oraz prezentacji własnego stanowiska.	Czy istnieje uniwersalny kod komunikacji międzyludzkiej?	Czy potrafisz wymienić cztery cechy poprawnego komunikatu werbalnego? Czy umiesz podać pięć przykładów komunikatów niewerbalnych?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

5	Pokaż się od najlepszej strony – sztuka autoprezentacji	Nauczysz się stosować różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej w celu autoprezentacji oraz prezentacji własnego stanowiska.	Co składa się na tzw. pierwsze wrażenie, gdy poznajemy nową osobę?	Czy potrafisz zaprezentować się, stosując różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej?
6	Podejmowanie decyzji i rozwiązywanie konfliktów	Poznasz korzyści wynikające z planowania własnych działań i inwestowania w siebie. Poznasz sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie.	Dlaczego Syndrom Grupowego Myślenia utrudnia, a czasem uniemożliwia podjęcie przez zespół najlepszej decyzji?	Czy potrafisz wymienić pięć rodzajów konfliktów społecznych i podać cztery sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie?
7	„Nabity w butelkę” – o prawach konsumenta	Poznasz prawa konsumenta oraz organizacje broniące praw konsumentów. Będziesz wiedział, kiedy konsumentowi przysługuje prawo do zgłoszenia reklamacji.	Czym kieruje się konsument, podejmując decyzję o zakupie produktu?	Czy potrafisz wymienić dwa prawa konsumenta oraz cztery organizacje broniące praw konsumentów?
8	Reklama – błogosławieństwo czy przekleństwo, a może synonim współczesności	Poznasz pojęcie reklamy i przykłady reklam mających pozytywny lub negatywny wpływ na konsumenta. Nauczysz się analizować emocje towarzyszące poszczególnym rodzajom reklam. Poznasz proces zakupowy oraz towarzyszące mu zjawisko dysonansu pozakupowego.	Co wpływa na wzrost zainteresowania reklamą? Jakie zagrożenia płyną z reklamy?	Czy umiesz wyjaśnić nowo poznane pojęcie reklamy i odróżnić je od pojęcia promocji? Czy potrafisz wymienić rodzaje reklam i podać po cztery przykłady reklam mających pozytywny lub negatywny wpływ na konsumenta? Czy umiesz wymienić poszczególne etapy procesu zakupowego oraz wyjaśnić – na przykładzie – zjawisko towarzyszące

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

				procesowi zakupu, jakim jest dysonans pozakupowy?
9	Społeczne i ekonomiczne cele gospodarowania	Poznasz społeczne i ekonomiczne cele gospodarowania.	Jakie potrzeby gospodarowanie pozwala zaspokoić ludziom?	Czy potrafisz wymienić po dwa społeczne i ekonomiczne cele gospodarowania?
10	Czynniki wytwórcze i ich znaczenie	Poznasz czynniki wytwórcze oraz będziesz potrafił wyjaśnić ich znaczenie w różnych dziedzinach gospodarki.	Dlaczego w społeczeństwach postindustrialnych gwałtownie rośnie rola czynnika wiedzy (know-how)?	Czy umiesz wymienić pięć czynników wytwórczych oraz wyjaśnić ich znaczenie w różnych dziedzinach gospodarki?
11	Od rynku lokalnego do rynku globalnego – rodzaje, cechy i funkcje rynków	Dowiesz się, jakie są rodzaje rynków oraz poznasz ich cechy oraz funkcje.	Jaki będzie rynek globalny za 20 lat?	Czy umiesz wymienić trzy rodzaje rynków według dóbr będących przedmiotem obrotu? Czy umiesz wymienić cztery rodzaje rynków ze względu na zasięg geograficzny? Czy umiesz podać i opisać cztery funkcje współczesnego rynku?
12	Czy pieniądź zatacza coraz szersze kręgi – obieg pieniądza w gospodarce	Poznasz podmioty biorące udział w obiegu pieniądza w gospodarce. Będziesz potrafił wyjaśnić – na przykładzie – czym jest obieg okrężny pieniądza w gospodarce.	Jaką rolę odgrywasz teraz a jaką będziesz mógł za kilka lat w procesie obiegu pieniądza w gospodarce?	Czy potrafisz nazwać trzy podstawowe podmioty biorące udział w obiegu pieniądza w gospodarce? Czy umiesz wyjaśnić nowo poznane pojęcie – „obieg okrężny pieniądza w gospodarce”?
13	Transformacja polskiej gospodarki	Poznasz główne etapy transformacji gospodarki Polski po 1989 roku.	Czy można było uniknąć społecznych kosztów transformacji polskiej	Czy umiesz wyjaśnić, na czym polegały: „Plan Balcerowicza” i „Program

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	po 1989 roku	Będziesz potrafił opisać, odwołując się do przykładów, skutki transformacji gospodarczej.	gospodarki po 1989 roku?	Powszechnej Prywatyzacji”? Czy potrafisz nazwać i opisać cztery społeczne skutki transformacji polskiej gospodarki po 1989 roku?
14	Kupić – sprzedać, pohandlować warto... – czynniki wpływające na elementy rynkowe	Poznasz nowe pojęcia, takie jak: cena, popyt, podaż, prawo popytu i prawo podaży. Będziesz potrafił wskazać cztery determinanty wpływające na popyt i podaż.	Dlaczego, kiedy jest sezon na jabłka, to ich cena jest najniższa, a kiedy jest sezon urlopowy to cena wynajęcia pokoju w pensjonacie jest najwyższa?	Czy umiesz wyjaśnić nowo poznane pojęcia: cena, popyt, podaż, prawo popytu i prawo podaży? Czy umiesz wskazać cztery czynniki wpływające na popyt i podaż?
15	Równowaga rynkowa	Nauczysz się wyznaczać punkt równowagi rynkowej na prostych przykładach. Poznasz pojęcia: nadwyżki rynkowej i niedoboru rynkowego, ceny równowagi rynkowej.	Jak rynek może poradzić sobie z nadwyżką podaży nad popytem?	Czy umiesz wyjaśnić, odwołując się do przykładów, nowo poznane pojęcia, takie jak: nadwyżka rynkowa, niedobór rynkowy, cena równowagi rynkowej?
16	„Czy zły pieniądz wypiera z obiegu pieniądz dobry” – rzecz o pieniądzu	Poznasz pojęcie pieniądza. Zadania Narodowego Banku Polskiego. Poznasz cechy i funkcje pieniądza. Będziesz potrafił nazwać instytucje finansowe dokonujące emisji pieniędzy.	W jaki sposób pieniądz wpływa na powstawanie i kształtowanie się stosunków między ludźmi? Dlaczego powstał pieniądz i dlaczego świat nie chce z niego zrezygnować?	Czy umiesz wyjaśnić, odwołując się do przykładów, nowo poznane pojęcia, takie jak: pieniądz, płynność pieniądza, wartość pieniądza, siła nabywcza? Czy potrafisz wymienić cztery ekonomiczne i cztery społeczne funkcje pieniądza? Czy umiesz, korzystając z monet i banknotów Narodowego Banku

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

				Polskiego, podać pięć cech pieniądza? Czy podasz i opiszesz trzy podstawowe instytucje odpowiedzialne za prowadzenie polityki monetarnej państwa (na przykładzie Polski)?
17	Rola instytucji rynkowych w gospodarce	Dowiesz się, jaką rolę w gospodarce odgrywają następujące instytucje: bank centralny, banki komercyjne, giełda papierów wartościowych, fundusze inwestycyjne, firmy ubezpieczeniowe, fundusze emerytalne.	Czy gospodarka mogłaby istnieć bez instytucji rynkowych?	Czy potrafisz wymienić sześć instytucji biorących udział w życiu gospodarczym Polski? Czy umiesz wyjaśnić, na przykładzie wybranych instytucji, jaką funkcję pełnią w gospodarce Polski?
18	Od kontuaru do współczesnego banku. Rodzaje banków i usług bankowych	Poznasz podstawowe usługi oferowane przez banki. Nauczysz się odróżniać, na podstawie danych, banki od parabanków. Nauczysz się obliczać, na podstawie danych, procent od kredytu i lokaty bankowej. Nauczysz się porównywać oferty banków i wybierać najkorzystniejszą.	Dlaczego każda piramida finansowa musi upaść? Jakie są zasady bezpiecznego inwestowania?	Czy umiesz wymienić trzy podstawowe usługi oferowane przez banki? Czym różni się bank od parabanku – wskaż co najmniej dwie różnice.
19	Rola i funkcje Narodowego Banku Polskiego	Poznasz organy Narodowego Banku Polskiego. Będziesz potrafił scharakteryzować	Dlaczego Narodowy Bank Polski musi zachować niezależność od Rady Ministrów?	Czy umiesz wymienić trzy organy Narodowego Banku Polskiego? Czy wiesz, kto powołuje i na ile lat

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

		funkcje banku centralnego.		Prezesa NBP? Czy potrafisz scharakteryzować pięć funkcji NBP?
20	Giełda Papierów Wartościowych oraz mechanizm jej funkcjonowania	Dowiesz się, jak zorganizowana jest i jak działa Giełda Papierów Wartościowych. Poznasz nowe pojęcia, takie jak: biuro maklerskie, Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych, Komisja Nadzoru Finansowego.	Dlaczego koniunktura na giełdzie uznawana jest za barometr dla koniunktury gospodarczej kraju?	Czy umiesz wyjaśnić nowo poznane pojęcia: biuro maklerskie, Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych, Komisja Nadzoru Finansowego? Czy potrafisz wyjaśnić mechanizm działania Giełdy Papierów Wartościowych na przykładzie pojedynczego zlecenia zakupu 10 akcji dowolnej spółki?
21	Papiery wartościowe jako forma zabezpieczeń należności lub wierzytelności	Poznasz nowe pojęcia, takie jak: akcja, obligacja, wierzytelność, należność. Będziesz potrafił wskazać różnice między różnymi rodzajami papierów wartościowych.	Dlaczego obligacje skarbu państwa należą do najbezpieczniejszych źródeł oszczędzania?	Czy umiesz wyjaśnić nowo poznane pojęcia: akcja, obligacja, wierzytelność, należność? Czy potrafisz wskazać trzy różnice między akcją i obligacją?
22	Wskaźniki giełdowe oraz ich rola w podejmowaniu decyzji dotyczących inwestowania na giełdzie	Poznasz podstawowe wskaźniki giełdowe: wskaźnik cena do zysku (C/Z) oraz wskaźnik cena do wartości księgowej (C/WK). Będziesz potrafił wymienić i rozpoznać główne indeksy giełdowe, takie jak: WIG, WIG 20, mWIG 40,	Jaką rolę na giełdach odgrywa tzw. kapitał spekulacyjny? Dlaczego manipulacja instrumentami finansowymi jest zakazana?	Czy wymienisz i opiszesz dwa wskaźniki giełdowe? Czy wymienisz i opiszesz pięć indeksów giełdowych? Czy potrafisz zanalizować aktualne indeksy giełdowe i na podstawie analizy podjąć „fikcyjną” decyzję inwestycyjną?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

		sWIG 80, NCIndex. Dowiesz się, jaki wpływ na decyzje inwestorów mają wskaźniki i indeksy giełdowe.		
23	Najlepsza inwestycja... – formy i rodzaje inwestycji	Poznasz nowe pojęcia, takie jak: ryzyko inwestycyjne, dywersyfikacja inwestycji. Poznasz różne rodzaje inwestycji. Nauczysz się wyróżniać cechy inwestycji. Dowiesz się, jakie są podstawowe cele inwestycji finansowych.	Dlaczego warto inwestować? Czy można inwestować bez ryzyka?	Czy umiesz wyjaśnić, odwołując się do przykładów, nowo poznane pojęcia: ryzyko inwestycyjne, dywersyfikacja inwestycji? Czy umiesz wymienić dwa rodzaje inwestycji ze względu na czas realizacji oraz trzy rodzaje inwestycji ze względu na przedmiot inwestowania? Czy potrafisz podać cztery główne cechy inwestycji?
24	„Ty też kiedyś będziesz emerytem”. System emerytalny w Polsce	Poznasz system emerytalny obowiązujący we współczesnej Polsce. Nauczysz się dostrzegać związek pomiędzy swoją przyszłą aktywnością zawodową a wysokością emerytury.	W jaki sposób współczesny system emerytalny opiera się na umowie międzypokoleniowej? Dlaczego niż demograficzny jest groźny dla systemu emerytalnego?	Czy potrafisz opisać system emerytalny obowiązujący we współczesnej Polsce? Czy umiesz wymienić trzy czynniki wpływające na wysokość emerytury?
25	Rynek ubezpieczeń – gdzie warto ulokować swoje finanse	Poznasz rodzaje obowiązkowych i dobrowolnych ubezpieczeń społecznych. Poznasz instytucje zajmujące się	Dlaczego ludzie się ubezpieczają?	Czy potrafisz wymienić pięć obowiązkowych ubezpieczeń społecznych i trzy dobrowolne ubezpieczenia? Czy podasz nazwy czterech instytucji

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

		ubezpieczeniami społecznymi.		zajmujących się ubezpieczeniami społecznymi w Polsce?
26	Ekonomiczne funkcje państwa. Od alokacji do redystrybucji	Poznasz ekonomiczne funkcje państwa. Dowiesz się, jakimi narzędziami oddziaływania na gospodarkę dysponuje państwo.	Czy może istnieć państwo, w którym nie ma podatków?	Czy potrafisz podać i opisać trzy funkcje ekonomiczne państwa?
27	Czym się różni PKB od PNB – podstawowe mierniki wzrostu gospodarczego	Poznasz podstawowe mierniki wzrostu gospodarczego: PKB, PNB, PKB per capita, indeks cen PPI, indeks cen CPI. Będziesz potrafił ocenić sytuację gospodarczą państwa na podstawie mierników gospodarczych.	Jakie czynniki mogą wywołać wzrost, a jakie spadek PKB w przykładowym państwie?	Czy umiesz wyjaśnić nowo poznane pojęcia: PKB, PNB, PKB per capita, indeks cen CPI, indeks cen CPI.
28	Budżet państwa. Źródła dochodów i rodzaje wydatków.	Poznasz nowe pojęcia, takie jak: budżet państwa, dochody państwa, wydatki państwa, równowaga budżetowa. Poznasz sposób uchwalania budżetu państwa oraz główne funkcje budżetu państwa.	Dlaczego budżet państwa jest najważniejszym planem finansowym państwa na dany rok? W jaki sposób państwo pozyskuje dochody budżetowe i na co wydaje zgromadzone pieniądze?	Czy umiesz wyjaśnić nowo poznane pojęcia: budżet państwa, dochody państwa, wydatki państwa, równowaga budżetowa? Czy potrafisz wymienić główne etapy uchwalania budżetu państwa? Czy podasz i opiszesz dwa bezzwrotne i trzy zwrotne dochody oraz osiem wydatków budżetu państwa?
29	Kiedy się zdarza deficyt budżetowy?	Poznasz nowe pojęcia, takie jak: deficyt budżetowy, nadwyżka	Czy państwo może zbankrutować? Jakie są konsekwencje bankructwa	Czy umiesz wyjaśnić nowo poznane pojęcia: deficyt budżetowy, nadwyżka

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

		budżetowa, równowaga budżetowa, dług publiczny. Będziesz potrafił wyjaśnić na przykładach, w jaki sposób deficyt budżetowy i dług publiczny wpływają na gospodarkę.	państwa?	budżetowa, równowaga budżetowa, dług publiczny? Czy potrafisz wymienić cztery źródła finansowania deficytu budżetowego?
30	Narzędzia polityki pieniężnej	Dowiesz się, jakie są narzędzia polityki pieniężnej. Będziesz potrafił wyjaśnić na przykładzie, na czym polega zjawisko interwencjonizmu państwowego. Będziesz potrafił wyjaśnić, na przykładzie, na czym polega zjawisko protekcjonizmu państwowego.	Dlaczego protekcjonizm państwowy prowadzi do konfliktów między państwami?	Czy umiesz wymienić trzy narzędzia polityki pieniężnej? Czy potrafisz wyjaśnić, na przykładzie, na czym polega zjawisko interwencjonizmu państwowego? Czy potrafisz wyjaśnić na przykładzie, na czym polega zjawisko protekcjonizmu państwowego?
31	Inflacja – przyczyny jej powstawania, rodzaje inflacji i czemu się mówi tylko o „stopach inflacji...”	Dowiesz się, co to jest inflacja i jakie są jej rodzaje. Będziesz potrafił wyjaśnić na przykładzie, jak inflacja wpływa na gospodarkę.	Co znajduje się w koszyku inflacyjnym Głównego Urzędu Statystycznego?	Czy umiesz wyjaśnić pojęcia: inflacja, deflacja? Czy potrafisz wymienić cztery rodzaje inflacji, biorąc pod uwagę kryterium tempa? Czy podasz cztery przyczyny i cztery społeczno-ekonomiczne skutki inflacji?
32	Cykl koniunkturalny – od recesji do	Dowiesz się, czym są recesja i dobra koniunktura w gospodarce.	Czy cykle koniunkturalne są zjawiskiem permanentnym?	Czy potrafisz opisać, odwołując się do przykładów zjawisko recesji i zjawisko

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	ożywienia	Nauczysz się opisywać poszczególne fazy cyklu koniunkturalnego.		dobrej koniunktury w gospodarce? Czy umiesz wymienić cztery fazy klasycznego cyklu koniunkturalnego?
33	Ile można zarobić na handlu zagranicznym, czyli różnice kursów walut	Poznasz nowe pojęcie, jakim jest kurs walut i dowiesz się, skąd się bierze różnica kursowa. Będziesz potrafił wyjaśnić wpływ kursu waluty na gospodarkę i handel zagraniczny.	Dlaczego wymiana barterowa jest najmniej efektywną formą handlu zagranicznego?	Czy umiesz wyjaśnić, na wybranym przykładzie, co to jest kurs walut? Czy wymienisz cztery czynniki wpływające na kurs walutowy? Czy potrafisz wyjaśnić, na wybranym przykładzie, w jaki sposób kursy walut wpływają na gospodarkę i handel zagraniczny?
34	Największe centra finansowe i gospodarcze na świecie	Poznasz nowe pojęcia, takie jak: G8 i raj podatkowy. Poznasz największe międzynarodowe centra finansowe i gospodarcze, takie jak: Międzynarodowa Giełda Paliw, Nowojorska Giełda Papierów Wartościowych, Londyńska Giełda Walutowa.	Dlaczego we współczesnej gospodarce światowej pogłębiają się różnice w poziomie rozwoju poszczególnych krajów?	Czy umiesz wymienić państwa należące do grupy G8? Czy wiesz, gdzie znajdują się cztery rajy podatkowe na świecie? Czy potrafisz wymienić trzy największe giełdy towarowe na świecie?
35	Tendencje zmian w gospodarce światowej i gospodarce Polski	Będziesz potrafił wskazać i opisać na przykładach tendencje zmian w gospodarce światowej i polskiej.	Jeśli nie Unia Europejska to co – czy Polska ma jakąś ekonomiczną alternatywę?	Czy potrafisz podać i opisać cztery swobody wspólnego rynku państw należących do Unii Europejskiej? Czy umiesz wymienić cztery formy międzynarodowych powiązań gospodarczych?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

36	Proces globalizacji gospodarki i jego konsekwencje dla Polski	Będziesz umiał, odwołując się do przykładów, wyjaśnić zjawisko globalizacji. Dowiesz się, jakie są szanse i zagrożenia wynikające z procesu globalizacji dla polskiej i światowej gospodarki.	Jakie zmiany społeczno-kulturowe w społeczeństwie polskim spowodowała globalizacja?	Czy potrafisz, odwołując się do przykładów, wyjaśnić zjawisko globalizacji? Czy umiesz wymienić cztery szanse wynikające z procesu globalizacji dla polskiej i światowej gospodarki? Czy umiesz wymienić cztery zagrożenia wynikające z procesu globalizacji dla polskiej i światowej gospodarki?
37	Charakterystyka mikro- i makrootoczenia, w którym działa przedsiębiorstwo	Poznasz nowe pojęcia, takie jak: makrootoczenie, mikrootoczenie, monopol, oligopol, konkurencja czysta, konkurencja monopolistyczna. Nauczysz się rozpoznawać podmioty makrootoczenia oddziałujące na przedsiębiorstwo oraz czynniki znajdujące się w makrootoczeniu. Poznasz rodzaje konkurencji i jej poziomy.	Dlaczego przedsiębiorstwo nie może zmienić makrootoczenia, a jedynie się do niego dostosować? Dlaczego w ekonomii konkurencję uważa się za podstawę wolnego rynku?	Czy umiesz, odwołując się do przykładów, wyjaśnić nowo poznane pojęcia, takie jak: makrootoczenie, mikrootoczenie, monopol, oligopol, konkurencja czysta, konkurencja monopolistyczna? Czy potrafisz wymienić sześć czynników wpływających na każde makrootoczenie? Czy umiesz podać, opisując, cztery rodzaje konkurencji i jej trzy poziomy?
38	Cele działania przedsiębiorstwa oraz sposoby ich realizacji	Poznasz rodzaje przedsiębiorstw i będziesz umiał je scharakteryzować. Będziesz potrafił wskazać podstawowe cele działania przedsiębiorstwa.	Dlaczego przedsiębiorstwo dąży do maksymalizacji zysku?	Czy umiesz wymienić trzy podstawowe rodzaje przedsiębiorstw ze względu na rodzaj prowadzonej przez nie działalności? Czy potrafisz wyjaśnić, na konkretnym

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

				przykładzie, czym jest zysk przedsiębiorstwa? Czy umiesz wymienić trzy koszty stałe i dwa koszty zmienne przedsiębiorstwa?
39	Biznesplan, czyli plan biznesu dla własnego przedsiębiorstwa	Poznasz nowe pojęcia, takie jak: biznesplan i próg rentowności. Poznasz przykładową strukturę biznesplanu. Dowiesz się, jakie zasady towarzyszą opracowywaniu biznesplanu.	Dlaczego bez biznesplanu nie da się prowadzić firmy?	Czy umiesz wyjaśnić, na wybranym przykładzie, nowo poznane pojęcia: biznesplan i próg rentowności. Czy potrafisz wymienić pięć cech dobrego biznesplanu?
40	Formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstw – podobieństwa i różnice	Będziesz potrafił wymienić i scharakteryzować formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstw. Będziesz potrafił wymienić i scharakteryzować rodzaje spółek.	Jakie korzyści przynosi stronom fuzja dwóch przedsiębiorstw?	Czy potrafisz wymienić i scharakteryzować cztery formy prawno-organizacyjne przedsiębiorstw. Czy potrafisz wymienić i scharakteryzować trzy spółki osobowe i dwie spółki kapitałowe?
41	„Bądź kowalem własnego losu” – załóż własną firmę	Będziesz potrafił wymienić krok po kroku działania, jakie należy podjąć, aby założyć własną firmę. Poznasz formy opodatkowania działalności gospodarczej.	Co w Polsce utrudnia działalność małym i średnim przedsiębiorcom?	Czy potrafisz wymienić krok po kroku, na konkretnym przykładzie, działania, jakie należy podjąć, aby założyć własną firmę? Czy potrafisz podać pięć form opodatkowania działalności gospodarczej?
42	Czy potrafisz być liderem? Cechy dobrego kierownika zespołu.	Dowiesz się, jakie są zasady pracy zespołowej. Będziesz umiał wskazać podstawowe cechy lidera grupy.	Jakie cechy powinien mieć skuteczny zespół?	Czy wymienisz pięć cech lidera? Czy umiesz podać i opisać cztery zasady skutecznej pracy zespołowej?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

43	Umiejętność negocjacji, bo nawet w najlepszym zespole zdarzają się konflikty.	Nauczysz się opisywać różne style negocjacyjne. Będiesz umiał zastosować wybrane techniki negocjacyjne w praktyce. Poznasz przykłady najbardziej znanych i skutecznych negocjacji w Polsce i na świecie.	Co wpływa na nierówność pozycji negocjacyjnych w biznesie?	Czy umiesz opisać cztery różne style negocjacyjne? Czy umiesz wymienić po jednym przykładzie najbardziej znanych i skutecznych negocjacji w Polsce i na świecie?
44	Planowanie i realizacja zadań metodą projektu	Będziesz potrafił wymienić i scharakteryzować podstawowe etapy projektu. Nauczysz się planować, przeprowadzać, prezentować i oceniać indywidualny projekt badawczy lub rozwiązanie jakiegoś problemu ekonomicznego.	Na czym polega efektywność metody projektów?	Czy umiesz wyjaśnić, na wybranym przykładzie, na czym polega realizacja zadania metodą projektu? Czy potrafisz na wybranym przykładzie wymienić i scharakteryzować pięć podstawowych etapów projektu?
45	Analiza SWOT jako analiza szans i zagrożeń oraz mocnych i słabych stron przedsiębiorstwa	Będziesz potrafił wskazać i scharakteryzować czynniki wewnętrzne i zewnętrzne wpływające na sytuację ekonomiczną przedsiębiorstwa. Dowiesz się na przykładzie dlaczego zawsze istnieje ryzyko w działalności firmy. Nauczysz się stosować technikę analityczną SWOT.	Jaką strategię rozwoju powinno przyjąć przedsiębiorstwo, jeżeli przeważają w przedsiębiorstwie mocne strony, a w jego otoczeniu solidnie powiązane z nimi szanse?	Czy potrafisz wskazać i scharakteryzować po dwa czynniki wewnętrzne i zewnętrzne wpływające dodatnio na sytuację ekonomiczną przedsiębiorstwa? Czy potrafisz wskazać i scharakteryzować po dwa czynniki wewnętrzne i zewnętrzne wpływające ujemnie na sytuację ekonomiczną przedsiębiorstwa? Czy umiesz wymienić cztery przykłady ryzykownych dla przedsiębiorstwa działań?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

46	Etyczne i nieetyczne zachowania w biznesie	Dowiesz się, czym jest lobbing. Będziesz potrafił wymienić etyczne i nieetyczne zachowania w biznesie. Będziesz umiał wskazać skutki etycznych i nieetycznych zachowań w biznesie.	Jakie problemy powinien regulować kodeks etyczny dużej firmy?	Czy umiesz wyjaśnić na wybranym przykładzie, na czym polega lobbing? Czy umiesz wymienić sześć przykładów nieetycznych działań w biznesie? Czy potrafisz podać cztery społeczno-ekonomiczne skutki nieetycznych zachowań w biznesie?
47	Przyczyny i skutki bezrobocia. Sposoby walki z bezrobociem	Poznasz nowe pojęcia, takie jak: bezrobocie jawne, bezrobocie ukryte, bezrobocie płynne, bezrobocie koniunkturalne, bezrobocie sezonowe, bezrobocie technologiczne, bezrobocie strukturalne. Poznasz metody przeciwdziałania bezrobociu. Będziesz potrafił wymienić główne przyczyny bezrobocia. Dowiesz się, co to jest stopa bezrobocia i jak ją obliczyć.	W jaki sposób bezrobocie może wpływać na psychikę człowieka? Dlaczego bezrobocie jest problemem społecznym?	Czy umiesz wyjaśnić nowo poznane pojęcia: bezrobocie jawne, bezrobocie ukryte, bezrobocie płynne, bezrobocie koniunkturalne, bezrobocie sezonowe, bezrobocie technologiczne, bezrobocie strukturalne? Czy potrafisz wymienić cztery przyczyny bezrobocia? Czy umiesz podać i opisać cztery metody przeciwdziałania bezrobociu?
48	Aktywność zawodowa	Będziesz potrafił podać przykłady różnej aktywności zawodowej człowieka. Będziesz umiał wyjaśnić, jakie są główne przyczyny podejmowania	Dlaczego praca jest dobrem człowieka?	Czy umiesz wymienić dwa czynniki demograficzne oraz dwa czynniki społeczno-ekonomiczne decydujące o poziomie aktywności zawodowej człowieka?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

		aktywności zawodowej przez ludzi.		Czy potrafisz podać cztery przykłady różnej aktywności zawodowej człowieka?
49	Rynek pracy w ujęciu lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim	Będziesz potrafił wyjaśnić, co to jest rynek pracy. Poznasz cechy charakterystyczne dla współczesnego rynku pracy w Polsce i w Europie. Będziesz potrafił wskazać, na podstawie różnych źródeł informacji, zawody najbardziej poszukiwane na rynku pracy w Polsce i w Europie.	Dlaczego tak wielu Polaków zarabia na czarno, pracując w tzw. szarej strefie?	Czy umiesz wymienić cztery cechy charakterystyczne dla współczesnego rynku pracy w Polsce i w Europie? Czy potrafisz wskazać – na podstawie różnych źródeł informacji – cztery najbardziej poszukiwane zawody na polskim rynku?
50	Oceń swoje możliwości i predyspozycje na rynku pracy	Nauczysz się wyszukiwać oferty pracy, uwzględniając własne możliwości i predyspozycje. Będziesz potrafił wskazać różne metody poszukiwania pracy oraz ocenić ich efektywność.	Dlaczego pomoc przyjaciół i rodziny jest nadal jednym z najbardziej skutecznych sposobów szukania pracy?	Czy umiesz wymienić pięć aktywnych metod skutecznego poszukiwania pracy?
51	Kodeks pracy – prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy. Formy nawiązywania i rozwiązywania stosunków pracy	Poznasz sposoby zatrudnienia pracownika w Polsce . Będziesz potrafił wymienić podstawowe prawa i obowiązki pracownika. Będziesz potrafił wymienić podstawowe prawa i obowiązki pracodawcy.	Dlaczego rośnie liczba zawieranych tzw. umów śmieciowych w Polsce?	Czy umiesz podać trzy podstawowe formy zatrudnienia pracownika w Polsce? Czy potrafisz wymienić trzy prawa i trzy obowiązki pracownika? Czy potrafisz wymienić trzy prawa i trzy obowiązki pracodawcy? Czy umiesz wymienić pięć składników wynagrodzenia brutto w Polsce?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

		Poznasz składniki wynagrodzenia za pracę w Polsce.		
52	Dokumenty aplikacyjne świadczą o Tobie	Będziesz potrafił wskazać podstawowe dokumenty obowiązujące przy ubieganiu się o pracę. Będziesz umiał wymienić niezbędne elementy życiorysu i listu motywacyjnego. Nauczysz się konstruować, w odpowiedzi na wybrane ogłoszenie o pracy, CV, list motywacyjny i życiorys.	Jakie są metody pozyskiwania nowych pracowników przez firmy?	Czy umiesz wymienić trzy podstawowe dokumenty obowiązujące przy ubieganiu się o pracę? Czy potrafisz wskazać na przykładzie podstawowe błędy pojawiające się w liście motywacyjnym i życiorysie?
53	Rozmowa kwalifikacyjna – jak cię widzą, tak cię piszą	Dowiesz się, o czym należy pamiętać, aby dobrze przygotować się do rozmowy z przyszłym pracodawcą. Podczas symulowanej rozmowy kwalifikacyjnej nauczysz się wykorzystywać podstawowe zasady skutecznego komunikowania się oraz autoprezentacji.	Jakie cechy powinien mieć idealny kandydat do pracy?	Czy umiesz wymienić pięć zasad, o których należy pamiętać, przygotowując się do rozmowy kwalifikacyjnej?
54	Jak obliczyć swój dochód?	Będziesz potrafił wyjaśnić, w jaki sposób oblicza się w Polsce dochody. Będziesz potrafił wymienić podstawowe zasady wypełniania	Dlaczego coraz więcej Polaków korzysta z możliwości złożenia zeznania podatkowego za pośrednictwem Internetu?	Czy umiesz wyjaśnić, odwołując się do przykładów, w jaki sposób oblicza się w Polsce dochody? Czy potrafisz wymienić sześć

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

		deklaracji podatkowej. Będziesz umiał wypełnić zgodnie z instrukcją podatkową deklarację podatkową PIT na podstawie podanych danych.		podstawowych zasad wypełniania deklaracji podatkowej?
55	Zjawisko mobbingu w miejscu pracy – sposoby przeciwdziałania	Poznasz nowe pojęcie, takie jak mobbing w miejscu pracy. Będziesz potrafił wskazać przykładowe sposoby walki z mobbingiem. Dowiesz się, jakie prawa przysługują osobie dotkniętej mobbingiem.	Dlaczego nie każdy konflikt w miejscu pracy jest mobbingiem?	Czy umiesz wyjaśnić, odwołując się do przykładów, na czym polega mobbing? Czy umiesz wymienić pięć przejawów mobbingu? Czy potrafisz podać trzy prawa przysługujące osobie dotkniętej mobbingiem?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

❖ Informacja zwrotna

Celem informacji zwrotnej jest nie tyle podsumowanie wiedzy i pracy ucznia, ale także jego ukierunkowanie, żeby mógł się dalej rozwijać i doskonalić. Informacja zwrotna nie jest stosowaną w polskiej szkole oceną opisową! Aby spełniła swoją funkcję, powinna być przekazywana w odpowiedniej atmosferze – uczeń musi mieć poczucie, że jest akceptowany i że nauczycielowi udzielającemu informacji zwrotnej zależy na prawdziwym dialogu.

Dobra informacja zwrotna zawiera cztery elementy, których kolejność jest bardzo ważna:

- zaczynamy od wskazania i **docenienia** dobrych elementów pracy (++)
- następnie odnotowujemy te elementy pracy, które wymagają poprawy lub dodatkowej pracy ucznia (-)
- udzielamy wskazówek, w jaki sposób uczeń powinien pracę (bądź jej elementy) poprawić (Δ)
- i na koniec wskazujemy kierunek, w którym uczeń powinien dalej pracować (/).

PRZYKŁAD 1 Informacja zwrotna do pracy domowej

Polecenie do pracy domowej:

Wykonaj analizę SWOT członkostwa Polski w wybranej organizacji międzynarodowej. Wskaż mocne i słabe strony naszego członkostwa oraz szanse i zagrożenia wynikające z niego, podając dla każdego elementu analizy po trzy wnioski uwzględniające różne aspekty tego tematu. W analizie odwołuj się tylko do popartych źródłami informacji.

Kryteria sukcesu:

- Czy uczeń wskazuje dla każdego elementu analizy po trzy wnioski uwzględniające różne aspekty tego tematu?
- Czy uczeń poprawnie rozpoznaje słabe i mocne strony (czynniki wewnętrzne), szanse i zagrożenia (czynniki zewnętrzne)?
- Czy wszystkie sformułowane wnioski są prawdziwe (znajdują oparcie w faktach/przykładach/źródłach)?

INFORMACJA ZWROTNA (opisowa w podziale na trzy elementy)

Marto, cieszę się, że nie sprawia ci już trudności odróżnienie czynników zewnętrznych od czynników wewnętrznych. (wskazujemy poprawę od poprzedniego razu) (++) . Poprawnie rozpoznajesz słabe i mocne strony członkostwa Polski w NATO oraz definiujesz szanse i zagrożenia (++) .

Sformułowane przez Ciebie wnioski byłyby jednak bardziej wnikliwe, gdybyś sięgnęła do wiarygodnych źródeł – nie dotyczyłyby jednego aspektu oraz nie powtarzałyby utartych – choć nie zawsze zgodnych z prawdą – poglądów; z łatwością spełniłabyś też wymagania postawione w kryteriach oceniania („co najmniej trzy wnioski dla każdego elementu SWOT”) (-).

Proszę, przeczytaj jeszcze raz uważnie kryteria oceniania. Postaraj się uzupełnić swoją analizę o brakujące elementy (Δ) Zachęcam Cię też do korzystania – zarówno przy poprawie tego zadania, jak i w przyszłości – z wiarygodnych źródeł i analiz (/).

Pisanie informacji zwrotnej jest czasochłonnym zajęciem – nie ma jednego skutecznego sposobu na jego usprawnienie.

Warto – w zależności od potrzeb uczniów – stosować różne techniki (np. wyróżnianie kolorem lub symbolami poszczególnych elementów informacji zwrotnej). Pewnym rozwiązaniem jest też korzystanie – szczególnie w przypadku drobnych prac sprawdzających i domowych – z tabel i formularzy skonstruowanych w oparciu o kryteria sukcesu, gdzie czytelnymi znakami graficznymi informujemy o spełnieniu lub niespełnieniu kryterium. Dopisujemy do nich wskazówki do poprawy i mocne strony. Trzeba jednak pamiętać, że na podstawie doświadczeń nauczycieli korzystających z informacji zwrotnej podczas lekcji, wykorzystanie tych „pomocy” jest mniej efektywne niż informacja zwrotna w postaci życzliwego komentarza – zwrotu bezpośredniego do ucznia.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

INFORMACJA ZWROTNA W FORMULARZU

Przykład 1. Informacja zwrotna do pracy domowej

Kryterium oceny	Elementy informacji zwrotnej	Informacja zwrotna opisowa dla Marty
Uczeń poprawnie rozpoznaje słabe i mocne strony (czynniki wewnętrzne), szanse i zagrożenia (czynniki zewnętrzne)	++	Uczeń odróżnia czynniki zewnętrzne od czynników wewnętrznych. Poprawnie rozpoznaje słabe i mocne strony członkostwa Polski w NATO oraz definiuje szanse i zagrożenia
Uczeń wskazuje dla każdego elementu analizy po trzy szczegółowe wnioski uwzględniające różne aspekty tego tematu .	-	Sformułowane przez ucznia wnioski nie są wnikliwe, odwołują się do jednego źródła mało wiarygodnego (ściąga.pl). Uczeń analizuje tylko jeden aspekt, nie spełniając tym samym wymagania postawionego w kryteriach oceniania („co najmniej trzy wnioski dla każdego elementu SWOT”)
	Δ	Uczeń powinien – po ponownej lekturze kryteriów oceniania – uzupełnić swoją analizę o brakujące elementy (analizę dwóch aspektów).
Wszystkie sformułowane wnioski są prawdziwe (znajdują oparcie w faktach/przykładach/źródłach)	-	Sformułowane przez ucznia wnioski powtarzają utarte, choć nie zawsze zgodne z prawdą opinie.
	Δ	Uczeń powinien poprawić pracę, sięgając do różnorodnych, wiarygodnych źródeł.
	/	Uczeń – przy kolejnych pracach – powinien uważniej przyglądać się źródłom, z których korzysta.

Informacja zwrotna może być dokonywana pisemnie lub ustnie – ważne jest, by miało to miejsce w terminie bliskim realizacji zadania.

Zaletą pisemnej informacji zwrotnej jest też to, że do jej przekazywania można wykorzystywać nowoczesne technologie komunikacyjne. Wielu nauczycieli przyjęło zasadę przesyłania uczniom prac pisemnych w formie mailowej, w ten sam sposób udzielają również informacji zwrotnej. Taki kanał komunikacyjny umożliwia szybkie i systematyczne archiwizowanie zindywidualizowanego dialogu z uczniem.

W niektórych przypadkach można uciec się do informacji zwrotnej ustnej. Wadą przekazywania informacji ustnej jest jej ulotność, trudność w dokumentowaniu. Wymaga od nauczyciela sprawności w jej przekazywaniu, trzeba pamiętać o wszystkich elementach i mieć w głowie gotowe rozwiązania i wskazówki służące poprawie i rozwojowi. Ze strony ucznia wymaga koncentracji w sytuacji stresowej, umiejętności słuchania i nie daje możliwości spokojnej analizy w późniejszym czasie.

Doskonałą formą ustnej informacji zwrotnej może być jednak ocena koleżeńska, dokonywana na bieżąco podczas zajęć, pracy w grupie, realizacji projektu. Stale doskonalona i przekazywana w życzliwej atmosferze integruje grupę i wzmacnia zaangażowanie jej członków.

Warto pamiętać o tym, że ocenianie służy nie tylko uczniom i nauczycielom. To także informacja o rozwoju ucznia przekazywana rodzicom. Dobra informacja zwrotna (w postaci pisemnej) to wskazówka dla rodziców, w jaki sposób mogą pomóc swojemu dziecku w nauce.

Przy ocenie pracy **zawsze** wymień przynajmniej jedną zaletę, potem mów o błędach. To pozwala uczniowi przyjąć całą informację. W przeciwnym wypadku narażone zostaje na szwank poczucie własnej wartości ucznia, który broni się przed nadmierną krytyką i zaprzecza błędom. Wskazuj konkretne fakty. Nie oceniaj postawy ucznia, mów np. „pomyliłeś znaczenie pojęć emigracja – imigracja”, a nie „ciągle się mylisz” „nie możesz się nauczyć”.

Nie atakuj ucznia, który ma problemy z nauką (ani jego rodziców). Agresja nauczyciela budzi lęk, agresję i niechęć ucznia do nauczyciela, przedmiotu i procesu uczenia się.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



Powinniśmy pamiętać o niezbędnych czterech elementach informacji zwrotnej:

1. Wyszczególnienie i docenienie dobrych elementów pracy ucznia.
2. Odnotowanie tego, co wymaga poprawienia lub dodatkowej pracy ze strony ucznia.
3. Wskazówki, w jaki sposób uczeń powinien poprawić pracę.
4. Wskazówki, w jakim kierunku uczeń powinien pracować dalej.

Pisząc informację zwrotną:

1. Zwracaj się do ucznia po imieniu.
2. Na początku napisz jakąś pochwałę.
3. Komentarz ma dotyczyć pracy, a nie ucznia.
4. Zachowaj równowagę pomiędzy ilością uwag pozytywnych i negatywnych.
5. Do każdej krytycznej uwagi dodaj wskazówkę, jak powinna wyglądać odpowiedź prawidłowa.
6. Używaj języka zrozumiałego dla ucznia.
7. Zasugeruj uczniowi, w jakim kierunku powinien dalej pracować.
8. Zadaj pytanie uczniowi zachęcające do refleksji nad własną pracą.
9. Podsumuj swoje uwagi.

❖ Dodatkowe uwagi dotyczące przekazywania informacji zwrotnej uczniowi z trudnościami w nauce.

Sposób przekazywania informacji zwrotnej jest ważny zwłaszcza w przypadku **ucznia z trudnościami w nauce**. Szczególnego znaczenia nabiera forma przekazu. Uczeń nadruchliwy, nadpobudliwy, mający trudności ze skupieniem uwagi powinien otrzymać zwięzłą w treści informację, krótko eksponując najważniejsze rzeczy. W przypadku informacji zwrotnej przekazywanej w formie ustnej istotne jest, aby zadbać o sposób komunikacji, zaakcentowanie gestem, mimiką najistotniejszych punktów, skorzystanie z dobrodziejstw pozytywnej komunikacji niewerbalnej i pozbawionej nadmiernej natarczywości.

Zawsze wymień przynajmniej jedną zaletę, potem mów o błędach. Krytykuj zachowanie, a nie osobę. Zwracaj uwagę raczej w cztery oczy, a nie przy klasie. Zupełnie inaczej wygląda rozmowa z uczniem pozbawionym „widowni”. Zachowaj dystans do sprawy, traktuj ucznia z szacunkiem. Wykaż się poczuciem

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

humoru, które rozładowuje napięcie i chroni pozytywną samoocenę. W konflikcie dąż do porozumienia, stosując metodę „wygrana – wygrana”. Jeśli uczeń przekona się, że traktujemy jego potrzeby z należytą powagą, wtedy uszanuje i długotrwale zaakceptuje umowę zgodną z potrzebami obu stron.

Nigdy nie stosuj agresywnej formy wypowiedzi, u ucznia zahamowanego, z lękową postawą wzbudza to poczucie zagrożenia, brak możliwości skoncentrowania się na treści wypowiedzi. Uczeń na agresję może odpowiedzieć nieadekwatnym zachowaniem: wygłupem, drwiną, agresją słowną. Oprócz informacji słownej powinien otrzymać wersję pisemną, która pozwoli mu powrócić do najważniejszych zaleceń bez emocji.

Przykład 1 Zastosowanie informacji w pracy zespołowej

INFORMACJA ZWROTNA DO ZESPOŁOWEJ PREZENTACJI PUBLICZNEJ/WYPOWIEDZI PUBLICZNEJ Z ZASTOSOWANIEM FORMULARZA

KRYTERIA OCENY	INFORMACJA O SPEŁNIENIU KRYTERIUM	Dodatkowe uwagi
Czy prezentujący zmieścił się w wyznaczonym czasie?	+/-	
Czy wszyscy członkowie grupy byli zaangażowani w prezentację?	+/-	
Czy język prezentacji był zrozumiały dla odbiorców?	+/-	Np. zastosowano przykuwające uwagę kolory, przy podsumowaniu. Doskonałe opracowanie graficzne.
Czy zastosowano aktywny sposób przekazu?	+/-	Aktywizowała do udziału dużą część odbiorców
Czy przedstawiono podsumowanie najistotniejszych treści prezentacji?	+/-	
Czy prezentacja miała wprowadzenie, rozwinięcie i zakończenie?	+/-	Wyodrębniła najważniejsze elementy z tematu. Umiejętność analizy tematu, brawo, zabrakło zakończenia w postaci podsumowania

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

❖ Samoocena i ocena koleżeńska

Samoocena i ocena koleżeńska to kolejny element oceniania kształtującego, bezpośrednio wynikający z założeń, które mówią, że rola oceniania powinna sprowadzać się do pomocy uczniowi w planowaniu jego własnego uczenia się. Oznacza to, że uczniowie powinni przejąć część odpowiedzialności za uczenie się – własne i rówieśników.

Samoocena, podczas której uczeń ocenia własną pracę (zgodnie z ustalonymi wcześniej kryteriami sukcesu oraz przy zachowaniu czterech elementów informacji zwrotnej: *co już wiem? nad czym muszę jeszcze popracować? co powinienem zmienić w swoim sposobie uczenia się? co postanawiam na przyszłość?*), daje mu szansę na rozpoznanie przyczyn swoich porażek i sukcesów edukacyjnych, własnych możliwości i obiektywną informację o postępach w nauce. Stosowana systematycznie pozwala ćwiczyć umiejętności wykorzystywania wiedzy o sobie, a także stawiania sobie celów dotyczących własnego rozwoju. Samoocena może dotyczyć prac pisemnych, ale także wypowiedzi ustnych. Można zaproponować uczniom różne techniki prowadzenia samooceny (np. „kosz i walizka”, technika zdań podsumowujących, technika oceniania stopnia trudności, metoda „światła”).

Ocena koleżeńska – podobnie jak inne informacje zwrotne – wymaga atmosfery życzliwości i autentycznego zainteresowania wspieraniem rozwoju własnego, ale także kolegów i koleżanek. Sytuacja, w której uczniowie wzajemnie recenzują swoje prace, jest możliwa tylko wtedy, gdy uczniowie znają zasady udzielania informacji zwrotnej oraz gdy uczestniczą w uzgadnianiu kryteriów oceniania i je akceptują.

Dzięki ocenie koleżeńskiej uczniowie uczą się „od siebie”; a dodatkowo ćwiczą udzielanie informacji zwrotnej bez bolesnej krytyki i agresji, umiejętność aktywnego słuchania; namawiamy też uczniów do zadawania pytań sprawdzających prawidłowe zrozumienie przekazywanych uwag, parafrazowanie. Ocena koleżeńska może polegać na: sprawdzaniu ćwiczeń, informacji zwrotnej do pracy, wypowiedzi, a nawet sprawdzaniu klasówek.

Przykład 3. Formularz oceny koleżeńskiej i samooceny do pracy w grupie

Przedstawione poniżej kryteria sukcesu można zastosować do oceny każdej pracy grupowej (zarówno takiej, organizowanej w klasie podczas lekcji, jak i tych w ramach wykonywania prac domowych czy projektów).

Proponowane kryteria sukcesu:

1. Czy wywiązałeś się z roli, jaką odgrywałeś w grupie?
2. Czy wywiązałeś się terminowo z zadania, jakie zostało ci przydzielone?
3. Czy przydzielone zadanie wykonałeś rzetelnie?
4. Czy aktywnie uczestniczyłeś w pracy grupowej?
5. Czy zgłaszałeś własne pomysły na działania bądź rozwiązania jakiegoś problemu?
6. Czy uważnie słuchałeś innych, nie przerywałeś wypowiedzi, czekałeś, aż inni skończą?
7. Czy przestrzegałeś ustalonego kontraktu?

INFORMACJA ZWROTNA (w postaci tabeli kryteriów oceniania)

Kryterium oceny	Samoocena (tak/nie lub waga punktowa)	Ocena koleżeńska (tak/nie lub waga punktowa)	Ocena nauczyciela (tak/nie lub waga punktowa)
1. Czy wywiązałeś się z roli, jaką odgrywałeś w grupie?/ Wywiązywanie się z funkcji pełnionej w grupie			
2. Czy wywiązałeś się terminowo z zadania, jakie zostało ci przydzielone?/ Terminowe wykonywanie przydzielonych zadań			
3. Czy aktywnie uczestniczyłeś w pracy grupowej?/ Aktywna praca w grupie			
4. Czy przydzielone zadanie wykonałeś rzetelnie?/ Rzetelność			

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

wykonywania poszczególnych zadań			
5. Czy zgłaszałeś własne pomysły na działania bądź rozwiązania jakiegoś problemu?/ Zgłaszanie własnych pomysłów			
6. Czy uważnie słuchałeś innych, nie przerywałeś wypowiedzi, czekałeś, aż inni skończą?/Słuchanie innych, komunikacja w zespole			
7. Czy przestrzegałeś ustalonego kontraktu?/ Przestrzeganie ustalonego kontraktu			

W tak skonstruowanym formularzu możliwa jest również opisowa informacja zwrotna – wtedy warto pytania zamknięte, zaczynające się od: „Czy...” zamienić na stwierdzenia, np. *Wywiązywanie się z roli pełnionej w grupie* i poprosić uczniów o przygotowanie krótkiej informacji zwrotnej.

Można wcześniej zamodelować taką informację – na innym, najlepiej fikcyjnym przykładzie.

Przykład 2. Ocena koleżeńska i samoocena do dyskusji

Polecenie: Zaproponuj uczniom dyskusję punktową na dowolny temat związany z poruszonym podczas zajęć zagadnieniem. Przedstawione poniżej kryteria oceniania można będzie wykorzystać na każdym przedmiocie – modyfikacji powinny ulec tylko te kryteria, które dotyczą zagadnień merytorycznych (jeśli takie ustalamy).

Podziel klasę na obserwatorów (jeden obserwator na dwóch dyskutantów; jeden obserwator ocenia jednego dyskutanta i moderatora) i uczestników dyskusji; wyznacz jej moderatora (jeśli uczniowie mają już doświadczenie w dyskusji, jeśli nie – sam pełnij funkcję moderatora). Role najlepiej jest przydzielać w sposób losowy. Przedstaw poszczególne funkcje i zadania, najlepiej na karteczkach, w formie pisemnej.

Przed rozpoczęciem dyskusji ustalcie lub przypomnijcie wcześniej sformułowane zasady dyskusji:

1. Nie przerywamy mówcy w trakcie wypowiedzi.
2. Nie wypowiadamy uwag odnoszących się osobiście do mówcy, odnosimy się wyłącznie do wypowiadanych przez niego argumentów.
3. Nie odnosimy się lekceważąco do uczestnika dyskusji o odmiennych poglądach.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



4. Nie oceniamy wypowiedzi mówcy.
5. Nie używamy agresywnych lub obraźliwych słów wobec innych mówców.
6. Słuchamy uważnie wypowiedzi innych.
7. Przestrzegamy czasu dyskusji
8. Przestrzegamy tematu dyskusji.

Przedstaw też uczniom kryteria oceny udziału w dyskusji (w zależności od pełnionej funkcji), zwracając ich uwagę na to, że oceniane będzie zarówno ich zachowanie podczas dyskusji (*Czy uczniowie prawidłowo wywiązują się ze swojej roli? Czy uczniowie przestrzegają zasad dyskusji?*), jak również poziom merytoryczny dyskusji (wg kryteriów zamieszczonych w tabeli poniżej).

Podobnie jak w poprzednim przykładzie można zastosować samoocenę, ocenę koleżeńską i ocenę nauczyciela – bądź w postaci formularza, bądź opisowej informacji zwrotnej (szczególnie w przypadku oceny nauczyciela). Jeśli zdecydujemy się na opisową informację zwrotną, wtedy pytania zamknięte, zaczynające się od: „Czy...” należy zamienić na stwierdzenia, np. *Wywiązanie się z funkcji pełnionej podczas dyskusji.*

FORMULARZ OCENY KOLEŻEŃSKIEJ UCZESTNIKA DYSKUSJI

Kryterium oceny dyskutanta

Czy uczestnik w dyskusji przedstawił przynajmniej jeden przykład/fakt?	+/-
Czy uczeń skomentował/ uzasadnił przedstawione fakty/przykłady?	+/-
Czy w trakcie dyskusji uczeń podał co najmniej jedną nową informację?	+/-
Czy uczeń – poprzez swoją wypowiedź – zaangażował w dyskusję kolejnego uczestnika?	+/-
Czy uczeń zwrócił uwagę na błąd w wypowiedzi innego uczestnika dyskusji?	+/-
Czy uczeń przestrzegał ustalonych zasad dyskusji (nie więcej niż dwa wykroczenia)?	+/-
Czy wszystkie informacje podane przez ucznia były prawdziwe?	+/-

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



Czy uczeń zabierał głos w dyskusji?	+/-
-------------------------------------	-----

FORMULARZ OCENY KOLEZEŃSKIEJ MODERATORA DYSKUSJI

Kryterium oceny moderatora

Czy moderator pilnował uzgodnionego tematu dyskusji?	+/-
Czy moderator nie angażował się po stronie dyskutantów?	+/-
Czy moderator podejmował działania dla podtrzymania dyskusji?	+/-
Czy moderator podejmował działania, które zaangażowały nowego uczestnika w dyskusji?	+/-
Czy moderator zwrócił uwagę na merytoryczny błąd w wypowiedzi uczestnika?	+/-
Czy moderator przestrzegał ustalonych zasad dyskusji?	+/-
Czy moderator stosował techniki aktywnego słuchania: parafrazy, powtórzenia?	+/-
Czy wypowiedzi moderatora były poprawne merytorycznie i prawdziwe?	+/-

FORMULARZ SAMOOCENY (MODERATORA, UCZESTNIKA DYSKUSJI, OBSERWATORA)

Kryteria oceny

Czy wywiązałem się z powierzonej mi roli?	+/-
Czy moje wypowiedzi były zgodne z	+/-

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



ustalonym tematem?	
Czy udało mi się-poprzez moją wypowiedź-zaangażować do dyskusji nową osobę?	+/-
Czy komentowałem/ argumentowałem podawane przez siebie informacje?	+/-
Czy przedstawiłem w dyskusji przynajmniej jeden przykład/fakt?	+/-
Czy w trakcie dyskusji podałem co najmniej jedną nową informację?	+/-
Czy zwróciłem uwagę na błąd w wypowiedzi innego uczestnika dyskusji?	+/-
Czy przestrzegałem ustalonych zasad dyskusji (nie więcej niż 2 wykroczenia)?	+/-
Czy wszystkie podane przeze mnie informacje były prawdziwe?	+/-

W podsumowaniu tego niezwykle istotnego rozdziału omawiającego poszczególne elementy oceniania kształtującego proponujemy:

DZIESIĘĆ ZASAD OCENIANIA KSZTAŁTUJĄCEGO (według www.ceo.org.pl¹⁶)

¹⁶ www.ceo.org.pl

ZASADA 1

Ocenianie kształtujące powinno być powiązane z dobrym planowaniem nauczania i uczenia się.

Nauczyciel, planując lekcję, określa jej cele i kryteria oceniania. Przekazuje je uczniom i ściśle ich przestrzega. Planuje również sposób udzielania informacji zwrotnej.

ZASADA 2

Ocenianie kształtujące koncentruje się na tym, w jaki sposób uczniowie się uczą.

Nauczyciel koncentruje się na tym, jak jego uczniowie się uczą, co im pomaga w nauce, jakie metody przyswajania wiedzy im najbardziej odpowiadają. W informacjach zwrotnych wykorzystuje te informacje, wskazując najkorzystniejsze sposoby poprawienia błędów.

ZASADA 3

Ocenianie kształtujące jest istotne podczas realizacji całego procesu dydaktycznego od planowania po ocenę osiągnięć.

Informacja zwrotna jest stałym elementem procesu nauczania. Dzięki niej uczniowie mogą na bieżąco poprawiać i doskonalić swoją pracę, dzięki czemu osiągają lepsze efekty i wyniki oraz mają większą motywację do pracy.

ZASADA 4

Ocenianie kształtujące jest zgodne z najlepszymi zasadami dydaktyki.

Nauczyciel stosujący ocenianie kształtujące planuje, obserwuje proces uczenia się, analizuje i interpretuje uzyskane informacje o przebiegu procesu i jego wynikach, przekazuje uczniom informację zwrotną

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

dotyczącą ich pracy i osiągnięć. Uczy również uczniów samooceny i oceny koleżeńskiej. Kształci kompetencje społeczne. To niezbędne umiejętności skutecznego nauczania.

ZASADA 5

Ocenianie kształtujące buduje relacje nauczyciela z uczniem.

Nauczyciel wie, jaki wpływ na budowanie motywacji ucznia mają informacje zwrotne. Dzięki indywidualizacji charakteru tych komentarzy stosowanych w ocenianiu kształtującym nauczyciel zawiera indywidualny kontrakt z uczniem, który pomaga mu się uczyć.

ZASADA 6

Ocenianie kształtujące motywuje uczniów do nauki.

Wbrew powszechnym opiniom o motywującej roli wszelkich rankingów, punktów czy innej metodzie porównywania osiągnięć ucznia badania wskazują na demotywacyjną rolę tych narzędzi w procesie nauczania. Ocenianie kształtujące skupiające się na postępach i osiągnięciach ucznia, wzmacniające pozytywne aspekty uczenia, chroniące autonomię ucznia i dostarczające konkretnych wskazówek do samopoprawy ułatwia proces samokształcenia.

ZASADA 7

Ocenianie kształtujące wymaga już na etapie planowania lekcji, określenia kryteriów sukcesu.

Nauczyciel konsekwentnie w ocenianiu zwraca uwagę tylko na uzgodnione kryteria oceny, czyli na to, co ustalił z uczniami. Wymaga to uzgodnień ogólnych z uczniami, czy nauczyciel poprawia błędy ortograficzne i stylistyczne, ale ich nie komentuje i nie ocenia i ich nie poprawia.

ZASADA 8

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Uczniowie otrzymują konstruktywne wskazówki, jak poprawić swoją pracę i jak się dalej rozwijać.

Nauczyciel docenia w informacji zwrotnej silne strony ucznia i doradza, jak je rozwijać. Informuje również o brakach, wyraźnie wskazując, jak można je wyeliminować, stwarza również możliwość poprawy.

ZASADA 9

Ocenianie kształtujące powinno rozwijać uczniowską zdolność do samooceny tak, by służyło refleksji i samodzielnemu decydowaniu o własnej nauce.

Stosując ocenianie kształtujące nauczyciel rozwija umiejętności samodzielności w prowadzeniu nauczania i samooceny ucznia.

ZASADA 10

Ocenianie kształtujące jest właściwe na każdym etapie kształcenia i w stosunku do każdego ucznia, niezależnie od poziomu jego osiągnięć.

Indywidualizując ocenianie, nauczyciel ma możliwość zauważenia i docenienia osiągnięć każdego ucznia i umożliwia mu rozwój na najwyższym dostępnym dla niego poziomie.

9. Ocenianie kształtujące jako element kształtowania kompetencji społecznych

1. Budowanie społeczności klasowej

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

Wprowadzenie oceniania kształtującego do klasy ma wpływ na cały styl nauczania i budowanie wzajemnych relacji pomiędzy uczniami i nauczycielem. Ten rodzaj oceniania wpływa – jak było już wspomniane wcześniej – na poprawne zachowania uczniów, uczy wzajemnego szacunku i współpracy w procesie uczenia się i nauczania.

Jeśli pamiętamy o tym, że pośrednimi odbiorcami wystawianej uczniowi oceny są jego koledzy i koleżanki, łatwiej dostrzec wychowawcze korzyści wynikające ze stosowania oceniania kształtującego. Z własnego doświadczenia wiemy, że ocena otrzymywana z nieodpowiednim komentarzem lub przy jego braku, może działać selektywnie i wpływać na ocenę ucznia przez rówieśników, na jego pozycję w grupie. W dużym stopniu ten społeczny proces uwarunkowany jest autorytetem nauczyciela i poziomem akceptacji jego sposobu oceniania przez uczniów.

W sytuacji braku autorytetu i nieakceptowania sposobu oceniania uczeń otrzymujący negatywną ocenę od nauczyciela może spotkać się z pozytywną oceną rówieśniczą. Od dojrzałości ucznia zależeć będzie jej motywacyjny charakter i to, czy ją ocenę uzna za ważniejszą. W sytuacji otrzymania oceny pozytywnej uczeń może być dyskredytowany przez rówieśników, może również, chcąc zyskać akceptację kolegów, sam umniejszać jej znaczenie.

Aby skutecznie wdrożyć ocenianie kształtujące – które pozwala unikać sytuacji takich jak ta, opisana wyżej – konieczne jest wypracowanie życzliwej atmosfery, poczucia bezpieczeństwa uczniów oraz zobiektywizowanie oceniania poprzez wspólne uzgodnienie kryteriów, ustalenie i zaakceptowanie przez wszystkich *kontraktu dotyczącego pracy w grupie*, dopuszczenie możliwości popełniania błędów oraz poprzez postawę gotowości w przyjmowaniu krytyki i pochwał.

Podjęcie decyzji o wdrożeniu oceniania kształtującego jest zatem zgodą na przyjęcie pewnego stylu nauczania. Nie da się wdrożyć oceniania, stosując tylko wybrany jego element; konieczna jest mozolna praca całej społeczności nad wspólną zmianą modelu nauczania: tworzeniem *pozytywnych sytuacji edukacyjnych w klasie i budowaniu atmosfery współpracy*.

- **Jak budować „pozytywną sytuację edukacyjną” w klasie?**

Poczucie bezpieczeństwa ucznia ma znaczenie ogromny wpływ na jego funkcjonowanie w społeczności klasowej, jego zachowanie wobec nauczyciela i rówieśników, jego motywację do nauki. Kluczowe jest podmiotowe traktowanie ucznia poprzez szacunek, tolerancję i akceptację, unikanie wszelkich

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

form dominacji, manipulacji czy ośmieszania, budzących wyłącznie lęk i uruchamiających mechanizmy obronne. Człowiek, który znajdzie się w takiej sytuacji, nastawiony jest na „przetrawane” i stosuje lepsze lub gorsze strategie walki o swoją godność, naruszając przy tym przyjęte normy klasowe.

Tylko traktowanie ucznia w partnerski sposób tworzy podstawy do zaufania i współpracy w procesie uczenia się i nauczania.

Drugim niezbędnym warunkiem zaistnienia pozytywnej atmosfery nauki jest współuczestnictwo w zadaniu i poczucie jej sensu. Uczeń musi ten sens widzieć, rozumieć i akceptować go. Poczucie sensu uzyskuje się przede wszystkim przez to, że uczeń rozumie cele, do których wspólnie dążą, metody, sposób i organizację pracy podczas lekcji. Najlepiej, kiedy współtworzy jej elementy. Akceptuje własne współuczestnictwo i jego zakres. Inny rodzaj sensu wynika z zaufania do kompetencji nauczyciela.

Trzecim warunkiem zaistnienia pozytywnej sytuacji edukacyjnej jest odnalezienie właściwej dla danej lekcji i grupy aktywności, która z jednej strony w sposób najpełniejszy pozwoli zrealizować postawione cele, z drugiej – zachęci wszystkich do uczestnictwa. Nie oznacza to potrzeby ciągłego poszukiwania nowych pomysłów na zaangażowanie grupy, ale mądre, dobrze zorganizowane i adekwatne do poziomu energii uczniów wykorzystanie powszechnych i wciąż atrakcyjnych metod, takich jak: rozmowa, dyskusja, projekt, gra edukacyjna itp. Ważny jest właściwy dla tematu rytm pracy, odkrywanie energii tkwiącej w uczniach (wg Doroty i Jacka Jakubowskich www.grupatrop.pl¹⁷)

W dobie rozwoju technologicznego, ogólnej dostępności do informacji, w tym poprzez internet, programy telewizyjne, własne zwiedzanie świata wzrasta gotowość młodzieży do zadawania pytań i samodzielnego poszukiwania odpowiedzi na nie, formułowania własnych spostrzeżeń, poszukiwanie rozwiązań problemów, wyrażania własnego stanowiska w sprawach publicznych.

Nie można nie dostrzegać tego dążenia do samopoznania i samokształcenia, wręcz przeciwnie – należy je wzmacniać i w miarę możliwości ukierunkowywać. Umiejętne reagowanie na te nowe wyzwania – przy rezygnacji z przywiązania do tradycyjnych metod nauczania i oceniania – sprzyja rozwijaniu dojrzałości społecznej klasy jako zespołu i rozwijaniu kompetencji komunikacyjnych. Połączenie zaś

¹⁷ www.grupatrop.pl

oceniając z całym procesem nauczania pozwoli dostosować procesy dydaktyczne do wymogów współczesnego świata.

Reasumując: Co zapewnia sukces w tworzeniu pozytywnej sytuacji edukacyjnej?

- Zasada pracy na pozytywach, podkreślanie pozytywnych elementów w działaniu ucznia
- Pokazywanie uczniom, jak wiele już wiedzą, odwoływanie się do ich doświadczeń
- Zasada modelowania, czyli zgodności pomiędzy nauczaniem i działaniem nauczyciela
- Wzajemne zaufanie
- Zbudowanie **KONTAKTU** (bycie wrażliwym na sygnały i potrzeby płynące z grupy)
- Zawarcie **KONTRAKTU** (umówienie się co do zasad, jakie obowiązują na lekcjach, wyznaczenie celów lekcji i kryteriów oceny, ustalanie podstawowych reguł odnoszących się do wszystkich lekcji)

Budowanie kontaktu to praca długofalowa, sprzyja jej zawarcie kontraktu, które powinno odbywać się z pewnym ceremoniałem, żeby podkreślić jego wagę. Najlepiej sporządzić go w formie pisemnej, z podpisami wszystkich zainteresowanych stron. Scenariusz takich zajęć znajdziecie w załączniku nr 3.

Po co zawierać i spisywać KONTRAKT?

- Precyzując sposób pracy, sprawiamy, że to, co się dzieje w trakcie lekcji, jest dla ucznia przewidywalne; dzięki temu wzrasta jego poczucie bezpieczeństwa.
- Kontrakt pozwala określić wzajemne oczekiwania i relacje nauczyciel-uczeń. Precyzuje cele, zakres wiedzy i umiejętności, nad którymi będą wspólnie pracować.
- Kontrakt pozwala na jasne sprecyzowanie i powiedzenie, że odpowiedzialność za ilość wiedzy i doświadczeń, jakie uczniowie „wyniosą” z zajęć szkolnych, w bardzo wysokim stopniu spoczywa na nich samych i zależy od ich zaangażowania i gotowości do współpracy i dzielenia się doświadczeniem.

- Kontrakt określa zasady współpracy w grupie. Im bardziej uczniowie czują się współtwórcami kontraktu, tym chętniej go przestrzegają.
 - Daje możliwość odwołania się do jego treści w sytuacji konfliktu.
-
- **SPOŁECZNOŚĆ SZKOLNA I PROCESY GRUPOWE**

Budowanie kontaktu to nie jest proste i szybkie działanie, to proces wymagający znajomości mechanizmów grupowych. Wiedza o naturalnych procesach rozwojowych grupy pozwala nauczycielom lepiej rozumieć swoich uczniów i siebie, bo również on współuczestniczy w tych procesach. Jeśli uruchamia się proces grupowy nauczyciel musi go rozumieć i wspierać, stosując konstruktywne metody rozwiązywania konfliktów. Nagrodą będzie efekt SYNERGII, kiedy grupa i nauczyciel poczują, że jako społeczność klasowa bardzo dużo mogą i są odporni na cykliczne negatywne procesy pojawiające się w ich wspólnym działaniu. Dlatego w naszym poradniku procesom grupowym poświęcimy oddzielny podrozdział.

Grupę stanowią co najmniej trzy osoby przebywające w tym samym miejscu, czasie i komunikujące się ze sobą. O **grupie społecznej** mówimy wtedy, gdy dwie lub więcej osób współdziała ze sobą oraz wzajemnie zależy od siebie (w tym sensie, że muszą na sobie polegać w zaspakajaniu potrzeb i osiągnięciu celów).

O ISTNIENIU WYODRĘBNIONEJ GRUPY MÓWIMY, KIEDY:

- Są w niej zaangażowane co najmniej trzy osoby
- Spędzają ze sobą dużo czasu
- Mają poczucie odrębności

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Mają swoją „historię”
- Mają wspólny cel, który w miarę czasu coraz bardziej się precyzuje w określonych zadaniach, po czym zostaje przedefiniowany i pojawia się pod postacią nowego zadania
- Komunikują się ze sobą wg określonego modelu
- Pojawia się zjawisko dynamiki grupy: okresy wzrostu aktywności i kryzysy
- Dają się wyróżnić role grupowe, które również się zmieniają
- Pojawiają się jawne i ukryte normy grupowe
- Daje się zauważyć wpływ grupy na otoczenie

Grupę społeczną stanowi zatem **klasa**: jej członkami są zarówno uczniowie, jak i – w trakcie lekcji – nauczyciel. Praca podczas lekcji dotyczy relacji nauczyciela jako lidera grupy i uczniów, jak również wzajemnego oddziaływania na siebie uczniów jako członków grupy.

Świadomość możliwości tkwiących w grupie i umiejętność wykorzystania ich w nauczaniu daje nauczycielowi ogromne, często niewykorzystywane możliwości. Edukacja jako wspólne świadome działanie jest jedną z relacji międzyludzkich. Musi spełniać jej podstawowe funkcje, jakim są: budowanie więzi i poczucia przynależności, pełnienia roli społecznej, zaspakajania potrzeby bycia razem i nawiązywania kontaktów rówieśniczych. Jest klasycznym przykładem siły grupowej, jedności i zmian w niej zachodzących, nazywanych **procesem grupowym**. Uczniowie tworzący grupę wnoszą do niej swoje przekonania, emocje, kompetencje, doświadczenie życiowe, przeżycia i indywidualne oczekiwania.

Fazy życia grupy¹⁸:

1. faza zależności – celem grupy jest przynależność do grupy, dominuje lęk, niepokój, napięcie (pojawiają się „żarty”, tematy zastępcze, „psychologiczne macanie”), rola prowadzącego to skupienie

¹⁸ Marek Grondas, Rozwijanie umiejętności wychowawczych. Materiały dla nauczycieli i dyrektorów szkół.

- na sobie uwagi, przewodzenie, rola uczestników grupy: duży konformizm, organizacja grupy: dobór w pary na zasadach podobieństw i przeciwieństw, komunikacja: od uczestników do lidera (cała uwaga skupia się na liderze) – lider jako centrum;
2. faza różnicowania – celem grupy jest wyodrębnienie siebie i zróżnicowanie, w uczuciach dużo złości i odrazy, pierwsze koalicje, dużo sporów, kłótni, wyznaczania własnego terytorium, dominuje złośliwość, uwagi, krytyczne oceny, rola prowadzącego: facylitator – ułatwia, rozsądza, nie może stać z boku, musi być autorytetem, rola uczestników: agresywno-zależna, słaby lider nie jest facylitatorem – dzieli grupę na koalicję i wykorzystuje to, organizacja grupy: koalicje, grupy, sojusze, komunikacja: między uczestnikami grupy, lokalizacja mocy, siły: podzielona pomiędzy grupą a liderem;
 3. faza konfrontacji z liderem – celem grupy jest pokazanie swojej siły i zakwestionowanie pozycji lidera, w uczuciach dużo złości, rozczarowania, lekceważenia, satysfakcji, tryumfu, zachowanie grupy: bardzo silny opór, sabotaż, prowokacje, manipulacje, rola prowadzącego: być, stawić czoło, nie bać się konfrontacji (lider nie może biernie lekceważyć tej fazy), organizacja grupy: grupa razem przeciwko liderowi, komunikacja od grupy do lidera;
 4. faza symbiozy ponad osobisty zachwyt – celem grupy jest integracja na wyższym poziomie i identyfikacja z grupą, uczucia: euforia, zachwyt, siła, upojenie, zachowanie: bycie razem, wzajemny szacunek, organizacja grupy: grupa zwarta, współpraca z liderem, pozycja lidera: lider członkiem grupy, komunikacja: język grupy, „nasz zespół”, moc grupy: grupa + lider;
 5. faza rozczarowania – uczucia: rozczarowanie, zwątpienie, frustracja, brak celu, zmęczenie grupą, odosobnienie, zachowanie: refleksja, przeżywanie w samotności, organizacja grupy: rozpad wspólnoty, pozycja lidera jest nieistotna, formalna, rytualna, symboliczna
 6. faza współzależności i zaufania – celem grupy jest dojrzała współpraca, sojusz, być razem, zachowanie: naturalnie nakierowane na cel, organizacja: grupa koncentruje się wokół celu, pozycja lidera: kontakt z liderem kiedy jest konieczny, grupa jest samodzielna, moc grupy: adekwatna lokalizacja mocy, role grupowe elastyczne
 7. faza rozpadu grupy i powrotu do początku

Znajomość mechanizmów psychologicznych, wpływających na to, co dzieje się w grupie (także tej klasowej), pozwala na efektywniejsze planowanie działań, również edukacyjnych. Współpraca z innymi polega na ciągłym budowaniu, podtrzymywaniu, a także zrywaniu relacji. Wraz z upływem czasu, za sprawą rodzących się sympatii, w grupie dokonują się podziały. Jest to proces naturalny, istotne jest, by tworzące się podgrupy nie zamykały się na pozostałych członków. Dobra komunikacja pomiędzy podgrupami dynamizuje jej rozwój i zapewnia stabilność. Zgodnie z procesem psychologicznym rozwój grupy wyznaczają kryzysy, z

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

których każdy stanowi zamknięcie starego i otwarcie kolejnego etapu życia grupy. Opór poprzedzający kryzys jest zjawiskiem normalnym i cechuje ostrożność i dystans wobec zmian.

W pracy zespołowej uczniowie ujawniają w swoim działaniu cechy, preferencje i atuty, doceniane przez grupę. W ten sposób wyłania się struktura grupy i pełnione w niej role.

W każdej grupie możemy wyodrębnić pewne charakterystyczne role grupowe. Choć różnie są one nazywane, to łatwo wyróżnić ich charakterystyczne zachowania i cechy: (Marek Grondas „Rozwijanie umiejętności wychowawczych” Materiały dla nauczycieli i dyrektorów szkół¹⁹)

- błazna
- kozła ofiarnego (syndrom ofiary, w grupie spełnia funkcję „bezpiecznika”, „zaworu bezpieczeństwa”)
- lider zadaniowy
- lider sympatii
- dziecko grupowe
- outsider
- adwokata diabła (ciągła opozycja do grupy)
- syndrom dobrego ucznia
- komentator
- sumienie grupy

Na uwagę zasługują też, takie role jak: najlepszy uczeń, czynny, najinteligentniejszy, miss klasy, robiący najwięcej na rzecz klasy, przystojny, ulubieniec nauczyciela²⁰.

H. Muszyński²¹ wyodrębnia takie role społeczne funkcjonujące na terenie klasy:

*poszukiwacz wiedzy – to uczeń podejmujący czynności związane z samodzielnym zdobywaniem wiedzy lub znajdowaniem rozwiązań praktycznych;

- *odkrywca wiedzy – rola odkrywcy wiedzy polega na samodzielnym poznawaniu rzeczywistości, odkrywaniu czegoś i dochodzeniu do własnych wniosków;

¹⁹ Marek Grondas, Rozwijanie umiejętności wychowawczych. Materiały dla nauczycieli i dyrektorów szkół

²⁰ Janowski A, Stachyra R., Prestiż ucznia wśród rówieśników, Warszawa 1985, s. 91.

²¹ Muszyński H, Dudzikowa M., Praca wychowawcza w toku nauczania, Warszawa 1987, s. 135

- *użytkownik wiedzy – to uczeń, który po opanowaniu jej w wymaganym stopniu, dzieli się nabytymi wiadomościami i umiejętnościami z członkami swojego zespołu lub innych zespołów;
- *rola „specjalisty” i „fachowca” – uczeń, który posiada określone praktyczne umiejętności, zostaje wdrożony przez szkołę do roli fachowca. Uczeń zainteresowany całokształtem przedmiotu nauczania i wykazujący uzdolnienia w danym kierunku zostaje wdrożony do roli specjalisty;
- *rola samouka – polega na samodzielnym podejmowaniu w stosunku do siebie samego tych czynności, które w nauczaniu należą do nauczyciela.

J. Gawlina²² na podstawie badań wyodrębnił następujące role społeczne pełnione w klasie szkolnej:

- Role nastawione na kierowanie i egzekwowanie (przywódca, przewodniczący)
- Role nastawione na wykonywanie obowiązków (wykonawca, podwładny, specjalista)
- Role nastawione na rozrywkę i zabawę (uczestnik gry lub zabawy, partner w zabawie, wodzirej)
- Role nastawione na koleżeństwo (kolega, przyjaciel, opiekun)
- Role karne związane z degradacją społeczną (oferma, lizus, obibok, egoista, maminsynek itp.)

2. Rozwijanie kompetencji społecznych

Do podstawowych umiejętności społecznych, niezbędnych dla efektywnego wdrażania oceniania kształtującego i budowania atmosfery klasowej należy umiejętność komunikacji interpersonalnej zarówno nauczyciela, jak i ucznia. Bez rozwijania tej umiejętności trudno jest mówić o budowaniu przyjaznej atmosfery grupy klasowej. Efektywna komunikacja wymaga, aby uwagi i informacje były formułowane w sposób klarowny i **jednoznaczny**, krytyka zaś – w sposób **konstruktywny**. Tylko taki styl przekazu daje pewność, że zostanie on dobrze zrozumiany, wyraźnie usłyszany i odebrany.

Według Frischalecka (www.grupatrop.pl²³) jednoznaczna komunikacja zachodzi wtedy gdy:

- przy wyrażaniu życzeń dopowiadamy, jaką wagę ma dla nas sprawa, czego dokładnie chcemy;

²² Zięba L., Niektóre aspekty podejmowania i spełniania ról społecznych w klasie szkolnej. „Życie szkoły” 1980/4 s.7.

²³ www.grupatrop.pl

- przy wyrażaniu złości i obaw skupiamy się na wyrażeniu informacji o naszych odczuciach, nie zagłębiając się w kwestię winy. Posługujemy się komunikatami o sobie (komunikat JA), a nie zarzutami (komunikat TY);
- przy formułowaniu rozmaitych skrótów, niejednoznacznych komunikatów upewniamy się, czy to samo mamy na myśli (np. stosując parafrazę).

Umiejętność wyrażania konstruktywnej krytyki jest niezbędna przy stosowaniu informacji zwrotnej. Aby krytyka nie niszczyła, ale rozwijała:

- krytykujemy „na bieżąco”, bezpośrednio po zachowaniu, którego krytyka ma dotyczyć;
- oddzielamy osobę od działania; krytykujemy to, co uczeń zrobił, a nie to, jaki jest; unikamy porównań z innymi; koncentrujemy się na oczekiwanych efektach;
- patrzymy realistycznie; zwracamy uwagę na te zachowania, które uczeń może zmienić, nie zadawajmy irracjonalnych pytań „dlaczego to robisz?”;
- bądźmy konkretni, nie uogólniamy; unikajmy słów ostatecznych, takich jak „zawsze”, „nigdy”, „wiecznie”; zamiast mówić „nie można ci wierzyć”, powiedzmy „spóźniłeś się drugi raz w tym tygodniu”;
- krytykujemy na osobności; publiczne besztanie może stygmatyzować, ale również kreować bohatera; nie warto w kółko powtarzać zarzutów już przekazanych i przyjętych;
- krytykujemy pozytywnie; mówmy, jakie pozytywne zmiany dostrzegamy i wskazujmy to, co należy poprawić.

„Założenia oceniania kształtującego eliminują nadmierną, bezpodstawną krytykę, ograniczają potrzebę przypodobania się. Budują poprawne relacje, wzmacniają samoocenę, neutralizują bezrefleksyjną postawę obronną, przyjmowaną w sytuacji oceny. Ma to pozytywny wpływ na podnoszenie kompetencji ucznia w

zakresie słuchania, wymaga jednak od niego posiadania podstawowej umiejętności kontrolowania przekazywanych ustnie treści”- Magdalena Matuszak Ocenianie Kształtujące²⁴.

Jednym z podstawowych narzędzi komunikacji interpersonalnej i narzędziem dydaktycznym w procesie nauczania jest aktywne słuchanie, które wymaga interakcji. Prawdziwe słuchanie to zrozumienie, co mówi druga osoba, co myśli i czego oczekuje. Nie koncentrowanie się na własnych myślach, budowaniu własnej odpowiedzi, konstruowaniu ciętej riposty, ale stosowanie wszystkich dostępnych narzędzi komunikacyjnych w celu zrozumienia pełnego sensu wypowiedzi skierowanej do nas. W tym celu możemy stosować powtórzenia, pytania uszczegółowiające, parafrazowanie, puentowanie oraz całą gamę narzędzi komunikacji niewerbalnej, tj. gesty, mimika, pochylenia ciała, kontakt wzrokowy.

„Kompetencja komunikacyjna usprawnia ucznia, przygotowuje go do diagnozowania problemu, formułowania pytań oraz poszukiwania odpowiedzi. Uczy, że może liczyć na innych, że popełnianie błędów i ich naprawa to naturalny proces społeczny, mobilizuje do zbierania informacji. Pokazuje też, że wiedza nie jest wartością raz nabytą, wymaga modyfikacji i pogłębiania. Podnoszenie tych kompetencji nie musi odbywać się na odrębnych zajęciach, powinno towarzyszyć każdemu zachowaniu komunikacyjnemu charakterystycznemu dla oceniania kształtującego”. Magdalena Matuszak Ocenianie Kształtujące²⁵.

3. Budowanie prawidłowej aktywności ucznia w czasie zajęć jako element rozwijania umiejętności psychospołecznych w grupie

Jak już wspominaliśmy trzecim, niezbędnym elementem budowania pozytywnej sytuacji edukacyjnej jest budowanie prawidłowej aktywności podczas zajęć.

W przekazanych podstawach programowych z przedsiębiorczości i geografii interdyscyplinarnego programu nauczania IBIS autorki dokładnie omówiły metody i narzędzia przeznaczone do zastosowania w trakcie realizacji tematów lekcji.

„Systematyczne aktywizowanie uczniów w czasie lekcji wymaga zastosowania wielu metod aktywizujących jednocześnie. W zależności od grupy należy dokonać wyboru z katalogu metod m.in.:

- pracę z podręcznikiem, w tym przypadku z e-bookiem,
- grę edukacyjną multimedialną, stanowiącą integralną część obudowy programu nauczania,

²⁴ www.kig.konin.pl/inowacje

²⁵ www.kig.konin.pl/inowacje

- uczestnictwo w konkursach,
- udział w grach symulacyjnych,
- pogadankę,
- pokaz,
- „burzę mózgów”,
- studium przypadku,
- projekt,
- metodę symulacyjną oraz dyskusję nad wynikami obserwacji i analizy,
- metodę problemową.

W kontekście omawiania oceny kształtującej zaprezentujemy dwa zaproponowane narzędzia: dyskusję i grę. Pierwsza – dyskusja (we wszystkich jej odmianach) – oprócz tego, że jest najczęściej wykorzystywanym narzędziem, niewymagającym nadmiernego przygotowania, jest niezmiernie ważnym elementem rozwijania umiejętności interpersonalnych: komunikacja interpersonalna i przekazywanie informacji zwrotnej. Dyskusja może być wykorzystywana do zinterpretowania i uzgodnienia przekazywanych w grze treści, umiejętności i wiedzy oraz samego wykorzystania gry.

PRAKTYCZNE WSKAZÓWKI ZASTOSOWANIA METODY DYSKUSJI (wg Poradnika Model Innowacyjnych Metod dydaktycznych w zakresie szkolnictwa zawodowego. Praca zbiorowa, 2010 r.)

Metoda dyskusji jest narzędziem aktywizującym uczniów i może być wykorzystywana jako podsumowanie zastosowania gry lub zupełnie niezależnie – jako samodzielna metoda realizacji tematu zajęć. Dobrą inspiracją dyskusji jest pytanie kluczowe. Ta prosta metoda, niewymagająca wielu skomplikowanych przygotowań, daje możliwość włączania oceny kształtującej w sposób angażujący wszystkich uczestników dyskusji. Daje im wpływ na jej kształt i możliwość zaangażowania. Bardzo motywuje do uczestniczenia w dyskusji.

Dyskusja to doskonała metoda nauki wyrażania swojego zdania, argumentowania, treningu okazywania i przyjmowania krytyki, szacunku do przyjmowania poglądów innych niż wyrażane przez ogół uczestników.

Dyskusja uczy precyzyjnego i swobodnego wyrażania myśli w zwięzłej formie. Uczy słuchania wypowiedzi innych, precyzowania ich znaczenia. To doskonała szkoła argumentacji.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Formy dyskusji:

- dyskusja swobodna, w której każdy, kto chce, może zabrać głos. Jest najczęściej stosowaną formą dyskusji klasowej.
- Dyskusja panelowa – rozpoczyna się prezentacją poglądów ekspertów, najczęściej o przeciwstawnych poglądach. Pozostali uczestnicy włączają się w dyskusję moderowaną przez osobę ją inicjującą.
- Dyskusja moderowana – jeden lub kilku moderatorów czuwa nad przebiegiem dyskusji, dbając o jej kontekst tematyczny i zakres czasowy.
- Akwarium – dyskusja prowadzona jest przez kilka osób w kręgu, za którym obserwatorzy analizują przebieg dyskusji. Intencją dyskusji typu „akwarium” jest uczenie się prowadzenia dyskusji w uzgodnionym wymiarze z uwzględnieniem obowiązujących reguł.
- Dyskusja punktowa – prowadzona w podobnej formule do dyskusji typu „akwarium”, ale podlegająca ocenie. Ocenę poprzedza określenie kryteriów sukcesu.
- Dyskusja z zaproszonym gościem – poprzedzona wystąpieniem gościa – polega na zadawaniu mu pytań w określonym przedziale czasowym i formule, np. każdy może zadać tylko jedno pytanie.
- Dyskusja „za” i „przeciw” – nauczyciel dzieli uczniów na zwolenników i przeciwników określonej tezy. Prezentowana teza powinna być jasno sformułowana. Grupa klasowa zostaje podzielona na przeciwników i zwolenników określonego poglądu, którzy poprzez wzajemną argumentację usiłują przekonać stronę przeciwną. Dyskusja jest oceniana przez obserwatorów wg przyjętych kryteriów.
- Debata oksfordzka, w formule podobna do dyskusji „za” i „przeciw”, jednak oprócz zwolenników i przeciwników poglądów określonej tezy w dyskusji biorą udział słuchacze. Słuchacze mogą zabierać głos w dyskusji, mogą też zmieniać swoje poglądy w zależności od siły przedstawianych argumentów.

Prawidłowo skonstruowana dyskusja składa się z trzech etapów:

1. Wprowadzenie:

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- zdefiniowanie tematu i celu dyskusji
 - określenie ram czasowych i zasad
 - zainicjowanie dyskusji pytaniem kluczowym
2. Przebieg dyskusji właściwej
 3. Podsumowanie: wynik dyskusji, analiza dyskusji, ocena i informacja zwrotna

Wskazówki dla nauczyciela:

1. Pierwsze dyskusje są zazwyczaj bardzo nieśmiałe, brak uczniom zdyscyplinowania, umiejętności precyzowania myśli, rzeczowej argumentacji. Warto wprowadzać je stopniowo, żeby początkowo stanowiły fragment lekcji, np. opinia po przeczytany tekście. Ważne, żeby przypominać i przestrzegać podstawowych zasad prowadzenia dyskusji.
2. Kilka razy w semestrze warto poświęcić jej całą lekcję.
3. Warto początkowo zapowiedzieć temat dyskusji.
4. Początkowo to nauczyciel powinien pełnić funkcję moderatora.
5. Bezwzględnie przestrzegać dyscypliny czasowej, umożliwić wypowiedzenie się wszystkim uczniom, doprowadzić dyskusję do punktu końcowego, doprecyzowując go.

Praktyczne wskazówki dotyczące rozwijania kompetencji z wykorzystaniem metody GIER

Co to jest gra edukacyjna i jak można ją wykorzystać w szkole?

Na gry w szkole nadal patrzy się dość podejrzliwie. Podejrzliwie też do grania pochodzą rodzice. Nic w tym dziwnego, jeśli przyjrzymy się statystykom: w Stanach Zjednoczonych 99% chłopców poniżej 18 roku życia i 94% dziewczynek w tym wieku deklaruje, że gra w gry komputerowe regularnie. Przeciętny nastolatek, przed ukończeniem 21 roku życia, spędzi na graniu 10 000 godzin, co odpowiada mniej więcej ilości czasu, który spędzi w szkole do ukończenia liceum. Gry stanowią zatem dla szkoły sporą konkurencję w wojnie o

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

czas i uwagę młodych ludzi. Dlaczego tak często wygrywają tę bitwę? Bo potrafią angażować za pomocą kilku prostych mechanizmów:

- dostarczają precyzyjnie określonego i konkretnego celu;
- pozwalają na bezpieczne popełnianie błędów;
- dostarczają natychmiastowej informacji zwrotnej na temat postępów gracza;
- dają możliwość dochodzenia do mistrzostwa we własnym tempie i na własnych warunkach (przy zachowaniu ściśle określonych zasad, które stają się dla gracza mobilizującym wyzwaniem);
- wykorzystują mechanizm luki informacyjnej, czyli sytuacji, w której gracz wie, że czegoś nie wie;
- dostarczają przyjemności, są źródłem zabawy.

Przy odpowiednim wyważeniu tych czynników, gra oddziałuje silnie na motywację wewnętrzną gracza zamiast na motywację zewnętrzną. Oznacza to, że jest on bardziej skłonny wykonywać dane zadanie nie dla jakiejś nagrody (lub dlatego że chce uniknąć kary), ale dla samej przyjemności, którą czerpie z pracy nad danym zadaniem. Stan skupienia, nastawienia na cel i ekscytacji, który wówczas powstaje, jest określany jako *flow*²⁶. Stan ten jest także związany z zasobami, do których mają dostęp gracze, ponieważ powstaje też w zależności od tego, jak bardzo oddziałujemy na motywację wewnętrzną gracza, zamiast na zewnętrzną. W potocznym rozumieniu tego, jak mogą być dostarczane zasoby do osoby, która wykonuje dane zadanie, jasne jest, że raczej dodaje się tych zasobów tam, gdzie ludzie radzą sobie najslabiej, po to, żeby ich wspomóc. W grach jednak najczęściej dąży się do tego, żeby dostarczać zasobów (nagród) tym, którzy radzą sobie najlepiej. Przykładowo – jeśli gracz prowadzi farmę, to może się okazać, że przejdzie do następnego poziomu, jeśli zużyje jak najmniej zasobów (np. wirtualnych pieniędzy). Dzięki temu gracz nie odczuwa konfliktu między dwoma rodzajami motywacji (zdobywaniem zasobów i promocją na wyższy poziom).

W szkole nadal stosunkowo trudno jest doprowadzić do takiej sytuacji, w której uczniowie będą pracowali dla samej przyjemności uczenia się. Najczęściej ich motywacje są związane z ocenami, jakie dostają, aprobatą nauczycieli lub rodziców oraz strachem przed konsekwencjami niezaliczonych egzaminów. Szkoła zatem bazuje na motywacjach zewnętrznych, mniej skutecznych w dłuższej perspektywie, chociaż często niestety bardzo skutecznych doraźnie. Dlatego warto wykorzystywać mechanizmy stosowane w grach do tego, żeby lepiej motywować, ale także bardziej angażować w wykonywanie poszczególnych zadań.

Można z tych mechanizmów korzystać w trojaki sposób:

1. Używając samych zasad i założeń stosowanych w grach do osiągnięcia celów z samą grą niezwiązanymi. Taki zabieg to tzw. gamifikacja (*gamification*), tłumaczona na polski także jako grywalizacja. Jest ona coraz powszechniej używana w marketingu, a na pole edukacji najczęściej przynosi np. punkty zamiast ocen, zadania i ćwiczenia dostarczane w formie misji ubranych często w atrakcyjną narrację przyciągającą uwagę uczniów, a także różnego rodzaju odznaki i inne zróżnicowane nagrody za poszczególne osiągnięcia.

²⁶ Csikszentmihalyi, Michail. (1990). *Flow: The psychology of optimum experience*. New York: Harper Perennial.

2. Projektując gry razem z uczniami, proponujemy im rodzaj pracy podobny do pracy z projektem uczniowskim, z tą różnicą, że efektem projektu jest gra komputerowa, strategiczna, planszowa czy miejska. Tu uczniowie zdobywają różnego rodzaju kompetencje związane z pracą w grupie, komunikacją, gromadzeniem, selekcjonowaniem i wykorzystywaniem informacji oraz rozwiązywaniem postawionych przed nimi problemów. „Przy okazji” oczywiście zdobywają wiedzę na dany temat. Jeśli gra dotyczy zagadnień związanych z prawami obywatelskimi lub historią miasta czy regionu, to uczniowie – w atmosferze zabawy – zdobędą bardzo konkretną dawkę wiedzy i umiejętności.
3. Trzeci sposób wykorzystania gier w edukacji to używanie gotowych gier komercyjnych lub specjalnie przygotowanych gier edukacyjnych na zajęciach w szkole lub pomocniczo jako dodatkowe zadanie dla uczniów. Takie gry pozwalają nauczycielowi na stworzenie kontekstu do wprowadzenia danego tematu, dostarczają pretekstu do dyskusji lub służą uatrakcyjnieniu tematu, który uczniom może się wydawać trudny lub mało interesujący. Gry potrafią przekonać do takich trudniejszych momentów w edukacji właśnie dlatego, że dostarczają rozrywki, przyjemności i wprowadzają w każdy temat poprzez zabawę.

Gra „Okręt Wiedzy” jest zatem przykładem gotowej gry, którą nauczyciel może wykorzystać według własnego uznania i w zakresie, jaki będzie dla niego najbardziej efektywny na danym etapie omawiania materiału.

Czy to ma znaczenie, że gra ta jest specjalnie zaprojektowaną grą edukacyjną, a nie zwykłą, rozrywkową grą? Ma, jeśli dostrzeżemy, czym różnią się gry edukacyjne od innych gier. Po pierwsze, gry edukacyjne mają konkretny, edukacyjny, związany z określonym tematem cel, który jest podobny do celów wyznaczanych przez nauczyciela przygotowującego zajęcia czy scenariusz lekcji dla swoich uczniów. Przygotowanie gry edukacyjnej zaczyna się właśnie od określenia, czego dokładnie ta gra ma graczy nauczyć. Po drugie, gra edukacyjna realizuje te cele nie poprzez dostarczanie informacji wprost, ale przy okazji rozgrywki, która ma być dla gracza przede wszystkim atrakcyjna i przyjemna – wiadomości i wiedza pojawiają się w takiej grze niejako przy okazji, jako część narracji, a nie jako jej centralny element. Po trzecie wreszcie, efekty, wyniki osiągnięte w grze edukacyjnej, muszą zostać przez nauczyciela (lub inną osobę) odpowiednio omówione. Najczęściej bowiem sama gra nie dostarcza wystarczającej ilości informacji zwrotnej pozwalającej na samodzielne uporządkowanie zdobytej wiedzy.

Komentarz nauczyciela, który jest przewodnikiem po danym temacie i ekspertem w danej dziedzinie, jest niezbędny także dla emocjonalnego „wyjścia z roli”, podobnie jak w przypadku pracy metodą dramy. Gra bowiem angażuje bardzo często także emocjonalnie (taka zresztą jest jedna z jej głównych funkcji). I jeśli porusza trudne tematy – np. tak jak gra zwracająca uwagę na trudne warunki w obozach dla uchodźców w Darfurze (*Dying Darfur*) – młodszy gracz powinien mieć okazję do tego, aby odreagować trudne emocje, przestrzeń do porozmawiania o nich, do omówienia tego, dlaczego się one pojawiają. Oczywiście nie wszystkie gry edukacyjne poruszają tak trudne tematy, ale warto mieć na uwadze, że ze względu na dość silne mechanizmy angażujące gry wymagają czasami przewodnika, mentora, który pomoże uczniowi w głębszym zrozumieniu tematu.

A zatem, aby w pełni skorzystać z walorów edukacyjnych danej gry, powinniśmy:

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

1. określić cele edukacyjne gry;
2. przeanalizować jej przebieg i sposoby dostarczania informacji zwrotnej;
3. podsumować grę, omówić jej wyniki lub procesy w niej zachodzące.

Cele edukacyjne gry „Określ Wiedzy”

Jak wspomniano wcześniej, gra edukacyjna tym między innymi różni się od gry rozrywkowej, że ma określone cele edukacyjne. Przy czym warto pamiętać, że nauczyciel może samodzielnie „dorobić” cele edukacyjne do gry, która takich celów w założeniach jej twórców nie miała. Tak będzie w przypadku, kiedy decydujemy się na wykorzystanie gotowej gry jako pretekstu do dyskusji w klasie lub jako pomocy przy wprowadzeniu danego tematu na zajęciach (np. gra *Europa Universalis* lub *Cywilizacja* na historii czy geografii).

Nauczyciel, zestawiając cele edukacyjne, które może zrealizować gra „IBIS” z celami zawartymi w programach nauczania geografii i przedsiębiorczości, może lepiej zaplanować to, na jakim etapie i w jakim zakresie chce wykorzystać grę na zajęciach.

Cele edukacyjne gry „Określ Wiedzy”:

- uczeń poszerzy wiedzę z geografii i przedsiębiorczości w zakresie, który obejmuje treść modułów gry (patrz: załącznik nr 4 Określ Wiedzy – instrukcja);
- uczeń wykorzysta tę wiedzę do podejmowania decyzji w ramach oferowanych przez moduły gry, rozwijając w ten sposób umiejętności analityczne;
- uczeń będzie potrafił wytłumaczyć, jakie praktyczne zastosowanie może mieć wiedza zdobyta podczas rozgrywki;
- uczeń zwiększy swoją motywację do zdobywania wiedzy z dziedziny przedsiębiorczości i geografii.

Przebieg i mechanizmy informacji zwrotnej wbudowane w grę „Określ Wiedzy”

Główne założenia gry:

1. Gra jest elementem dodatkowym, uzupełniającym dla programu nauczania – nie wyczerpuje wszystkich tematów w nim poruszanych i nie jest obowiązkowym zadaniem do realizacji w klasie. Nauczyciel sam decyduje, czy i w jakim zakresie z niej skorzysta.
2. Celem gry jest osiągnięcie jak najwyższego zysku w ciągu określonej liczby tur. Równie ważna jak zysk jest reputacja firmy: im wyższa, tym ciekawsze, bardziej opłacalne propozycje inwestycji otrzyma gracz.
3. Rozgrywka składa się z 9 modułów związanych z inwestycjami i jednego modułu centralnego służącego

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

do zarządzania wirtualną firmą.

4. Część inwestycji jest obliczona tak, aby przyniosła pewny zysk, po to żeby wprowadzić gracza w dany temat i zaangażować w grę.
5. Raz na jakiś czas gracz dostanie możliwość zainwestowania w bardziej ryzykowne przedsięwzięcia, których powodzenie będzie musiał ocenić samodzielnie na podstawie dostarczonych mu informacji.
6. Oprócz pieniędzy gracz zdobywa także reputację, dzięki której widać, czy podejmuje on swoje decyzje z uwzględnieniem ochrony środowiska, praw pracowniczych, etc.
7. Gracz będzie miał wirtualnego doradcę, który podpowiada, co można w danym momencie zrobić, jakie ma możliwości, co może kupić i dlaczego.
8. Gracze nie widzą się nawzajem, nie ma rankingu pokazującego, kto radzi sobie najlepiej, ale gra stwarza możliwość pokazania graczom wirtualnego rankingu, który ma spełniać funkcję motywującą.

Jak zaznaczono wcześniej w przewodniku, dobra informacja zwrotna zawiera cztery elementy:

- wskazanie i docenienie dobrych elementów pracy,
- odnotowanie tych elementów pracy, które wymagają poprawy lub dodatkowej pracy ucznia,
- udzielenie wskazówek, w jaki sposób uczeń powinien tę pracę (bądź jej elementy) poprawić,
- wskazanie kierunku, w którym uczeń powinien dalej pracować.

Każda dobra gra także spełnia te warunki i między innymi z tego względu jest doskonałym narzędziem edukacyjnym. Informacja zwrotna w grach jest przede wszystkim ciągła i natychmiastowa – gracz zazwyczaj bardzo szybko po wykonaniu danego zadania wie, czy jego zachowanie jest skuteczne i czy przynosi mu profity (punkty, przedmioty, wirtualne pieniądze) lub podnosi jego status. To sprawia, że grając, szybko się uczymy – nie musimy wykonać dużej liczby ruchów, aby przekonać się, że są one skuteczne. W grze „Okręt Wiedzy” jest podobnie: mimo że gracz sam decyduje o tym, kiedy zakończyć daną turę gry, to bardzo szybko może przekonać się o sukcesie swoich inwestycji. Jest także od razu informowany o tym, dlaczego jego decyzje okazały się niekorzystne dla przedsiębiorstwa. Ma zatem szansę dość szybko zorientować się, że podejmowanie pozornie korzystnych decyzji bez uważnego przyjrzenia się czynnikom ryzyka może zaowocować stratami nie tylko finansowymi, ale także związanymi ze statusem (reputacją) czy brakiem możliwości zdobycia konkretnych umiejętności.

Gra „Okręt Wiedzy” informuje ucznia o jego postępach za pomocą:

- zysków lub strat finansowych będących skutkiem inwestycji;
- statystyk pokazujących postępy jego i innych graczy, z którymi może się porównać;
- reputacji odzwierciedlającej to, jaki walor etyczny mają decyzje podejmowane przez gracza (czy np. ma na uwadze środowisko naturalne lub prawa pracownicze).

Wskazują one na to, jakie zachowania gracza przynoszą mu zyski, a jakie nie. Innymi słowy – wskazuje i docenia konstruktywne elementy pracy. Dzięki nim gracz może także zorientować się, gdzie ma deficyt i dążyć do jego uzupełnienia.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Dodatkowa informacja zwrotna jest podawana także poprzez wirtualnego doradcę, który towarzyszy mu podczas całej gry, również wtedy, gdy gracz podejmie kilka z rzędu bardzo niekorzystnych decyzji inwestycyjnych skutkujących znacznymi stratami finansowymi. Gra – zgodnie z założeniami oceny kształtującej – podpowiada graczowi kierunki dalszej pracy i sposoby na poprawę jego wyników.

UWAGA! Gracze zawsze różnią się od siebie pod względem tego, co jest dla nich ważne i atrakcyjne w grze. Jedni będą dążyć do maksymalnego zysku finansowego, nie oglądając się na prawa pracowników, ekologię i zrównoważony rozwój. Inni natomiast będą bardziej zainteresowani tym, żeby podnosić za pomocą inwestycji status swojej spółki i wzmacniać wizerunek siebie jako odpowiedzialnego inwestora, a nie rekina biznesu. Oba podejścia są dopuszczalne w tej grze i żadne nie jest lepsze od drugiego. Warto o tym jednak pamiętać przy ocenianiu decyzji uczniów i rozmowach o wynikach, jakie osiągają w grze. Nie możemy oceniać jednoznacznie ich decyzji – chcemy jedynie poddać refleksji to, JAK się uczą i jakie wnioski wyciągają z podejmowanych przez siebie decyzji.

Wszystkie te elementy informacji zwrotnej dają też szansę uczniom z trudnościami edukacyjnymi na granie we własnym tempie i zdobywanie doświadczenia i wiedzy zgodnie z celami edukacyjnymi gry. Wszystkie informacje dotyczące potencjalnych inwestycji są podawane w sposób klarowny, jasny i jak najbardziej przejrzysty dla każdego gracza, a w przypadku trudności z podejmowaniem decyzji, wirtualny doradca wskazuje kierunki, w których gracz może podążać. Najważniejsze jednak w przypadku uczniów mających trudności w opanowaniu materiału jest to, że mogą oni dzięki tej grze w ogóle doświadczyć pozytywnej, podanej w atrakcyjnej formie sytuacji edukacyjnej bez presji i stresu towarzyszącego tradycyjnym formom nauczania. Gra poprzez fakt, że działa na emocje, pobudzając pozytywne wrażenia graczy, mobilizuje ich do wysiłku i sprawia, że nauka staje się po prostu przyjemna.

Narzędzia przydatne przy omawianiu edukacyjnych efektów gry

Jak wspomniano wyżej, cechą (każdej) gry jest między innymi to, że ma ona wbudowane mechanizmy informacji zwrotnej, które pozwalają graczom na nieustanne monitorowanie swoich postępów.

Mechanizmy informacji zwrotnej oferowane przez grę „Okręt Wiedzy” można zatem z powodzeniem wykorzystać jako dodatkowe źródło wiedzy o postępach uczniów w nauce geografii i przedsiębiorczości. Jednak czym innym jest informacja zwrotna dostarczona przez grę uczniowi, a czym innym informacja, której potrzebuje nauczyciel, jeśli chce użyć gry do poszerzenia i urozmaicenia realizowanego programu nauczania.

Ta pierwsza, jak zaznaczono wcześniej, pokazuje graczowi, jak sobie radzi z wirtualnymi inwestycjami, jak odnosi się do swoich wirtualnych pracowników, jaki ma stosunek do środowiska naturalnego i czy uważnie

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

podąża za wskazówkami wirtualnych doradców. Nauczyciel natomiast chce ponadto wiedzieć, czy grając, uczniowie przyswajają wiedzę na tematy poruszone w grze i czy są tą wiedzą bardziej zainteresowani, niż gdyby w grę nie grali. Zazwyczaj nie stosuje się dodatkowych narzędzi sprawdzających zaangażowanie uczniów oraz przyrost ich wiedzy po tym, jak pracowali z grą edukacyjną. Jedynymi wskaźnikami, które mogą w przybliżeniu pokazać te zmienne, są obserwowane i notowane przez nauczyciela wyniki sprawdzianów, egzaminów i prac domowych z danego przedmiotu. Można jednak próbować tak projektować różne dodatkowe zadania i ćwiczenia, żeby przekonać się, jak uczniowie radzą sobie w grze i czy „wyciągają” z niej konkretne, powiązane z danym przedmiotem informacje. Dużym błędem byłoby natomiast konstruowanie i przeprowadzanie klasówek, sprawdzianów, testów czy innych form egzaminowania specjalnie po to, aby sprawdzić, czego uczniowie nauczyli się podczas grania w grę. Nauczyciel stosując takie metody, zniwelowałby jedną z najważniejszych cech gry – to, że podaje ona edukacyjny materiał w formie zabawy i rozrywki.

Gra „ Okręt Wiedzy” za pomocą generowanych statystyk może pomóc nauczycielowi zorientować się w ogólnym przebiegu gry. Warto jednak pamiętać, że te zestawienia powinny spełniać jedynie funkcję informacyjną, być punktem wyjścia do rozmowy o wynikach uczniów i sposobie, w jaki podejmują decyzje w grze. Jeśli nauczyciel chce monitorować postępy uczniów w grze i/lub wykorzystywać ich doświadczenie i zdobytą przez nich wiedzę na lekcji, może umówić się z nimi, że np. raz w tygodniu będzie prosił ich o wygenerowanie raportu pokazującego to, jak inwestują i jakie mają zyski i osiągnięcia. Taki raport może być punktem wyjścia do dyskusji nad jedną konkretną lub kilkoma inwestycjami, w które uczniowie zdecydowali się wejść w grze. Jeśli np. okaże się, że kilkoro uczniów podjęło podobne, ryzykowne decyzje, warto je omówić na forum grupy i zapytać jakie motywacje stały za ich działaniem. Taka rozmowa może być pretekstem do tego, żeby przeprowadzić lekcję uzupełniającą na dany temat, np. dewastacji zasobów naturalnych w danym regionie lub roli kobiet w krajach Islamu. Jeśli jednak nauczyciel chciałby rozbudować omówienie gry o dodatkowe ćwiczenia, może skorzystać na przykład z poniższych dwóch propozycji.

Oto dwa dodatkowe narzędzia, które pomogą nauczycielowi w monitorowaniu tego, jak uczniowie radzą sobie z analizowaniem i wykorzystywaniem informacji, które zdobywają podczas rozgrywki. Dzięki nim, korzystając z możliwości edukacyjnych oferowanych przez grę, możliwe jest realizowanie programu nauczania obu przedmiotów. Jednocześnie, proponowane ćwiczenia/scenariusze są skonstruowane zgodnie z koncepcją oceniania kształtującego i pozwalają nauczycielowi na sformułowanie informacji zwrotnej dla ucznia.

BUDOWA PROSPEKTU EMISYJNEGO SPÓŁKI, KTÓRĄ ZARZĄDZA GRACZ

Obszar nauczania: podstawy przedsiębiorczości

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Treści nauczania zgodne z podstawą programową: PP, IV etap edukacyjny, podstawy przedsiębiorczości, poziom podstawowy – pkt. 3 wymagań szczegółowych: instytucje rynkowe.

Pytanie kluczowe: Jak zaprezentować firmę potencjalnym inwestorom?

Cele (zgodne z programem nauczania). Uczeń:

- wyjaśnia mechanizm funkcjonowania giełdy papierów wartościowych na przykładzie Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie;
- określa rodzaje papierów wartościowych;
- wskazuje różnicę między różnymi rodzajami papierów wartościowych;
- potrafi przełożyć wyniki danej spółki i jej model działalności na dane pokazujące, czy warto w nią zainwestować;
- wyjaśnia znaczenie wskaźników giełdowych w podejmowaniu decyzji dotyczących inwestowania na giełdzie;
- potrafi pokazać, jakie czynniki klimatyczne, społeczne i lokalne wpływają na rozwój firm inwestujących w konkretnych rejonach świata.

Cele w języku ucznia. Po wykonaniu tego ćwiczenia będziesz:

- wiedział, z czego składa się prospekt emisyjny spółki, która planuje wejść na giełdę;
- potrafił samodzielnie przygotować prosty prospekt emisyjny spółki i wyjaśnić jego główne punkty;
- potrafił zachęcić do zainwestowania w daną firmę, wskazując jej mocne strony i kierunki rozwoju;
- umiał wyjaśnić, dlaczego niektóre inwestycje danej firmy są dla niej korzystne, a inne nie.

NaCoBeZu (na co będę zwracał uwagę – czyli kryteria oceny):

- Czy zaproponowane prospekty emisyjne są poprawne merytoryczne, czy wskazują jasno i przejrzysto potencjalnemu inwestorowi na to, w jakim stanie znajduje się prezentowana spółka?
- Czy uczeń potrafi wyjaśnić, czym jest prospekt emisyjny, do czego służy i z jakich głównych części się składa?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Czy uczeń potrafi wyjaśnić dlaczego niektóre inwestycje danej firmy są dla niej korzystne, a inne nie? Czy robi to na przykładzie firmy, którą kieruje w grze?

Czas – ćwiczenie można wykonać wspólnie z uczniami na zajęciach obejmujących ok. 3–4 godzin lekcyjnych, lub zadać jako samodzielną/grupową pracę domową. Dodatkowo warto przeznaczyć jedną godzinę lekcyjną na wprowadzenie do tematu inwestycji giełdowych i wyjaśnienie podstawowych pojęć.

Metody i formy pracy: możliwa praca w grupach, burza mózgów, drzewo decyzyjne.

Pomoce dydaktyczne: komputery, internet, w razie potrzeby flipcharty, markery i kopie materiałów dodatkowych.

Szczegółowy przebieg zajęć:

1. Na zajęciach wprowadzających zacznij od burzy mózgów na temat różnych form inwestowania pieniędzy. Zapytaj uczniów, jakie formy inwestowania znają. Możesz uzupełnić listę jeśli uznasz, że uczniowie pominęli jakieś istotne rodzaje inwestycji. Spisuj wszystkie propozycje, a kiedy lista będzie pełna, poproś, żeby uczniowie ocenili ryzyko, które idzie za każdą z wymienionych przez nich form. Zwróć uwagę uczniów na najbardziej powszechne czynniki ryzyka: inflację, ryzyko walutowe, polityczne, ryzyko wynikające ze stopy procentowej, możliwość niedotrzymania warunków oraz ryzyko rynkowe przy inwestycjach w akcje.
2. Następnie zapytaj uczniów, czy ich zdaniem warto inwestować, poproś, żeby uzasadnili swoje odpowiedzi. Dopytaj, czy sądzą, że inwestowanie jest dla wszystkich, czy tylko dla tych, którzy dysponują dużym kapitałem. Możesz skorzystać z materiału pomocniczego nr 4. Dopytaj o to, jakie motywacje mają firmy, które decydują się na wejście na giełdę, czy chodzi tylko o zebranie kapitału? Pomocny będzie także materiał pomocniczy nr 5.
3. Przedstaw teraz ćwiczenie (i cele w języku ucznia), które uczniowie będą wykonywać, czyli budowanie prospektu emisyjnego spółki, którą kierują w grze „Okręt Wiedzy”. Zapytaj, czy wiedzą, co to jest prospekt emisyjny. Jeśli nie – zaproponuj im szybkie wyszukanie informacji w internecie (jeśli macie na bieżąco dostęp do komputerów) lub poproś, aby wyszukali taką informację samodzielnie w domu i przesłali do ciebie wyniki poszukiwań mailem.
4. Poproś, aby uczniowie przez najbliższy tydzień przyglądali się wynikom prezentowanym przez Warszawską Giełdę Papierów Wartościowych. Poproś, żeby starali się śledzić nie tylko same wyniki, ale także informacje prasowe/internetowe i komentarze na temat jednej lub dwóch wybranych gałęzi gospodarki obecnych na giełdzie lub konkretnych indeksów i firm. Swoje obserwacje i pytania mogą

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

przez cały tydzień notować. Zapowiedz, że wyniki tych obserwacji omówicie po tygodniu na następnych zajęciach. Podkreśl, że celem tego zadania jest uchwycenie kilku czynników, które mają wpływ na notowania giełdowe oraz wskazanie podstawowych indeksów giełdowych. Po tygodniu obserwacji uczniowie powinni móc przyporządkować swoją wirtualną spółkę do jednego z indeksów lub zdecydować, że mieści się ona poza głównymi indeksami.

5. Po tygodniu podsumuj obserwacje uczniów i poproś, żeby spróbowali przyporządkować swoją spółkę do któregoś z indeksów. Zapowiedz, że następnym zadaniem jest napisanie własnego prospektu emisyjnego. Przy czym może to być dowolna forma – prezentacji, fotoreportażu, krótkiego filmu... Ważne, aby prospekt zawierał podstawowe części składowe. Przygotuj uczniom pomoc według swojego uznania, korzystając z materiału dodatkowego nr 1.
6. Uczniowie budują prospekty samodzielnie lub w grupach. Druga opcja jest dobra, jeśli decydujemy się na poprowadzenie ćwiczenia w całej klasie, mimo że graczy jest np. kilku. Jeśli uczniowie grają samodzielnie, a ty decydujesz się poprowadzić ćwiczenie tylko dla graczy, to powinni oni wykonać ćwiczenie samodzielnie.
7. Prezentacja prospektów. Uczniowie prezentują swoje prace na forum i próbują zachęcić do inwestycji wszystkich zebranych. Zainicjuj dyskusję o tym, który prospekt był najlepszy, najbardziej przekonujący i najrzetelniej wykonany, a także uwzględniającą refleksję na temat tego, jak uczniowie mogą dalej kierować swoją firmą. Wykorzystaj karty oceny, na których uczniowie mogą dokonać samooceny (materiał pomocniczy nr 6) oraz przedstaw uczniom własną informację zwrotną na temat ich pracy.

UWAGA! Idealnie, jeśli możesz sformułować dla każdego ucznia indywidualną informację zwrotną w formie pisemnej (tak, jak omówiono wcześniej w przewodniku), bazując na informacjach z zestawień generowanych przez grę oraz na stworzonym przez ucznia prospekcie emisyjnym. W ten sposób będziesz mógł nie tylko ocenić to konkretne zadanie, ale także odnieść się do umiejętności i wiedzy zdobywanej przez ucznia podczas gry.

Materiały pomocnicze:

1. <https://www.ceo.org.pl/pl/mda/news/prospekt-na-miare>
2. http://www.bgz.pl/downloads/biuro_maklerskie/Edukacja/Jak_czytac_prospekt.pdf
3. http://www.akcjonariatobywatelski.pl/porta1/pl/3/Centrum_educacyjne.html
4. <http://www.ceo.org.pl/pl/mda/news/pytania-do-eksperta-cz1>
5. <http://www.ceo.org.pl/pl/mda/news/jakimi-prawami-rzadzi-sie-rynek-kapitalowy>
6. Przykładowa karta oceny (źródło: <http://www.ceo.org.pl/pl/projekt/news/karta-projektu-i-karta-zadania>):



Co i jak zrobiliśmy?	<i>Które z zadań i działań udało się zespołowi zrealizować? Kto był w to zaangażowany (wykonawcy)? Z jakich źródeł informacji, materiałów i zasobów korzystali uczniowie? Jak przebiegała realizacja przeprowadzonych działań lub zadań? Kto im pomógł? Jakie efekty (produkty) powstały w wyniku podjętych działań?</i>
Co stanowiło dla nas trudność i jak ją pokonaliśmy?	<i>Jakie trudności uczniowie napotkali i jak je rozwiązali? Których zadań i działań nie udało się zrealizować?</i>
Czego się nauczyliśmy?	<i>Uczniowie wskazują, czego się dowiedzieli lub nauczyli, jakie umiejętności zdobyli.</i>

KONFERENCJA PRASOWA – SYMULACJA

Cele. Uczniowie:

- Udoskonalą swoje umiejętności analizy danych dotyczących (wirtualnego) przedsiębiorstwa i ich prezentacji.
- Zdobędą umiejętność organizowania i prowadzenia prostej konferencji prasowej, będą wiedzieli, jaki taka konferencja ma cel i jakie funkcje pełni na niej dziennikarze a jakie – organizatorzy konferencji.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Będą potrafili uzasadnić swoje wybory i decyzje inwestorskie w firmie, którą prowadzą w grze „Określ Wiedzy”.

NaCoBeZu (na co będę zwracał uwagę – czyli kryteria oceny):

- Czy każdy z uczniów dobrze przygotował się do swojej roli?
- Czy wszyscy dziennikarze zadawali pytania i uczestniczyli w dyskusji?
- Czy organizatorzy konferencji (właściciel spółki i przedstawiciel pracowników) używali merytorycznych, konkretnych argumentów i danych do odpowiedzi na zadawane pytania?

Czas: 2 godziny lekcyjne + 7 dni na przygotowanie się do konferencji

Szczegółowy przebieg zajęć:

1. Symulacja konferencji prasowej najlepiej nadaje się do sytuacji, w której nie wszyscy uczniowie w danej klasie grają w grę, ale jeśli uczniów aktywnych w grze jest więcej, można ją odbyć dowolną liczbę razy w różnych odstępach czasu.
2. Przygotuj do losowania małe kartki z różnymi rolami: dziennikarz, właściciel firmy X, przedstawiciel pracowników firmy X. Kart właściciela i przedstawiciela pracowników jest w puli po jednej. Reszta to karty dziennikarzy. Poproś uczniów, żeby wylosowali swoje role.

DZIENNIKARZ	Twoim zadaniem jest jak najlepsze zapoznanie się z działalnością firmy X oraz z warunkami, jakie panują w krajach, gdzie firma ta inwestuje. Podczas konferencji wszyscy dziennikarze chcą się dowiedzieć jak najwięcej o stanowisku właściciela i przedstawiciela pracowników wobec postawionego przez nauczyciela problemu. Ułóż wcześniej pytania – pamiętaj, żeby były zrozumiałe dla Twoich widzów/czytelników. Możesz wyobrazić sobie, że jesteś dziennikarzem dużego dziennika ogólnopolskiego albo gazety lokalnej – czy wtedy będziesz chciał zapytać o takie same rzeczy?
-------------	---

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

<p>WŁAŚCICIEL FIRMY X</p>	<p>Twoim zadaniem jest obrona Twoich decyzji dotyczących zarządzania firmą i jej inwestycji przed dziennikarzami na konferencji prasowej. Musisz być bardzo dobrze przygotowany. Ale Twoim obowiązkiem jest także udzielenie przed konferencją jak najbardziej rzetelnych i prawdziwych informacji zgłaszającym się dziennikarzom.</p>
<p>PRZEDSTAWICIEL PRACOWNIKÓW FIRMY X</p>	<p>Twoim zadaniem jest jak najlepsze zapoznanie się z działalnością firmy X oraz z warunkami, jakie panują w krajach, gdzie firma ta inwestuje. Jesteś jej pracownikiem i nie podoba ci się kierunek, w jakim podąża firma, obawiasz się, że inwestycje, które prowadzi, mogą doprowadzić do masowych zwolnień i przenoszenia produkcji w odległe rejony świata. Na konferencji prasowej jednak jesteś po tej samej stronie co Twój pracodawca, który poprosił Cię o wsparcie. Musisz zatem przed konferencją wypracować z nim strategię obrony i wynegocjować, jak najlepiej dalej kierować inwestycjami firmy, żeby zarówno on, jaki pracownicy byli zadowoleni. Przedstawicie te ustalenia na konferencji.</p>

3. Zapowiedz, że uczniowie mają tydzień na przygotowanie się do konferencji. Właściciel firmy X powinien tego samego dnia wygenerować raport statystyczny dla wszystkich dziennikarzy ze swojego konta w grze tak, aby mogli się oni zapoznać z jej działalnością. Ma również dwa dni na to, aby przygotować jednostronicowe stanowisko na piśmie prezentujące swoje ostatnie inwestycje (gdzie i jakie kwoty inwestował, w jakie przedsięwzięcia?). Przedstawiciel pracowników razem z właścicielem firmy powinni przygotować wspólne stanowisko w sprawie dalszej działalności firmy.
4. Przedstaw uczniom temat konferencji: w branży oraz wśród akcjonariuszy rozeszła się poważna plotka, jakoby właściciel firmy X miał działać na jej niekorzyść niekorzystnie inwestując i nieoptymalnie zarządzając firmą. Ponadto, pracownicy obawiają się przeniesienia produkcji i środków na inwestycje do odległych lokalizacji, co spowodowałoby redukcję zatrudnienia w kraju. Przedstaw uczniom ich zadania w symulacji, zapowiedz, że będzie trwała ok. 2 godzin. Uczniowie mogą się z tobą konsultować podczas tygodnia przygotowań, dziennikarze mogą ze sobą współpracować, a właściciel ma obowiązek przygotować dla ciebie i dla nich raport z działalności firmy.

5. Symulacja ma formę konferencji prasowej. W zaplanowaniu jej technicznego przebiegu może pomóc ci materiał pomocniczy. Możecie całość także rejestrować na filmie bądź zadbać o obecność „fotoreporterów”.
6. Po konferencji podsumuj jej przebieg, zapytaj uczniów o ich emocje i odczucia, obserwacje. Pamiętaj o wyprowadzeniu ich z ról, zadбай, aby każdy miał okazję do powiedzenia, co wynosi z tej symulacji. Zapytaj, czy dziennikarze czuli się przekonani argumentami przedsiębiorcy. Czy coś zaskoczyło wszystkich uczestników? Możesz także użyć kart samooceny:

Co i jak zrobiliśmy?	<i>Z jakich źródeł informacji, materiałów i zasobów korzystali uczniowie? Jak przebiegała realizacja przeprowadzonych działań lub zadań? Kto im pomógł? Jakie efekty (produkty) powstały w wyniku podjętych działań?</i>
Co stanowiło dla nas trudność i jak ją pokonaliśmy?	<i>Jakie trudności uczniowie napotkali i jak je rozwiązali? Których zadań i działań nie udało się zrealizować?</i>
Czego się nauczyliśmy?	<i>Uczniowie wskazują, czego się dowiedzieli lub nauczyli, jakie umiejętności zdobyli.</i>

UWAGA! Możesz organizować takie konferencje cyklicznie i na różne tematy pojawiające się w grze, mniej lub bardziej szczegółowe. Żeby było bardziej sprawiedliwie, możesz zorganizować ich tyle, żeby każdy z graczy mógł zagrać chociaż raz rolę właściciela firmy. Możesz też zaproponować konferencję, na której przedstawiciele trzech lub więcej firm bronią pomysłu fuzji ich przedsiębiorstw.

Materiał pomocniczy: Jak przygotować się do konferencji prasowej?

„Wyznaczając osoby odpowiedzialne za prezentacje i prowadzenie konferencji, należy pamiętać, aby były one kompetentne, doskonale zorientowane w tematyce i co niezwykle ważne – zorientowane w przebiegu konferencji. W planie trzeba uwzględnić podział ról, kolejność wystąpień oraz ustalić, kto, kiedy mówi i na jakie pytania odpowiada. Każda wypowiedź powinna być zaplanowana. Jeśli w konferencji uczestniczą obcokrajowcy (osoba referująca, ważni goście), należy zatrudnić tłumacza. Warto ustalić nawet takie szczegóły, kto gdzie będzie siedział, kto wita gości i wskazuje im miejsca. Należy się również przygotować na wszelkie pytania dziennikarzy, w czym pomoże sporządzenie listy spodziewanych pytań. Przemówienia nie powinny być zbyt długie. Najlepiej unikać prezentacji dłuższych niż 5–7 minut. W zasadzie wszystkie wystąpienia łącznie nie powinny przekroczyć 30 minut. Dobrze jest zadbać o przerywniki w postaci plansz, filmów wideo czy też slajdów. Jednak w przypadku konferencji specjalistycznych, prezentacje mogą trwać

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

znacznie dłużej. Przydatny okazuje się harmonogram konferencji, który otrzymują wszyscy prelegenci i organizator.

Przebieg konferencji

- przywitanie gości,
- przedstawienie uczestników oraz porządku konferencji,
- staranne przestrzeganie porządku konferencji (ściśła kontrola czasu),
- zaproszenie dziennikarzy do zadawania pytań,
- dystrybucja przed konferencją zestawów prasowych,
- podziękowanie za uwagę.

Źródło: http://www.proto.pl/PR/Pdf/jak_zorganizowac_konferencje_prasowa.pdf

BIBLIOGRAFIA

Ewaluacja w nadzorze pedagogicznym. Refleksje, pod redakcją G Mazurkiewicza, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011.

A. Kozak, *Proces grupowy. Poradnik dla trenerów nauczycieli i wykładawców*, Gliwice, 2010.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

Rozwijanie umiejętności wychowawczych. Materiały dla nauczycieli i dyrektorów szkół, M. Grondas, Kraków 2004.

Poradnik Model Innowacyjnych Metod Dydaktycznych. Praca zbiorowa pod red. E. Grzelak, Konin 2010.
www.kig.konin/inowacje

P. Black, Ch. Harrison, C.LEE, B. Marshall, D. Wiliam, *Jak oceniać, aby uczyć?*, Warszawa, 2006
www.ceo.org.pl

W. Okoń, *Słownik Psychologiczny*, Warszawa, 1981.

B. Niemierko, *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, WSiP, Warszawa 2002.

K. Stróżyński, *Ocenianie szkolne dzisiaj*, WSPWN, Warszawa 2003.

E. Kosińska, *Ocenianie w szkole: krótki poradnik psychologiczny*, Kraków 2000.

Z. Jaworski, *Zarys problemu oceny szkolnej w wychowaniu fizycznym*, Wychowanie Fizyczne, Sport 1968.

D. Sołtys, M.K. Szmigiel, *Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej*, Kraków 1999.

Kalandyk, Czetwertyńska, *Ocenianie kształtujące – nowe spojrzenie na nauczanie*, Warszawa, 2006.

Muszyński h., Dudzikowa M., *Praca wychowawcza w toku nauczania*, Warszawa 1987 str.135

Janowski A., Stachyra R., *Prestiż ucznia wśród rówieśników* Warszawa 1985 str.91

Zięba L., *Niektóre aspekty podejmowania i spełniania ról społecznych w klasie szkolnej*. Życie szkoły, 1980 nr 4 s.7

E. Nęcka, *Trening twórczości*, Gdańsk 2008

M. Taraszkiewicz, *Jak uczyć lepiej? Czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 2002

M. Taraszkiewicz, *Metody aktywizujące procesy uczenia się w szkole*. Trendy .Internetowy magazyn CODN nr 1/2005

Z A Ł Ą C Z N I K I

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org



ZAŁĄCZNIK NR 1 SCENARIUSZE ZAJĘĆ

SCENARIUSZE Z PODSTAW PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

SCENARIUSZ 1. Bliższe i dalsze otoczenie przedsiębiorstwa

Tekst podstawy programowej: [3.1.] rozróżnia formy i funkcje pieniądza;

Treści nauczania: Charakterystyka mikro- i makrootoczenia, w którym działa przedsiębiorstwo.

Temat lekcji: **Bliższe i dalsze otoczenie przedsiębiorstwa**

Ocenianie kształtujące

Cele lekcji w języku ucznia:

Na dzisiejszych zajęciach:

- 1/poznasz nowe pojęcia, takie jak: makrootoczenie, mikrootoczenie, monopol, oligopol, konkurencja czysta, konkurencja monopolistyczna,
- 2/nauczysz się rozpoznawać podmioty makrootoczenia oddziałujące na przedsiębiorstwo oraz czynniki znajdujące się w makrootoczeniu,
- 3/ poznasz rodzaje konkurencji i jej poziomy,
- 4/nauczysz się wyrażać własne zdanie i je uzasadniać oraz dyskutować w grupie i prezentować wyniki pracy grupy.

Zadanie uczniom wybranego przez nauczyciela pytania kluczowego:

Dlaczego przedsiębiorstwo nie może zmienić makrootoczenia, a jedynie się do niego dostosować?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

W jaki sposób przedsiębiorstwo może badać swoje mikro- i makrootoczenie?

Dlaczego zmiany elementów mikro- i makrootoczenia wpisują się w ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej?

Dlaczego w ekonomii konkurencję uważa się za podstawę wolnego rynku?

Kryteria sukcesu (NaCoBeZu):

Co będzie podlegało ocenie:

1/Czy umiesz, odwołując się do przykładów, wyjaśnić nowo poznane pojęcia, takie jak: makrootoczenie, mikrootoczenie, monopol, oligopol, konkurencja czysta, konkurencja monopolistyczna?

2/Czy potrafisz wymienić 6 czynników wpływających na każde makrootoczenie?

3/Czy umiesz podać i opisać cztery rodzaje konkurencji i jej trzy poziomy ?

Metody i formy pracy:

- Wstęp poprowadzony metodą problemową, rozmowa nauczająca, praca indywidualna i w grupach, metody aktywizujące: gra typu memory, mapa mentalna, rozmowa nauczająca

Potrzebne materiały:

- filmiki obrazujące zjawiska związane z otoczeniem przedsiębiorstw,
- wykorzystanie multimedialnej gry edukacyjnej – elementy struktur rynkowych moduł...

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Czynności wstępne

- 1.1. sprawdzenie listy obecności;
- 1.2. przypomnienie wiadomości z poprzednich zajęć, dotyczących procesu globalizacji,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



- 1.3. zapoznanie uczniów z założonymi celami lekcji (w języku ucznia), kryteriami sukcesu oraz zadanie pytania kluczowego.

2. Część główna

- 2.1. Nauczyciel, wykorzystując wiedzę uczniów z poprzednich zajęć na temat globalizacji gospodarek, zachęca uczniów do znalezienia odpowiedzi na pytania dotyczące pojęć związanych z otoczeniem rynkowym przedsiębiorstw.
- 2.2. Nauczyciel odwołuje się do pojęcia **ryнку**, które uczniowie znają z wcześniejszych zajęć, zachęca ich do definiowania pojęcia **otoczenia rynkowego przedsiębiorstw**, stawia pytania i oczekuje od uczniów odpowiedzi zgodnych z logicznym tokiem lekcji. Formułuje pytania na poziomie uczniów i ich wiedzy. Przykłady pytań pomocniczych: Jak należy rozumieć rynek z punktu widzenia ekonomii? Jakie są rodzaje rynków, jeśli weźmiemy pod uwagę dobra będące przedmiotem obrotu? Czym się różni rynek hurtowy od detalicznego? Czyje potrzeby zaspokaja rynek? Jakie potrzeby zaspokaja rynek?
- 2.3. Uczniowie udzielają odpowiedzi, porządkują wiedzę i zdobywają nowe informacje na temat **wymiaru przedmiotowego rynku, wymiaru podmiotowego rynku, tj. mikrootoczenia i makrootoczenia**.
- 2.4. Nauczyciel podaje schemat mapy mentalnej dotyczącej **rodzajów konkurencji i jej poziomów**. Uczniowie indywidualnie uzupełniają mapę, jednocześnie starając się wyjaśnić, na czym polega poszczególny rodzaj konkurencji.
- 2.5. **Aby omówić z uczniami struktury rynku**, nauczyciel wykorzystuje grę typu memory. Uczniowie podzieleni na 4-osobowe zespoły otrzymują wszystkie elementy gry, potrzebne do ułożenia poszczególnych struktur rynku, które mają specyficzne charakterystyki
- monopol,
 - oligopol,
 - konkurencja czysta.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

3) Część końcowa

3.1. Na zakończenie zajęć nauczyciel sprawdza, czy uczniowie potrafią odpowiedzieć na wybrane pytanie kluczowe.

Warto zadbać o to, by na pytanie spróbowali odpowiedzieć ci uczniowie, którzy zwykle nie zabierają głosu. Należy pamiętać o wydłużonym czasie oczekiwania na odpowiedź.

3.2. Nauczyciel podsumowuje zagadnienia związane z otoczeniem rynkowym przedsiębiorstw, systematyzuje wiedzę na temat struktur rynkowych i konkurencji.

3.3. Zadanie domowe

Opisz makro- i mikrootoczenie dowolnie wybranej firmy znajdującej się w twojej miejscowości.

Elementy wymagane w opisie:

Opis mikrootoczenia wybranej firmy powinien zawierać:

- Informację, kim są odbiorcy (do kogo firma kieruje swoje produkty/usługi).
- Krótką charakterystykę głównego dostawcy/głównych dostawców firmy.
- Informację o najważniejszych konkurentach firmy.
- Odpowiedź na pytanie: na jakim rynku działa firma? (lokalnym, ogólnokrajowym, w dużym mieście, na wsi itd.).

Opis makrootoczenia wybranej firmy powinien zawierać kilkudzaniowe informacje na temat:

- Sił natury, np. surowce, klimat, dostępność wody.
- Kapitału ludzkiego np. przyrost naturalny, długość życia, zdrowie.
- Systemu politycznego i ustroju gospodarczego, w jakim działa firma.
- Poziomu rozwoju technologicznego.

SCENARIUSZ 2. Pieniądz kiedyś i dziś

Tekst podstawy programowej: [3.1.] rozróżnia formy i funkcje pieniądza;

Treści nauczania: „Czy zły pieniądz wypiera z obiegu pieniądz dobry” – rzecz o pieniądzu.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



Temat: PIENIĄDZ KIEDYŚ I DZIŚ

Ocenianie kształtujące.

Cele lekcji w języku ucznia:

Na dzisiejszych zajęciach:

- 1/poznasz pojęcie pieniądza,
- 2/na przykładzie monet i banknotów Narodowego Banku Polskiego poznasz cechy i funkcje pieniądza,
- 4/będziesz potrafił nazwać instytucje finansowe dokonujące emisji pieniędzy,
- 5/poznasz instytucje odpowiedzialne za prowadzenie polityki monetarnej państwa,
- 6/nauczysz się wyrażać własne zdanie i je uzasadniać,

Pytania kluczowe:

- W jaki sposób pieniądź wpływa na powstawanie i kształtowanie się stosunków między ludźmi?
- Dlaczego powstał pieniądź i dlaczego świat nie chce z niego zrezygnować?
- Dlaczego gorszy pieniądź wypiera lepszy?

Kryteria sukcesu (NaCoBeZu):

Co będzie podlegało ocenie:

- 1/Czy umiesz, odwołując się do przykładów, wyjaśnić nowo poznane pojęcia, takie jak: pieniądź, płynność pieniądza, wartość pieniądza, siła nabywcza?
- 2/Czy potrafisz wymienić cztery ekonomiczne i cztery społeczne funkcje pieniądza?
- 3/Czy umiesz, korzystając z monet i banknotów Narodowego Banku Polskiego, podać pięć cech pieniądza?
- 4/Czy podasz i opiszesz trzy podstawowe instytucje odpowiedzialne za prowadzenie polityki monetarnej państwa (na przykładzie Polski)?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

5/Czy potrafisz wymienić waluty wybranych pięciu państw europejskich i dwóch pozaeuropejskich?

6/Czy potrafisz sformułować dwa argumenty na poparcie swojego stanowiska w dyskusji na temat: Zgodnie z prawem **Greshama-Kopernika** w obiegu znajdują się dwa rodzaje pieniądza, ale to pieniądz „lepszy” jest wypierany przez „gorszy”?

Metody i formy pracy:

Wykład konwersatoryjny z elementami pogadanki, gra dydaktyczna typu memory, praca indywidualna, praca zespołowa.

Potrzebne materiały:

- monety, banknoty i karty bankowe – zaprezentowane przy użyciu tablicy multimedialnej,
- mapa polityczna świata i waluta poszczególnych państw.

TOK LEKCJI:

1. Czynności wstępne

- 1.1. sprawdzenie listy obecności;
- 1.2. zapoznanie uczniów z założonymi celami lekcji, kryteriami sukcesu oraz zadanie uczniom pytania kluczowego.

2. Część główna

- 2.1. Nauczyciel zachęca uczniów do przypomnienia sobie, jakie dobra kiedyś pełniły funkcję pieniądza. Uczniowie zapisują na tablicy wymienione dobra, ułatwi to omówienie potem funkcji pieniądza. Uczniowie z pomocą nauczyciela starają się stworzyć definicję pieniądza.
- 2.2. Nauczyciel prezentując zarówno monety, jak i banknoty, zachęca uczniów do określenia cech pieniądza i ich zdefiniowania.
- 2.3. Nauczyciel, posługując się mapą polityczną świata [*elementy spójne z geografią*] i prezentując zdjęcia i obrazy związane z daną walutą, prosi uczniów o dopasowanie poszczególnych pieniędzy do danego państwa lub obszaru.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2.4. Uczniowie wymieniają znane im współcześnie formy pieniądza, nauczyciel zadając im pytania, oczekuje od nich odpowiedzi zgodnych z logicznym tokiem lekcji, dzięki temu może wyjaśnić pojęcia związane z pieniądzem, m.in.: płynność pieniądza, wartość pieniądza, siła nabywcza. Przykłady pytań pomocniczych:

Dlaczego pieniądz ułatwia wymianę handlową? Jakie są dwa podstawowe rodzaje pieniądza? Czym jest pieniądz bezgotówkowy? W jakiej formie regulujesz należność za zakupy w sklepie?

2.5. Nauczyciele spina klamrą przeszłość i teraźniejszość, prezentując uczniom „Prawo Kopernika – Greshama”, dodatkowo pyta uczniów, czy prawo to nadal obowiązuje.

3. Część końcowa

3.1.

Na zakończenie zajęć nauczyciel sprawdza, czy uczniowie potrafią odpowiedzieć na wybrane pytanie kluczowe.

Warto zadbać o to, by na pytanie spróbowali odpowiedzieć ci uczniowie, którzy zwykle nie zabierają głosu. Należy pamiętać o wydłużonym czasie oczekiwania na odpowiedź.

3.2. Nauczyciel podsumowuje odpowiedzi uczniów, systematyzuje wiedzę na temat dóbr, które pełniły funkcje pieniądza, cech, jakimi odznacza się dobro pełniące funkcje pieniądza, informacji dotyczących systemów pieniężnych i walut.

3.3. Zadanie domowe

→ Znajdź w internecie (np. na stronie www.nbp.pl) lub dostępnej literaturze, kiedy (podaj daty) została przeprowadzana reforma pieniężna.

– Wyjaśnij, w jaki sposób cecha rzadkości pieniądza pomaga pełnić jego cztery podstawowe funkcje, a mianowicie: pośrednika wymiany, środka płatniczego, środka przetrzymywania majątku i miernika wartości. Na każde wyjaśnienie przeznacz 3–4 zdania.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

SCENARIUSZ 3. Budżet Państwa – dochody i wydatki oraz równowaga budżetowa

Tekst podstawy programowej: [4.4.] wymienia źródła dochodów i rodzaje wydatków państwa.

Treści nauczania: Budżet państwa. Źródła dochodów i rodzaje wydatków

Temat lekcji: BUDŻET PAŃSTWA – DOCHODY I WYDATKI oraz RÓWNOWAGA BUDŻETOWA

Ocenianie kształtujące.

Cele lekcji w języku ucznia:

Na dzisiejszych zajęciach:

- 1/poznasz nowe pojęcia, takie jak: budżet państwa, dochody państwa, wydatki państwa, równowaga budżetowa,
- 2/poznasz sposób uchwalania budżetu państwa oraz główne funkcje budżetu państwa,
- 3/nauczysz się interpretować dane i przyporządkowywać je do dochodów i wydatków budżetu państwa,
- 4/będziesz potrafił wskazać główne problemy polskiego budżetu,
- 5/nauczysz się pracować w grupie.

Pytania kluczowe

Dlaczego budżet państwa jest najważniejszym planem finansowym państwa na dany rok?

W jaki sposób państwo pozyskuje dochody budżetowe i na co wydaje zgromadzone pieniądze?

Dlaczego Rada Ministrów jest w Polsce jedyną instytucją uprawnioną do złożenia projektu budżetu w sejmie oraz do wykonania przyjętej ustawy budżetowej?

Kryteria sukcesu (NaCoBeZu):

Co będzie podlegało ocenie:

- 1/Czy umiesz wyjaśnić nowo poznane pojęcia: budżet państwa, dochody państwa, wydatki państwa, równowaga budżetowa?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2/Czy potrafisz wymienić główne etapy uchwalania budżetu państwa?

3/Czy umiesz podać cztery ekonomiczne i trzy polityczne funkcje budżetu państwa?

4/Czy podasz i opisziesz dwa bezzwrotne i trzy zwrotne dochody oraz osiem wydatków budżetu państwa?

Metody i formy pracy:

Pogadanka, rozmowa nauczająca, burza mózgów, mapa mentalna, praca w grupach.

Potrzebne materiały:

- schemat mapy mentalnej,
- kartki samoprzylepne zawierające określenia dotyczące budżetu.

PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Czynności wstępne

- 1.1. sprawdzenie listy obecności;
- 1.2 przypomnienie wiadomości z poprzednich zajęć, dotyczących ekonomicznych funkcji państwa oraz mierników wzrostu gospodarczego,
- 1.3. zapoznanie uczniów z założonymi celami lekcji, kryteriami sukcesu oraz zadanie pytania kluczowego.

3. Część główna

- 2.1. Nauczyciel wprowadza uczniów w istotę tematu, wyjaśnia pojęcia: budżet państwa, jak również źródła dochodów i rodzajów wydatków budżetowych. Zachęca ich do brania udziału w pogadance o budżecie, dochodach i wydatkach budżetowych, starając się wspólnie z uczniami stworzyć definicję budżetu państwa.
- 2.2. Nauczyciel stawia pytania i oczekuje od uczniów odpowiedzi na temat **funkcji budżetu państwa**. Stara się naprowadzić uczniów na logiczne z tokiem lekcji odpowiedzi,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

dostosowując pytania do poziomu ich wiedzy. Uczniowie starają się poprawie nazwać funkcje budżetu, porządkują wiadomości i uzyskują informacje.

Przykładowe pytania pomocnicze: Co to jest redystrybucja środków w państwie? Jakie trzy podstawowe funkcje polityczne pełni budżet państwa? Do czego służy funkcja skarbową budżetu państwa?

2.3. Nauczyciel podaje znaczenie procedury budżetowej oraz ją definiuje. Nauczyciel, wykorzystując elementy mapy mentalnej, umieszcza na tablicy lub wyświetla hasło: „**Zasady konstruowania budżetu**”. Zadaniem uczniów jest podanie zasad zgodnych z konstruowaniem budżetu. Nauczyciel odwołuje się do wiedzy, którą uczniowie posiadają z zajęć wiedzy o społeczeństwie, zbierając informacje, niezbędne do wypełnienia mapy mentalnej. Uczniowie podają hasła do mapy mentalnej, korzystając ze swojej wiedzy.

2.4. Nauczyciel dzieli uczniów w klasie na dwie grupy. Każdej grupie rozdaje kartki zawierające następujące określenia: bezzwrotne, zwrotne, odpłatne, nieodpłatne, dobrowolne, przymusowe, opłaty, podatki, cła, wydatki bieżące, administracja publiczna, wojsko, policja, szkolnictwo, zdrowie, wydatki inwestycyjne. Następnie prosi, aby przyporządkować dane określenia do **dochodów lub wydatków budżetu państwa**. Poprawność lub nie, może być przyczyną do dyskusji na temat struktury dochodów i wydatków budżetowych państwa, jak również zdefiniowania **deficytu i nadwyżki budżetowej**

3. Część końcowa

3.1. Na zakończenie zajęć nauczyciel sprawdza, czy uczniowie potrafią odpowiedzieć na wybrane pytanie kluczowe.

3.2. **Warto zadbać o to, by na pytanie spróbowali odpowiedzieć ci uczniowie, którzy zwykle nie zabierają głosu. Należy pamiętać o wydłużonym czasie oczekiwania na odpowiedź.**

3.3. Podsumowanie wypowiedzi uczniów.

3.4. Zadanie domowe:

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Na podstawie lekcji i zebranych dodatkowo informacji wymień i krótko uzasadnij (w dwóch-trzech zdaniach) cztery wydatki polskiego budżetu, które można by pokryć z innych środków niż dochody budżetowe.

SCENARIUSZ 4. Reklama – błogosławieństwo czy przekleństwo, a może synonim współczesności?

Tekst podstawy programowej [1.11.] – odczytuje informacje zawarte w reklamach, odróżniając je od elementów perswazyjnych; wskazuje pozytywne i negatywne przykłady wpływu reklamy na konsumentów.

Temat lekcji: **Reklama – błogosławieństwo czy przekleństwo, a może synonim współczesności?**

Cele lekcji:

Ocenianie kształtujące.

Cele lekcji w języku ucznia:

Na dzisiejszych zajęciach:

- 1/poznasz pojęcie reklamy i przykłady reklam mających pozytywny lub negatywny wpływ na konsumenta,
- 2/nauczysz się analizować emocje towarzyszące poszczególnym rodzajom reklam,
- 3/ poznasz psychologiczne warunki i przykłady zachowań konsumenta,
- 4/ nauczysz się rozpoznawać i omawiać czynniki zewnętrzne i wewnętrzne wpływające na zachowania konsumentów,
- 5/ poznasz proces zakupowy oraz towarzyszące mu zjawisko dysonansu pozakupowego,
- 6/nauczysz się wyrażać własne zdanie i je uzasadniać oraz dyskutować w grupie i prezentować wyniki pracy grupy.

Pytania kluczowe:

Co wpływa na wzrost zainteresowania reklamą?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



Jakie zagrożenia płyną z reklamy?

Czy są jakieś korzyści płynące z komercyjnych reklam?

Dlaczego konsumenci w niewielkim stopniu mają świadomość swoich potrzeb konsumenckich i motywów wyborów?

Kryteria sukcesu (NaCoBeZu):

Co będzie podlegało ocenie:

1/Czy umiesz wyjaśnić nowo poznane pojęcie reklamy i odróżnić je od pojęcia promocji?

2/Czy potrafisz wymienić rodzaje reklam i podać po cztery przykłady reklam mających pozytywny lub negatywny wpływ na konsumenta?

3/Czy umiesz wymienić poszczególne etapy procesu zakupowego oraz wyjaśnić na przykładzie zjawisko dysonansu pozakupowego?

4/Czy potrafisz podać i opisać podstawowe czynniki zewnętrzne i wewnętrzne wpływające na zachowania konsumentów.

Metody i formy pracy:

Dyskusja, pogadanka z elementami „burzy mózgów”, rozmowa nauczająca, praca indywidualna i w grupach, gra puzzle, mapa mentalna, obserwacja kierowana (na podstawie prezentowanych, reklam TV, radiowych i prasowych).

Potrzebne materiały:

- filmiki obrazujące zjawiska związane z pozytywnym i negatywnym oddziaływaniem, reklamy niezgodne z dobrymi obyczajami,
- przykłady reklamy radiowej, prasowej i Internetowej.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



PRZEBIEG ZAJĘĆ:

1. Czynności wstępne

- 1.1. sprawdzenie listy obecności;
- 1.2. przypomnienie wiadomości z poprzednich zajęć, dotyczących praw konsumenta,
- 1.3. zapoznanie uczniów z założonymi celami lekcji, kryteriami sukcesu oraz zadanie pytania kluczowego.

2. Część główna

- 2.1. Nauczyciel zachęca uczniów do dyskusji na temat zjawiska **reklamy** jako elementu **promocji**. Zadaje pytania uczniom dostosowane do ich poziomu wiedzy, aby ustalić, czym w ich ocenie różni się reklama od promocji. Uczniowie zapisują odpowiedzi na tablicy, a następnie przy pomocy nauczyciela starają się stworzyć definicję zarówno jednego, jak drugiego określenia.

Przykłady pytań pomocniczych: Do czego chce skłonić klienta promocja i reklama? Celem promocji jest wprowadzenie do świadomości ludzi informacji o produkcie/usłudze – jak ten cel jest realizowany (wymień przynajmniej trzy przykłady)?

- 2.2. Nauczyciel prezentuje przykłady **reklam telewizyjnych, radiowych, prasowych reklam masowych, półmasowych, zindywidualizowanych**, na wybranych przykładach, omawia z uczniami jakie uczucia i emocje towarzyszą poszczególnym rodzajom reklam. Następnie nauczyciel, prosi uczniów o wyjaśnienie **zachowań konsumentów (prawdopodobnych zachowań)** na skutek wywołanych emocji.
- 2.3. **Proces zakupowy konsumenta** zostaje wyjaśniony przez nauczyciela przy użyciu metody puzzli. Uczniowie podzieleni na małe grupy mają za zadanie stworzyć spójny schemat procesu zakupowego, następnie przedstawić go na forum. Uczniowie wraz z nauczycielem wybierają ten schemat, który jest poprawny. Nauczyciel wyjaśnia uczniom, czym jest zjawisko dysonansu pozakupowego.
- 2.4. Następnie nauczyciel za pomocą mapy mentalnej, poleca uczniom określenie **czynników wpływających na postępowanie konsumenta**. Uczniowie mając określone

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

tylko czynniki zewnętrzne i wewnętrzne, ustalają poszczególne czynniki przypisane do danej kategorii, charakteryzują je i umieszczają na mapie mentalnej.

3. Część końcowa

3.1. Na zakończenie zajęć nauczyciel sprawdza, czy uczniowie potrafią odpowiedzieć na wybrane pytanie kluczowe.

Warto zadbać o to, by na pytanie spróbowali odpowiedzieć ci uczniowie, którzy zwykle nie zabierają głosu. Należy pamiętać o wydłużonym czasie oczekiwania na odpowiedź.

3.2. Podsumowanie wypowiedzi uczniów, nauczyciel systematyzuje wiedzę na temat procesu decyzyjnego, dysonansu pozakupowego, emocji w reklamie.

3.3. Zadanie domowe:

Na podstawie dowolnej reklamy dokonaj analizy pozytywnych i negatywnych emocji zawartych w wybranej reklamie. Pracę przygotuj według następujących zasad:

a/Krótko przedstaw wybraną przez siebie reklamę.

b/Zanalizuj cztery emocje, których może doświadczać człowiek, oglądając tę reklamę.

SCENARIUSZ 5. Popyt i podaż oraz czynniki wpływające na elementy rynkowe

Tekst podstawy programowej: [2.6.] charakteryzuje czynniki wpływające na popyt i podaż

Treści nauczania: Kupić – sprzedać, pohandlować warto... – czynniki wpływające na elementy rynkowe.

Temat lekcji: Popyt i podaż oraz czynniki wpływające na elementy rynkowe

Ocenianie kształtujące.

Cele lekcji w języku ucznia:

Na dzisiejszych zajęciach:

1/poznasz nowe pojęcia, takie jak: cena, popyt, podaż, prawo popytu i prawo podaży,

- 2/będziesz wiedział, na czym polega elastyczność cenowa popytu czyli jak zmienia się chęć zakupu produktu wyrażona w sztukach towaru do zmiany jego ceny,
- 3/ będziesz wiedział, na czym polega elastyczność cenowa podaży, czyli jak pod wpływem zmiany ceny danego produktu zmienia się wielkość podaży oferowanej przez producenta,
- 4/nauczysz się nazywać zjawiska związane z paradoksem Giffena i paradoksem Veblena,
- 5/będziesz potrafił wskazać cztery determinanty wpływające na popyt i podaż,
- 6/będziesz ćwiczył rozwiązywać problemy w grupie,
- 7/będziesz umiał prezentować wyniki pracy grupy.

Pytania kluczowe

- W jaki sposób firmy producenckie mogą samodzielnie wytworzyć lub zwiększyć popyt?
Dlaczego cena jest podstawowym czynnikiem kształtującym wielkość podaży i popytu?
Dlaczego, kiedy jest sezon na jabłka, to ich cena jest najniższa, a kiedy jest sezon urlopowy, to cena wynajęcia pokoju w pensjonacie jest najwyższa?

Kryteria sukcesu (NaCoBeZu):

Co będzie podlegało ocenie:

- 1/Czy umiesz wyjaśnić nowo poznane pojęcia: cena, popyt, podaż, prawo popytu i prawo podaży?
- 2/Czy umiesz nazwać zjawiska związane z paradoksem Giffena i paradoksem Veblena?
- 3/Czy podasz i wyjaśnisz pojęcia związane z elementami rynkowymi, elastycznością cenową popytu i elastycznością cenową podaży?
- 4/Czy umiesz wskazać cztery czynniki wpływające na popyt i podaż?

Metody i formy pracy:

- Wykład konwersatoryjny, z elementami pogadanki, praca indywidualna, rozmowa nauczająca, praca w grupach przy użyciu gry edukacyjnej multimedialnej „modułu...”, mapa mentalna.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



Potrzebne materiały:

- wykresy krzywej popytu i krzywej podaży,
- filmiki obrazujące zjawiska związane z D i S,
- kartki samoprzylepne,
- schemat mapy mentalnej

Tok lekcji:

1. Czynności wstępne

- 1.1. sprawdzenie listy obecności;
- 1.2. nauczyciel zapoznaje uczniów z założonymi celami lekcji, kryteriami sukcesu oraz zadaje pytanie kluczowe.

2. Część główna

- 2.1. Nauczyciel wyjaśnia pojęcia związane z mechanizmem rynkowym, popytem i podażą, wykorzystuje elementy pogadanki, aby zachęcić do przybliżenia, wyjaśnienia oraz zdefiniowania wyżej wymienionych pojęć. Uczniowie udzielają odpowiedzi, starając się wyjaśnić główne pojęcia, tj. popyt, podaż i cena, dobra substytucyjne i dobra komplementarne.
- 2.2. Nauczyciel, omawiając zjawisko **popytu i jego zmian oraz zjawisko podaży i jej zmian**, stosuje metody podające, przedstawia poszczególne terminy związane z ww. pojęciami, omawia ich zmiany i determinanty, prezentuje wykresy związane z D i S. Następnie aktywizuje uczniów poprzez podzielenie ich na 4-osobowe zespoły, rozdanie im kartek z nazwami poszczególnych rodzajów popytu: popyt elastyczny, popyt neutralnie elastyczny, popyt nieelastyczny, popyt sztywny, anomalia cenowej elastyczności popytu. Wyświetla z multibooka schematy poszczególnych wykresów, jednocześnie prosząc uczniów, aby dopasowali nazwy do schematów. Uczniowie pracują w grupach, ustalając poprawność rozwiązania zadania, następnie na forum klasy podają ustalone w grupach rozwiązania, nauczyciel sprawdza poprawność wykonania zadania, w razie konieczności udziela wyjaśnień i poprawnego rozwiązania.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- 2.3. Nauczyciel, wykorzystując elementy rozmowy nauczającej oraz zadając pytania dotyczące **ceny**, stara się wspólnie z uczniami ją zdefiniować, jak również określić **jej rodzaje**. Wykorzystując schemat mapy mentalnej, uczniowie mają za zadanie określić i wyjaśnić – **funkcje pełnione przez cenę**.

3. Część końcowa

- 3.1. Na zakończenie zajęć nauczyciel sprawdza, czy uczniowie potrafią odpowiedzieć na wybrane pytanie kluczowe. Uczniowie próbują odpowiadać na zadane pytanie. Złe odpowiedzi nie są oceniane. Nauczyciel musi pamiętać, że niektórzy uczniowie będą potrzebowali więcej czasu, aby udzielić odpowiedzi.

- 3.2. Nauczyciel podsumowuje odpowiedzi uczniów, wyjaśnia wszelkie niejasności związane z rodzajami i funkcjami ceny.

3.3. Zadanie domowe

- Wymień po pięć przykładów dóbr komplementarnych i substytucyjnych.
- Wymień cztery przykłady towarów, na które popyt jest nieelastyczny.

SCENARIUSZ 6. Bezrobocie – przyczyny, skutki i sposoby jego niwelowania

Tekst podstawy programowej: [6.1.] omawia mierniki i skutki bezrobocia dla gospodarki oraz sposoby walki z bezrobociem

Treści nauczania: Przyczyny i skutki bezrobocia. Sposoby walki z bezrobociem

Temat lekcji: BEZROBOCIE – PRZYCZYNY, SKUTKI I SPOSOBY JEGO NIWELOWANIA

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ocenianie kształtujące.

Cele lekcji w języku ucznia:

Na dzisiejszych zajęciach:

- 1/poznasz nowe pojęcia, takie jak: bezrobocie jawne, bezrobocie ukryte, bezrobocie płynne, bezrobocie koniunkturalne, bezrobocie sezonowe, bezrobocie technologiczne, bezrobocie strukturalne,
- 2/poznasz metody przeciwdziałania bezrobociu,
- 3/nauczysz się interpretować dane statystyczne związane z analizą poziomu bezrobocia,
- 4/będziesz potrafił wymienić główne przyczyny bezrobocia,
- 5/dowiesz się, co to jest stopa bezrobocia i jak ją obliczyć,
- 6/nauczysz się dyskutować w grupie i prezentować wyniki pracy grupy.

Pytanie kluczowe

Dlaczego osoby chcące pracować i zdolne do pracy nie znajdują zajęcia odpowiadającego ich ambicjom i wymaganiom finansowym?

W jaki sposób bezrobocie może wpływać na psychikę człowieka?

Dlaczego bezrobocie jest problemem społecznym?

Kryteria sukcesu (NaCoBeZu):

Co będzie podlegało ocenie:

- 1/Czy umiesz wyjaśnić nowo poznane pojęcia: bezrobocie jawne, bezrobocie ukryte, bezrobocie płynne, bezrobocie koniunkturalne, bezrobocie sezonowe, bezrobocie technologiczne, bezrobocie strukturalne?
- 2/Czy potrafisz wymienić cztery przyczyny bezrobocia?
- 3/Czy umiesz podać i opisać cztery metody przeciwdziałania bezrobociu?
- 4/Czy potrafisz wymienić i opisać podstawowe rodzaje bezrobocia oraz sposoby walki z bezrobociem?

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

5/Czy potrafisz – na podstawie danych statystycznych – obliczyć stopę bezrobocia?

Metody i formy pracy:

- Dyskusja, praca w grupach przy użyciu gry edukacyjnej multimedialnej „modułu....”, mapa myśli, gra dydaktyczna typu puzzle.

Potrzebne materiały:

- dane statystyczne,
- mapa mentalna,
- -kalkulator,
- kartki samoprzylepne zawierające określenia dotyczące rodzajów bezrobocia,
- mapa zróżnicowania bezrobocia na świecie [*treści zintegrowane z geografią, wykorzystanie geociekawostek*].

Tok zajęć:

1. Czynności wstępne

- 1.1. sprawdzenie listy obecności;
- 1.2. przypomnienie wiadomości z poprzednich zajęć, dotyczących etycznych i nieetycznych zachowań w biznesie (co również może łączyć się z omawianym tematem);
- 1.3. zapoznanie uczniów z założonymi celami lekcji, kryteriami oceny oraz zadanie pytania kluczowego.

2. Część główna

- 2.1. Wprowadzenie i zaznaczenie istoty tematu, czyli wyjaśnienie pojęcia bezrobocia, jego przyczyn i skutków. Nauczyciel zachęca uczniów do dyskusji na temat bezrobocia, poznaje ich zasób wiedzy na ten temat. Uczniowie starają się podać jak najwięcej przyczyn bezrobocia, które zapisują na tablicy, dla ułatwienia stworzenia definicji **bezrobocia**. Następnie wymieniają

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

skutki bezrobocia, również je zapisują na tablicy, posłużą one do dalszej pracy na lekcji przy nazywaniu rodzajów bezrobocia.

- 2.2. Nauczyciel wyjaśnia i podaje definicję oraz wzór na **stopę bezrobocia**. Nauczyciel prosi, aby uczniowie wyjęli kalkulatory i obliczyli stopę bezrobocia na podanym przez nauczyciela przykładzie.
- 2.3. Nauczyciel korzysta ze schematu mapy mentalnej, w której w centrum wpisane jest hasło „BEZROBOCIE”, rozdaje uczniom podzielonym na grupy kartki z wypisanymi określeniami dotyczącymi tematu: bezrobocie płynne (frykcyjne), bezrobocie koniunkturalne (cykliczne) bezrobocie strukturalne, bezrobocie technologiczne, bezrobocie sezonowe, bezrobocie chroniczne, bezrobocie globalne, bezrobocie krajowe, bezrobocie regionalne, bezrobocie lokalne, bezrobocie całkowite. Upřednio prosząc te grupy, aby stworzyły krótkie charakterystyki/określenia rodzaju bezrobocia, które widnieje na ich kartce. Następnie nauczyciel prosi o uzupełnienie mapy mentalnej poszczególnymi kartkami z jednoczesnym podaniem stworzonego opisu danego rodzaju bezrobocia, w razie konieczności koryguje podane opisy.
- 2.4. Nauczyciel omawiając metody **przeciwdziałania bezrobociu** wykorzystuje elementy gry dydaktycznej typu puzzle. Dzieli uczniów na 4–5 zespołów, które otrzymują rozsypane elementy dotyczące „aktywnych narzędzi ograniczających bezrobocie” oraz „pasywnych narzędzi łagodzących skutki bezrobocia”, tzn. pełne zatrudnienie, pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe, szkolenie i przekwalifikowanie bezrobotnych, zasiłki dla bezrobotnych, zasiłki i świadczenia przedemerytalne, obniżenie wieku emerytalnego, wydłużenie okresu obowiązkowego szkolenia młodzieży. Uczniowie na zasadzie gry puzzle dopasowują elementy do poszczególnych określeń, następnie na forum klasy prezentują wynik ułożenia puzzli.

3. Część końcowa

- 3.1. Na zakończenie zajęć nauczyciel sprawdza odpowiedzi uczniów na wybrane pytanie kluczowe.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Uczniowie próbują odpowiadać na zadane pytanie. Złe odpowiedzi nie są oceniane. Nauczyciel musi pamiętać, że niektórzy uczniowie będą potrzebowali więcej czasu, aby udzielić odpowiedzi

3.2. Zadanie domowe:

Na podstawie lekcji i zebranych dodatkowo informacji napisz, na jaki typ bezrobocia w największym stopniu jest narażony twój region (miejsowość), uzasadnij wybór.

W swojej pracy uwzględnij następujące elementy:

a/wymień trzy źródła informacji, np. lokalna prasa, biuro pośrednictwa pracy, rozmowy z mieszkańcami,

b/w trzech-czterech zdaniach scharakteryzuj wybrany region (miejsowość) pod kątem rynku pracy, np. dominujące gałęzie gospodarki, poziom infrastruktury, stopa bezrobocia w ostatnich latach,

c/zdefiniuj wybrany rodzaj bezrobocia, i podaj dwa-trzy argumenty uzasadniające wybór.



ZAŁĄCZNIK NR 2 ZESTAWY ĆWICZEŃ

Zestaw ćwiczeń nr 1. „Komunikacja interpersonalna”

1. Wybierz prawidłową odpowiedź spośród podanych.

Osobowość to:

- a) zespół względnie stałych właściwości psychologicznych człowieka,
- b) uczucia, myśli skierowane na jakąś rzecz lub zjawisko,
- c) czynniki wewnętrzne, które pobudzają człowieka do działania i nadają kierunek jego aktywności.

Temperament to:

- a) zespół względnie stałych właściwości psychologicznych człowieka,
- b) uczucia, myśli skierowane na jakąś rzecz lub zjawisko,
- c) czynniki wewnętrzne, które pobudzają człowieka do działania i nadają kierunek jego aktywności.

2. Podaj podział typów osobowości wg:

- a) Carl Gustaw Jung

.....
.....

- b) Ernest Kretchmer

.....
.....

- c) Hipokrates

.....
.....

3. Podaj prawidłową kolejność faz rozwoju grupy.

- a) Stabilizacja
- b) Konfrontacja
- c) Współdziałanie
- d) Formułowanie

4. Scharakteryzuj poszczególne metody rozwiązywania konfliktów.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- a) Negocjacje.....
-
- b) Arbitraż.....
-
- c) Mediacje.....
-

5. Przyporządkuj podane poniżej przykłady do poszczególnych kategorii potrzeb.

- a) Potrzeby fizjologiczne
-
-
- b) Potrzeby bezpieczeństwa
-
-
- c) Potrzeby przynależności do grupy
-
-
- d) Potrzeby uznania
-
-
- e) Potrzeby samorealizacji
-
-

Sen, jedzenie, praca, dom, posiadanie pieniędzy, tytuł naukowy, grupa rówieśnicza, rodzina, bycie rodzicem, bycie uczniem w szkole, pragnienie, czytanie książek, korzystanie z Facebooka.

6. Wypisz jakie cechy charakteryzują osobę:

agresywną	asertywną	uległą

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



7. Scharakteryzuj pojęcia komunikacji:

- a) Werbalnej.....
.....
.....
- b) Niewerbalnej.....
.....
.....

8. Opisz, w jaki sposób, wykorzystując metody niewerbalne, okażesz osobie, której słuchasz, że to, co mówi jest:

- a) Ciekawe.....
.....
.....
- b) Nieciekawe.....
.....
.....

9. Wyjaśnij, w jaki sposób i co mogą komunikować ubiory poszczególnych grup, np. zawodowych, społecznych, subkultur (dokonaj wyboru tych grup). Odpowiedź uzasadnij.

10. Hipokrates wyróżnił cztery typy temperamentu. Dobierz odpowiednią cechę do danego typu temperamentu:

- a) Sangwinik
- b) Choleryk
- c) Flegmatyk
- d) Melancholik
- 1. Wesoły
- 2. Smutny
- 3. Zrównoważony
- 4. Drażliwy

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń 1.

1. Wybierz prawidłową odpowiedź spośród podanych.

Osobowość to:

- d) **zespół względnie stałych właściwości psychologicznych człowieka,**
- e) uczucia, myśli skierowane na jakąś rzecz lub zjawisko,
- f) czynniki wewnętrzne, które pobudzają człowieka do działania i nadają kierunek jego aktywności.

Temperament to:

- d) zespół względnie stałych właściwości psychologicznych człowieka,
- e) uczucia, myśli skierowane na jakąś rzecz lub zjawisko,
- f) **czynniki wewnętrzne, które pobudzają człowieka do działania i nadają kierunek jego aktywności.**

2. Podaj podział osobowości wg:

- d) Carl Gustaw Jung – ekstrawertyk i introwertyk,
- e) Ernest Kretschmer – pyknik, astenik, atletyk, dysplastyk,
- f) Hipokrates – flegmatyk, choleryk, melancholik, sangwinik.

3. Podaj prawidłową kolejność faz rozwoju grupy. (D, B, A, C)

- e) Stabilizacja
- f) Konfrontacja
- g) Współdziałanie
- h) Formułowanie

4. Scharakteryzuj poszczególne metody rozwiązywania konfliktów.

- d) Negocjacje – proces komunikowania się w celu osiągnięcia poru zmienia, gdy przynajmniej jedna strona prezentuje odmienne stanowisko od pozostałych.
- e) Arbitraż – metoda rozwiązywania konfliktów, w której osoba postronna (arbiter) próbuje zaproponować rozwiązanie stronom konfliktu.
- f) Mediacje – metoda rozwiązywania konfliktów, w której osoba postronna pośredniczy w procesie komunikacji pomiędzy stronami zaangażowanymi w konflikt.

5. Przyporządkuj podane przykłady do poszczególnych kategorii potrzeb.

- f) Potrzeby fizjologiczne – sen, jedzenie, pragnienie.
- g) Potrzeby bezpieczeństwa – dom, posiadanie pieniędzy, grupa rodzinna, bycie rodzicem.
- h) Potrzeby przynależności do grupy – grupa rówieśnicza, bycie na FB.
- i) Potrzeby uznania – tytuł naukowy.
- j) Potrzeby samorealizacji – praca, bycie uczniem w szkole, czytanie książek.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



Sen, jedzenie, praca, dom, posiadanie pieniędzy, tytuł naukowy, grupa rówieśnicza, rodzina, bycie rodzicem, bycie uczniem w szkole, pragnienie, czytanie książek, bycie na FB.

6. Wypisz jakie cechy charakteryzują osobę: Uczniowie wypisują cechy – praca własna.

agresywną	asertywną	uległą

7. Scharakteryzuj pojęcia komunikacji: (przykład)

- c) Werbalnej – komunikacja wyrażana za pomocą mowy.
- d) Niewerbalnej – komunikacja wyrażana z pomocą gestów, mimiki, ruchów.

8. Opisz w jaki sposób okażesz niewerbalnie osobie, której słuchasz, że to co mówi jest:

- c) Ciekawe – poniesionym kciukiem
- d) Nieciekawe – będę zamykał(a) oczy i ziewał(a).

9. Wyjaśnij, w jaki sposób i co mogą komunikować ubiory poszczególnych grup, np. zawodowych, społecznych, subkultur (dokonaj wyboru tych grup), odpowiedź uzasadnij.

Uczniowie wskazują dowolne grupy i starają się uzasadnić swój wybór.

10. Hipokrates wyróżnił cztery typy temperamentu. Dobierz odpowiednią cechę do danego typu temperamentu:

- e) Sangwinik - 1
- f) Choleryk - 4
- g) Flegmatyk - 3
- h) Melancholik - 2
- 5. Wesoły
- 6. Smutny
- 7. Zrównoważony
- 8. Drażliwy



Zestaw ćwiczeń nr 2. „Działalność przedsiębiorstw”

1. Proszę określić rynek działania niżej wymienionych firm w wymiarze przedmiotowym, podmiotowym i przestrzennym.

- a) Mercedes-Benz
- b) Nokia
- c) Sieć sklepów dyskontowych Biedronka

2. Do którego z elementów makrootoczenia należy zaliczyć następujące czynniki?

- a) upowszechnianie się zdrowego stylu życia,
- b) wzrost zanieczyszczenia środowiska naturalnego.
- c) wydłużenie się średniej długości życia w wielu krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo,
- d) rozwój telefonii komórkowej,
- e) wzrost inwestycji zagranicznych w Polsce,
- f) pojawienie się kartonowych opakowań do płynów,
- g) wzrost aktywności zawodowej kobiet,
- h) prywatyzacja przedsiębiorstw,
- i) rosnąca liczba fuzji i aliansów strategicznych,
- j) integracja Polski z Unią Europejską.

3. Proszę określić rynek docelowy (odbiorców) dla:

- a) magazynu Viva/ Komputer Świat,
- b) kosmetyków marki Vichy,
- c) pasty do zębów Colgate,
- d) sieci salonów fryzjerskich Jean Louis David,
- e) lodów Carte d'Or.

4. Jakimi konkurentami – bezpośrednimi, substytucyjnymi czy potencjalnymi – są względem siebie opisane poniżej firmy?

- a) „San” jest restauracją oferującą szeroki wybór kanapek, zlokalizowaną w centrum Warszawy. Na sąsiedniej ulicy ma swój lokal pizzeria „Italia”.
- b) „Arke” i „Hano” są szkołami języka niemieckiego. „Arke” specjalizuje się w prowadzeniu kursów biznesowego języka niemieckiego, zaś „Hano” – w nauczaniu dzieci. Obie szkoły zlokalizowane są w centrum Łodzi, przy ulicy Piotrkowskiej.
- c) Firmy „Rob” i „Met” są producentami odzieży roboczej przeznaczonej dla pracowników firm budowlanych. Obie firmy działają na terenie Mazowsza.
- d) Firma „Bobik” jest producentem obuwia dziecięcego, natomiast firma „Speed” produkuje obuwie sportowe. Obie firmy obsługują rynek ogólnopolski.

5. Proszę odpowiedzieć na poniższe pytania:

- a) Jaką instytucję można uznać za substytucyjnego konkurenta Centrum Kształcenia Ustawicznego?
- b) Jakie przedsiębiorstwo można uznać za bezpośredniego konkurenta PLL LOT?
- c) Jakie przedsiębiorstwo można uznać za potencjalnego konkurenta PKP?

6. Jakie firmy można uznać za:

- a) bezpośredniego konkurenta
- b) substytucyjnego konkurenta
- c) potencjalnego konkurenta

restauracji z kuchnią meksykańską El Popo, Teatru Roma oraz zakładu szewskiego Pana Kowalskiego na Ursynowie.

7. Ze względu na liczbę dostawców/konkurentów działających na rynku oraz charakter oferty wyróżnia się następujące struktury rynku (dopasuj odpowiednią nazwę struktury rynku do jej charakterystyki): *monopol, czysty oligopol, konkurencja monopolistyczna, oligopol zróżnicowany, konkurencja doskonała (wolna konkurencja)*

- – wielu dostawców oferujących taki sam (jednorodny) produkt;
- – wielu dostawców oferujących zróżnicowany produkt;
- – kilku dostawców oferujących jednorodny produkt;
- – kilku dostawców oferujących zróżnicowany produkt;
- – jeden dostawca danego produktu.

8. Uzupełnij tekst brakującymi słowami

..... (bezpośrednie otoczenie marketingowe firmy) tworzą podmioty, z którymi dane przedsiębiorstwo wchodzi w różnego rodzaju relacje: nabywcy, dostawcy, pośrednicy, konkurenci i inne instytucje lub organizacje (np. banki, organizacje konsumentów, państwo, agencje reklamowe). i ich potrzeby winny być punktem wyjścia do decyzji produkcyjnych przedsiębiorstwa. zaopatrują przedsiębiorstwo w maszyny, urządzenia, surowce i półprodukty i inne. ułatwiają dotarcie z gotowymi wyrobami do ostatecznych nabywców. rywalizują z firmą o popyt nabywców. Warunkiem sukcesu przedsiębiorstwa jest świadomość, w jakim stopniu i w jaki sposób poddane jest ono oddziaływaniom podmiotów funkcjonujących w jego mikrootoczeniu. Ważna jest nie tylko dobra znajomość konsumentów i ich potrzeb, ale też konkurentów.

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń 2.

1. Proszę określić rynek działania niżej wymienionych firm w wymiarze przedmiotowym, podmiotowym i przestrzennym.

- d) Mercedes-Benz (przemieszczanie się, zamożni klienci, rynek światowy)
- e) Nokia (komunikowanie się, klienci średnio zamożni, rynek światowy)
- f) Sieć sklepów dyskontowych Biedronka (konsumpcja, klienci osiągający niskie dochody, rynek krajowy)

2. Do którego z elementów makrootoczenia należy zaliczyć następujące czynniki?

- k) upowszechnianie się zdrowego stylu życia, - społeczne
- l) wzrost zanieczyszczenia środowiska naturalnego. - techniczne
- m) wydłużenie się średniej długości życia w wielu krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo, - demograficzne
- n) rozwój telefonii komórkowej, - techniczne
- o) wzrost inwestycji zagranicznych w Polsce, - międzynarodowe
- p) pojawienie się kartonowych opakowań do płynów, - techniczne
- q) wzrost aktywności zawodowej kobiet, - społeczne
- r) prywatyzacja przedsiębiorstw, - ekonomiczne
- s) rosnąca liczba fuzji i aliansów strategicznych, - ekonomiczne
- t) integracja Polski z Unią Europejską.- międzynarodowe.

3. Proszę określić rynek docelowy (odbiorców) dla:

- f) magazynu Viva / Komputer Świat, - *osoby zainteresowane modą lub rozwojem IT*
- g) kosmetyków marki Vichy, - *kobiety w wieku 21-60 lat*
- h) pasty do zębów Colgate, - *osoby w wieku 18-70 lat*
- i) sieci salonów fryzjerskich Jean Louis David, - *osoby mieszkające w dużych ośrodkach miejskich w wieku 18-55 lat*
- j) lodów Carte d'Or. – *rodziny*

4. Jakimi konkurentami - bezpośrednimi, substytucyjnymi czy potencjalnymi - są względem siebie opisane poniżej firmy?

- e) „San” jest restauracją oferującą szeroki wybór kanapek, zlokalizowaną w centrum Warszawy. Na sąsiedniej ulicy ma swój lokal pizzeria „Italia”. - substytucyjni
- f) „Arke” i „Hano” są szkołami języka niemieckiego. „Arke” specjalizuje się w prowadzeniu kursów biznesowego języka niemieckiego, zaś „Hano” - w nauczaniu dzieci. Obie szkoły zlokalizowane są w centrum Łodzi, przy ulicy Piotrkowskiej. - potencjalni
- g) Firmy „Rob” i „Met” są producentami odzieży roboczej przeznaczonej dla pracowników firm budowlanych. Obie firmy działają na terenie Mazowsza. - bezpośredni
- h) Firma „Bobik” jest producentem obuwia dziecięcego, natomiast firma „Speed” produkuje obuwie sportowe. Obie firmy obsługują rynek ogólnopolski. – potencjalni.

5. Proszę odpowiedzieć na poniższe pytania:

- d) Jaką instytucję można uznać za substytucyjnego konkurenta Centrum Kształcenia Ustawicznego? (np. niepubliczna szkoła oferujące kursy zawodowe w ramach e-learning)
- e) Jakie przedsiębiorstwo można uznać za bezpośredniego konkurenta PLL LOT? (np. WizzAir)
- f) Jakie przedsiębiorstwo można uznać za potencjalnego konkurenta PKP? (Deutsche Bahn)

6. Jakie firmy można uznać za:

- a) bezpośredniego konkurenta,
- b) substytucyjnego konkurenta
- c) potencjalnego konkurenta

restauracji z kuchnią meksykańską El Popo, a) restauracja meksykańska „Ole”, b) restaurację bułgarską „Varna”, c) restaurację z kuchnią międzynarodową „Viva”.

Teatru Roma, a) Teatr Kwadrat, b) kino Atlantic, c) grupę teatralną „Varsowia”.

oraz zakładu szewskiego Pana Kowalskiego na Ursynowie, a) szewc „Na rogu” przy metrze Stokłosy, b) sklep z tanim obuwiem, c) zakład „Drobne usługi” przy metrze Usynów.

7. Ze względu na liczbę dostawców/konkurentów działających na rynku oraz charakter oferty, wyróżnia się następujące struktury rynku (dopasuj odpowiednią nazwę strun kury rynku do jej charakterystyki): *monopol, czysty oligopol, konkurencja monopolistyczna, oligopol zróżnicowany, konkurencja doskonała (wolna konkurencja)*

- ...konkurencja doskonała.....- wielu dostawców oferujących taki sam (jednorodny) produkt;
- ...konkurencja monopolistyczna.....- wielu dostawców oferujących zróżnicowany produkt;
- ...czysty oligopol.....- kilku dostawców oferujących jednorodny produkt;
-oligopol zróżnicowany..- kilku dostawców oferujących zróżnicowany produkt;
-monopol.....- jeden dostawca danego produktu.

8. Uzupełnij tekst brakującymi słowami

Mikrootoczenie (bezpośrednie otoczenie marketingowe firmy) tworzą podmioty, z którymi dane przedsiębiorstwo wchodzi w różnego rodzaju relacje: nabywcy, dostawcy, pośrednicy, konkurenci i inne instytucje lub organizacje (np. banki, organizacje konsumentów, państwo, agencje reklamowe). **Klienci** i ich potrzeby winny być punktem wyjścia dla decyzji produkcyjnych przedsiębiorstwa. **Dostawcy** zaopatrują przedsiębiorstwo w maszyny, urządzenia, surowce i półprodukty i inne. **Pośrednicy** ułatwiają dotarcie z gotowymi wyrobami do ostatecznych nabywców. **Konkurenci** rywalizują z firmą o popyt nabywców. Warunkiem sukcesu przedsiębiorstwa jest świadomość, w jakim stopniu i w jaki sposób poddane jest ono oddziaływaniom podmiotów funkcjonujących w jego mikrootoczeniu. Ważna jest nie tylko dobra znajomość konsumentów i ich potrzeb, ale też konkurentów.

Zestaw ćwiczeń nr 3. „Funkcjonowanie rynku”

1. Zdefiniuj pojęcia:

Popyt.....
.....
Podaż.....
.....
Rynek.....
.....
Cena.....
.....

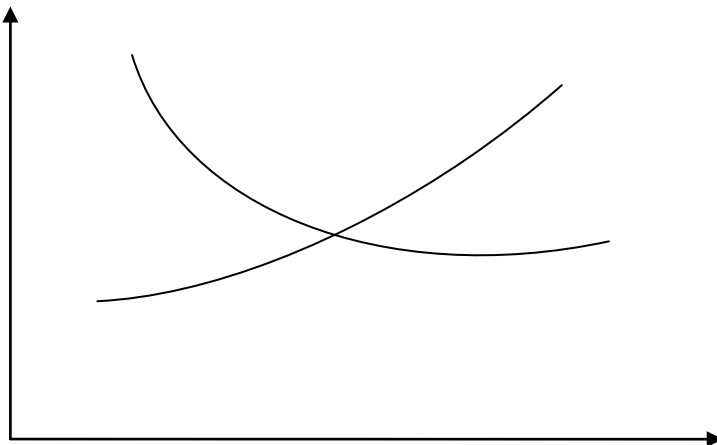
2. Na podstawie danych wyznacz krzywą popytu i krzywą podaży

Ilość sprzedanych produktów (szt.)	20	30	35	38	43	48	50	
Cena (pln)		3,0	3,5	4,0	4,5	5,0	5,5	6,0
Ilość kupionych produktów (szt.)	50	48	43	38	35	28	25	

3. Zdefiniuj pojęcie prywatyzacji

Bezpośredniej.....
.....
Pośredniej.....

4. Zaznacz na wykresie punkt równowagi rynkowej, niedobór rynkowy, nadwyżkę rynkową



5. Zaznacz prawidłową odpowiedź.

Barter to:

- a) Wymiana „towar za pieniądź”
- b) Nazwa jednostki pieniężnej
- c) Wymiana „towar za towar”
- d) Popyt na pieniądź

6. Przyporządkuj odpowiednim przykładom rynków ich rodzaje:

- a) Rynek ubezpieczeń
- b) Rynek kapitałowy
- c) Rynek paliw
 - 1) Rynek towarowy
 - 2) Rynek pracy
 - 3) Rynek usług
 - 4) Rynek finansowy
 - 5) Rynek nieruchomości

7. Jedną z cech gospodarki centralnie planowanej jest system produkcji, który polega na (wybierz prawidłową odpowiedź):

- a) Podejmowaniu decyzji gospodarczych przez podmioty znajdujące się na rynku i na nim gospodarujące,
- b) Regulowaniu przez instytucje państwowe wg rozdzielnika środków finansowych i surowców do produkcji,
- c) Narzuceniu przez instytucje państwowe celu gospodarczego oraz reglamentowaniu środków zarówno finansowych, jak i środków i materiałów do produkcji,
- d) Zezwoleniu wszystkim podmiotom działającym w tym systemie na swobodę gospodarowania.

8. Plan Balcerowicza wprowadzono w roku:

- a) 1981
- b) 1990
- c) 1993

9. Plan Balcerowicza zakładał:

- a) Uwolnienie cen i obniżenie stóp procentowych
- b) Uwolnienie cen i podniesienie stóp procentowych
- c) Uwolnienie cen, podniesienie stóp procentowych oraz prywatyzację przedsiębiorstw
- d) Gospodarkę wolnorynkową

10. Które z niżej wymienionych cech określają gospodarkę rynkową:

- a) Swoboda gospodarowania, uwolniony system cen, własność prywatna, konkurencja
- b) Brak konkurencji, centralne planowanie, własność prywatna
- c) Centralne zarządzanie gospodarką, jednocześnie pozwalające na konkurencję i własność prywatną.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń 3.

1. Zdefiniuj pojęcia: (uczniowie podają definicję zgodną z treścią multibooka)

Popyt.....

.....

Podaż.....

.....

Rynek.....

.....

Cena.....

.....

2. Na podstawie danych wyznacz krzywą popytu i krzywą podaży (uczniowie nanoszą dane na wykres)

Ilość sprzedanych produktów (szt.) 20 30 35 38 43 48 50

Cena (pln) 3,0 3,5 4,0 4,5 5,0 5,5 6,0

Ilość kupionych produktów (szt.) 50 48 43 38 35 28 25

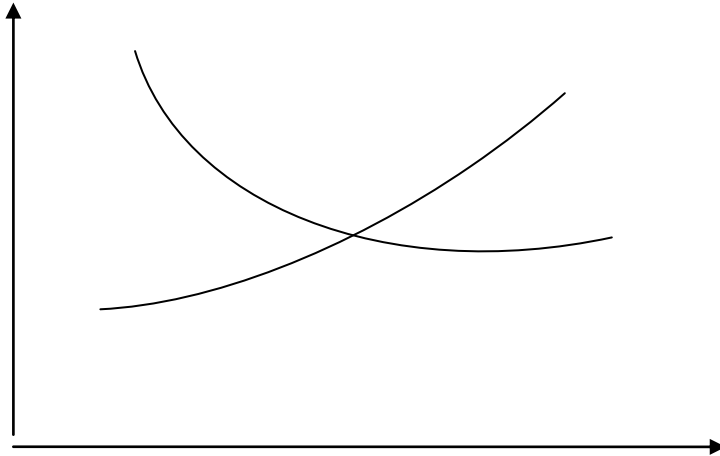
3. Zdefiniuj pojęcie prywatyzacji

Bezpośredniej – forma prywatyzacji polegająca na sprzedaży, wniesieniu do spółki lub oddaniu do odpłatnego korzystania przedsiębiorstwa państwowego znajdującego się z złej sytuacji finansowej lub rynkowej.

Pośredniej – forma prywatyzacji polegająca na przekształceniu przedsiębiorstwa państwowego w jednoosobową spółkę skarbu państwa i późniejszej jej sprzedaży.



4. Zaznacz na wykresie **punkt równowagi rynkowej, niedobór rynkowy, nadwyżkę rynkową (Uczniowie nanoszą odpowiednio na wykresie)**



5. Zaznacz prawidłową odpowiedź

Barter to:

Wymiana „towar za pieniądź”

Nazwa jednostki pieniężnej

Wymiana „towar za towar”

Popyt na pieniądź

6. Przyporządkuj odpowiednim przykładom rynków ich rodzaje:

d) Rynek ubezpieczeń

e) Rynek kapitałowy

f) Rynek paliw

6) Rynek towarowy c

7) Rynek pracy

8) Rynek usług a

9) Rynek finansowy b

10) Rynek nieruchomości

7. Jedną z cech gospodarki centralnie planowanej jest system produkcji, który polega na(wybierz prawidłową odpowiedź):

e) Podejmowaniu decyzji gospodarczych przez podmioty znajdujące się na rynku i na nim gospodarujące,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- f) Regulowaniu przez instytucje państwowe wg rozdzielnika środków finansowych i surowców do produkcji,
 - g) Narzuceniu przez instytucje państwowe celu gospodarczego oraz reglamentowaniu środków zarówno finansowych, jak i środków i materiałów do produkcji,**
 - h) Zezwoleniu wszystkim podmiotom działającym w tym systemie na swobodę gospodarowania.
8. Plan Balcerowicza wprowadzono w roku:
- d) 1981
 - e) 1990**
 - f) 1993
9. Plan Balcerowicza zakładał:
- e) Uwolnienie cen i obniżenie stóp procentowych**
 - f) Uwolnienie cen i podniesienie stóp procentowych
 - g) Uwolnienie cen, podniesienie stóp procentowych oraz prywatyzację przedsiębiorstw
 - h) Gospodarkę wolnorynkową
10. Które z niżej wymienionych cech określają gospodarkę rynkową:
- d) Swoboda gospodarowania, uwolniony system cen, własność prywatna, konkurencja**
 - e) Brak konkurencji, centralne planowanie, własność prywatna
 - f) Centralne zarządzanie gospodarką, jednocześnie pozwalając na konkurencję i własność prywatną.

Zestaw ćwiczeń nr 4. „Podmioty gospodarcze – funkcjonowanie”

1. Przeczytaj poniższe zdania i oceń, czy są prawdziwe czy fałszywe. Prawidłową odpowiedź zaznacz, wstawiając w odpowiednim miejscu X.

Zdanie	Prawda	Falsz
1) Wspólnicy tworzą spółkę po to, aby połączyć kapitały i w ten sposób sfinansować jej działalność, choć liczą się z tym, że zysk będą dzielić między sobą.		
2) Działalność spółki jawnej i cywilnej uregulowana jest przepisami kodeksu cywilnego.		
3) Za zobowiązania spółki komandytowej wspólnicy odpowiadają całym swoim majątkiem.		
4) W grupie spółek osobowych tylko spółka jawna nie ma osobowości prawnej.		
5) Majątek osobisty wspólników spółek osobowych jest zagrożony w przypadku upadłości tych spółek.		

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2. Wybierz prawidłową odpowiedź, zakreślając ją kółkiem.

1) Wspólnicy spółki osobowej są osobami prawnymi.

TAK NIE

2) Wspólnicy łączą posiadane środki, co pozwala im na prowadzenie działalności na większą skalę niż w przedsiębiorstwie jednoosobowym.

TAK NIE

3) Decydujące znaczenie dla funkcjonowania spółek kapitałowych mają kwalifikacje wspólników i wykonywana przez nich praca.

TAK NIE

4) Spółka komandytowo-akcyjna jest spółką kapitałową.

TAK NIE

5) W spółce cywilnej wspólnikami mogą być osoby fizyczne i prawne.

TAK NIE

3. Wybierz prawidłową odpowiedź, zakreślając ją kółkiem.

A) Spółka to:

a) podmiot, który samodzielnie dysponuje swoim majątkiem i nie ponosi pełnej odpowiedzialności majątkowej za swoje decyzje,

b) związek dwóch lub więcej osób,

c) związek co najmniej dwóch osób, których celem jest wspólna działalność.

B) Osoba fizyczna osiąga pełną zdolność do czynności prawnych po ukończeniu:

a) 15 lat

b) 18 lat

c) 21 lat

C) Spółka komandytowa powstaje z chwilą wpisania jej do:

a) Rejestru Przedsiębiorców

b) Krajowego Rejestru Sądowego

c) nie musi być nigdzie wpisywana

D) Spółka jawna

a) musi być reprezentowana tylko przez jednego wspólnika,

b) musi być reprezentowana przez wszystkich wspólników,

c) może być reprezentowana przez jednego lub kilku wspólników.

4. Dobra komplementarne to:

A. truskawki i maliny

B. truskawki i bita śmietana

C. truskawki i odzież

D. truskawki i samochody

5. Obligacja jest papierem wartościowym potwierdzającym:

A. udzielenie kredytu lombardowego

B. zaciągnięcie pożyczki

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- C. udział w kapitale spółki akcyjnej
- D. udział w kapitale Skarbu Państwa

6. Budżet państwa to roczne zestawienie:

- A. wydatków i składek ubezpieczeniowych państwa
- B. podatków i wydatków państwa
- C. przepisów państwowych
- D. wpływów i wydatków państwa

7. Dobrem konsumpcyjnym nie jest:

- A. sprzęt audio-video
- B. żywność
- C. odzież
- D. piec chlebowy

8. Wzrost cen akcji to:

- A. hossa
- B. inflacja
- C. bessa
- D. ceduła

9. Najmniejsze tempo wzrostu cen występuje przy:

- A. inflacji kroczącej
- B. inflacji galopującej
- C. inflacji pełzającej
- D. hiperinflacji

11. Dokument, który jest podstawą do księgowania zakupów w księdze przychodów i rozchodów, to:

- A. czek
- B. faktura
- C. polecenie przelewu
- D. weksel

11. Podstawowym źródłem dochodów państwa są:

- A. wpływy z zysków przedsiębiorstw państwowych
- B. składki na emerytury i renty
- C. zyski z obligacji państwowych
- D. podatki

12. Papierami wartościowymi nie są:

- A. jednostki uczestnictwa
- B. lokaty bankowe
- C. akcje
- D. obligacje skarbowe



13. Celem polityki gospodarczej państwa nie jest:

- A. rozwój gospodarczy
- B. monopolizacja gospodarki
- C. swoboda prowadzenia działalności gospodarczej
- D. zmniejszenie inflacji

14. Dewaluacja pieniądza to:

- A. wzrost wartości pieniądza w stosunku do innych walut
- B. spadek siły nabywczej pieniądza
- C. wzrost wartości nominalnej pieniądza w stosunku do innych walut
- D. spadek wartości pieniądza w stosunku do innych walut

15. Bankiem emisyjnym w Polsce jest:

- A. PKO BP
- B. PKO SA
- C. BPH
- D. NBP

16. Długookresowy spadek przeciętnych cen towarów i usług to:

- A. bessa
- B. deflacja
- C. dezinflacja
- D. inflacja ukryta

17. Dobra substytucyjne to:

- A. zastępujące się
- B. wykluczające się
- C. uzupełniające się
- D. wszystkie dobra wolne

18. Do dóbr produkcyjnych zalicza się:

- A. żywność
- B. odzież
- C. sprzęt RTV
- D. maszyny produkcyjne

Odowiedzi do zestawu ćwiczeń 4.

1. Przeczytaj poniższe zdania i oceń, czy są prawdziwe czy fałszywe. Prawidłową odpowiedź zaznacz, wstawiając w odpowiednim miejscu X.

Zdanie	Prawda	falsz
1) Wspólnicy tworzą spółkę po to, aby połączyć kapitały i w ten sposób sfinansować jej działalność, choć liczą się z tym, że zysk będą dzielić między sobą.	+	
2) Działalność spółki jawnej i cywilnej uregulowana jest przepisami kodeksu cywilnego.		+
3) Za zobowiązania spółki komandytowej wspólnicy odpowiadają całym swoim majątkiem.		+
4) W grupie spółek osobowych tylko spółka jawna nie posiada osobowości prawnej.		+
5) Majątek osobisty wspólników spółek osobowych jest zagrożony w przypadku upadłości tych spółek.	+	

2. Wybierz prawidłową odpowiedź, zakreślając ją kółkiem. (PRAWIDŁOWE ODPOWIEDZI SĄ PODREŚLONE I WYBOLDOWANE)

1) Wspólnicy spółki osobowej są osobami prawnymi.

TAK **NIE**

2) Wspólnicy łączą posiadane środki, co pozwala im na prowadzenie działalności na większą skalę niż w przedsiębiorstwie jednoosobowym.

TAK NIE

3) Decydujące znaczenie dla funkcjonowania spółek kapitałowych mają kwalifikacje wspólników i wykonywana przez nich praca.

TAK **NIE**

4) Spółka komandytowo-akcyjna jest spółką kapitałową.

TAK NIE

5) W spółce cywilnej wspólnikami mogą być osoby fizyczne i prawne.

TAK **NIE**

3. Wybierz prawidłową odpowiedź, zakreślając ją kółkiem.

A) Spółka to:

a) podmiot, który samodzielnie dysponuje swoim majątkiem i nie ponosi pełnej odpowiedzialności majątkowej za swoje decyzje,

b) związek dwóch lub więcej osób,

c) związek co najmniej dwóch osób, których celem jest wspólna działalność.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



B) Osoba fizyczna osiąga pełną zdolność do czynności prawnych po ukończeniu:

a) 15 lat

b) 18 lat

c) 21 lat

C) Spółka komandytowa powstaje z chwilą wpisania jej do:

a) Rejestru Przedsiębiorców

b) Krajowego Rejestru Sądowego

c) nie musi być nigdzie wpisywana

D) Spółka jawna

a) musi być reprezentowana tylko przez jednego wspólnika,

b) musi być reprezentowana przez wszystkich wspólników,

c) może być reprezentowana przez jednego lub kilku wspólników.

4. Dobra komplementarne to:

A. truskawki i maliny

B. truskawki i bita śmietana

C. truskawki i odzież

D. truskawki i samochody

5. Obligacja jest papierem wartościowym potwierdzającym:

A. udzielenie kredytu lombardowego

B. zaciągnięcie pożyczki

C. udział w kapitale spółki akcyjnej

D. udział w kapitale Skarbu Państwa

6. Budżet państwa to roczne zestawienie:

A. wydatków i składek ubezpieczeniowych państwa

B. podatków i wydatków państwa

C. przepisów państwowych

D. wpływów i wydatków państwa

7. Dobrem konsumpcyjnym nie jest:

A. sprzęt audio-video

B. żywność

C. odzież

D. piec chlebowy

8. Wzrost cen akcji to:

A. hossa

B. inflacja

C. bessy

D. ceduła

9. Najmniejsze tempo wzrostu cen występuje przy:

A. inflacji kroczącej

B. inflacji galopującej

C. inflacji pelzającej

D. hiperinflacji



10. Dokument, który jest podstawą do zaksięgowania zakupów w księdze przychodów i rozchodów, to:

A. czek

B. faktura

C. polecenie przelewu

D. weksel

11. Podstawowym źródłem dochodów państwa są:

A. wpływy z zysków przedsiębiorstw państwowych

B. składki na emerytury i renty

C. zyski z obligacji państwowych

D. podatki

12. Papierami wartościowymi nie są:

A. jednostki uczestnictwa

B. lokaty bankowe

C. akcje

D. obligacje skarbowe

13. Celem polityki gospodarczej państwa nie jest:

A. rozwój gospodarczy

B. monopolizacja gospodarki

C. swoboda prowadzenia działalności gospodarczej

D. zmniejszenie inflacji

14. Dewaluacja pieniądza to:

A. wzrost wartości pieniądza w stosunku do innych walut

B. spadek siły nabywczej pieniądza

C. wzrost wartości nominalnej pieniądza w stosunku do innych walut

D. spadek wartości pieniądza w stosunku do innych walut

15. Bankiem emisyjnym w Polsce jest:

A. PKO BP

B. PKO SA

C. BPH

D. NBP

16. Długookresowy spadek przeciętnych cen towarów i usług to:

A. bessa

B. deflacja

C. dezinflacja

D. inflacja ukryta

17. Dobra substytucyjne to:

A. zastępujące się

B. wykluczające się

C. uzupełniające się

D. wszystkie dobra wolne

18. Do dóbr produkcyjnych zalicza się:

A. żywność

B. odzież

C. sprzęt RTV

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



D. maszyny produkcyjne

19. Właścicielem przedsiębiorstwa państwowego jest:

- A. rada pracownicza,
- B. skarż państwa,**
- C. lokalna społeczność miasta lub gminy
- D. spółka akcyjna

20. Osobowość prawną posiadają:

- A. spółki osobowe,
- B. przedsiębiorstwa indywidualnych właścicieli,
- C. spółki kapitałowe**
- D. spółki cywilne

21. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością jest:

- A. spółka kapitałowa,**
- B. spółka osobowa,
- C. spółka partnerska
- D. spółką prawa cywilnego

22. Komplementariusz to jeden ze wspólników spółki:

- A. jawnej,
- B. komandytowej,**
- C. partnerskiej
- D. akcyjnej

23. Zysk to:

- A. różnica między wartością przychodów a kosztami,**
- B. koszty stałe pomniejszone o koszty zmienne,
- C. dochodowość produktu
- D. opłacalność produktu

24. Bilans przedsiębiorstwa odzwierciedla:

- A. wszystkie koszty poniesione przez przedsiębiorstwo,
- B. majątek przedsiębiorstwa oraz źródła jego finansowania w danej chwili,**
- C. straty i zyski w poszczególnych latach
- D. równowagę wydatków i kosztów

25. Próg rentowności wylicza się w celu:

- A. określenia kosztów całkowitych,
- B. opracowania rachunku wyników,
- C. określenia opłacalności przedsięwzięcia**
- D. określenia opłacalności poniesionych nakładów

26. Dokumentem założycielskim spółki akcyjnej jest:

- A. statut w formie aktu notarialnego
- B. statut i akt notarialny o zawarciu spółki
- C. umowa spółki zawarta w formie pisemnej
- D. umowa spółki w formie aktu notarialnego**

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

27. **Osoba prawną posiadającą zdolność prawną będzie:**
- A. spółdzielnia, spółka jawna, spółka akcyjna
 - B. przedsiębiorstwo państwowe, spółka akcyjna**
 - C. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, spółka cywilna
 - D. spółka akcyjna, spółka komandytowo - akcyjna

Zestaw ćwiczeń nr 5. „ System bankowy”

Wypisz przy kolejnych cyfrach słowa, kryjące się pod poniższymi hasłami:

1. Pożyczka pieniędzy udzielona przez bank na określony czas
2. Umieszczenie w banku pieniędzy w celu uzyskania odsetek.
3. Ilość pieniędzy, której żąda sprzedawca, a kupujący skłonny jest zapłacić za dany towar.
4. Cena, którą trzeba zapłacić za udzielenie kredytu.
5. Wynik dodawania.
6. Odpowiedzialność sprzedawcy za dobry stan sprzedawanych towarów.
7. Dokument, w którym zaciągający kredyt zobowiązuje się do spłaty w ustalonym terminie.
8. Osoba zobowiązująca się do zapłacenia określonej kwoty pożyczki, jeśli dłużnik nie uczyni tego w określonym terminie.
9. Suma pieniędzy zgromadzona w danym okresie dzięki ograniczeniu bieżących wydatków.
10. Proces ekonomiczny przejawiający się stałym wzrostem cen, a wynikający z faktu, że na rynku szybciej zwiększa się ilość pieniędzy niż towarów, które można za nie kupić.
11. Przedsiębiorstwo przyjmujące od klientów i gromadzące na ich kontach czasowo wolne środki pieniężne.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



2. Zaznacz prawidłową odpowiedź, tak jak to pokazano na przykładzie:

0/ Osoba nabywająca towary i usługi w celu ich zużycia na własne potrzeby to:

- sprzedawca
- konkurent
- konsument
- żyrant

1. Stan konta po wpłacie i wypłacie to:

- pieniądze
- saldo
- premia
- odsetki

2. Obniżenie normalnej ceny towaru to:

- rata
- marża
- rabat
- deficyt

3. Ustalony w umowie między pracodawcą a pracującym wynagrodzenie pieniężne za pracę to:

- płaca
- premia
- przelew
- dług

4. Nauka o regułach gospodarowania ograniczonymi zasobami, którymi trzeba zaspokoić stale rosnące potrzeby to:

- polityka
- ekonomia

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



- matematyka
 - statystyka
5. Pisemne zlecenie posiadacza rachunku dla banku wystawione na specjalnym numerowanym formularzu to:
- blankiet
 - gwarancja
 - czek
 - weksel
6. Przywóz towarów z zagranicy to:
- eksport
 - przemyt
 - tranzyt
 - import
8. Ile cyfr powinien zawierać teraz numer konta w banku?
- 26
 - 16
 - 25
 - 30
9. Narodowy Bank Polski to:
- bank wojewódzki
 - bank regionalny
 - bank centralny
 - bank powiatowy
10. Zestawienie wszystkich dochodów i wydatków gospodarstwa domowego to:
- budżet państwowy
 - budżet domowy

- budżet centralny
- plan

11. Wykonanie przez bank wpłaty na konto odbiorcy, na zlecenie i koszt innego posiadacza konta to:

- przelewanie
- wpłacanie
- kapitał
- przelew

Odowiedzi do zestawu ćwiczeń 5.

Wypisz przy kolejnych cyfrach słowa, kryjące się pod poniższymi hasłami:

- 3. kredyt Pożyczka pieniędzy udzielona przez bank na określony czas
- 2. lokata Umieszczenie w banku pieniędzy w celu uzyskania odsetek.
- 3. cena Ilość pieniędzy, którą żąda sprzedawca, a kupujący skłonny jest zapłacić za dany towar.
- 4. prowizja Cena, którą trzeba zapłacić za udzielenie kredytu.
- 5. suma Wynik dodawania.
- 6. rękojmia Odpowiedzialność sprzedawcy za dobry stan sprzedawanych towarów.
- 7. umowa Dokument, w którym zaciągający kredyt zobowiązuje się do spłaty w ustalonym terminie.
- 8. poręczyciel Osoba zobowiązująca się do zapłacenia określonej kwoty pożyczki, jeśli dłużnik nie uczyni tego w określonym terminie.
- 9. oszczędności Suma pieniędzy zgromadzona w danym okresie dzięki ograniczeniu bieżących wydatków.
- 10. inflacja Proces ekonomiczny przejawiający się stałym wzrostem cen, a wynikający z faktu, że na rynku szybciej zwiększa się ilość pieniędzy niż towarów, które można za nie kupić.
- 11. bank Przedsiębiorstwo przyjmujące od klientów i gromadzące na ich kontach czasowo wolne środki pieniężne.

2. Zaznacz prawidłową odpowiedź, tak jak to pokazano na przykładzie:

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



0/ Osoba nabywająca towary i usługi w celu ich zużycia na własne potrzeby to:

- sprzedawca
- konkurent
- konsument
- żyrant

1. Stan konta po wpłacie i wypłacie to:

- pieniądze
- saldo**
- premia
- odsetki

2. Obniżenie normalnej ceny towaru to:

- rata
- marża
- rabat**
- deficyt

3. Ustalenie w umowie między pracodawcą a pracującym wynagrodzenie pieniężne za pracę to:

- płaca**
- premia
- przelew
- dług

4. Nauka o regułach gospodarowania ograniczonymi zasobami, którymi trzeba zaspokoić stale rosnące potrzeby to:

- polityka
- ekonomia**
- matematyka
- statystyka

5. Pisemne zlecenie posiadacza rachunku dla banku wystawione na specjalnym numerowanym formularzu to:

- blankiet

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



- gwarancja
- czek**
- weksel
6. Przywóz towarów z zagranicy to:
- eksport
- przemysł
- tranzyt
- import**
8. Ile cyfr powinien zawierać teraz numer konta w banku?
- 26**
- 16
- 25
- 30
9. Narodowy Bank Polski to:
- bank wojewódzki
- bank regionalny
- bank centralny**
- bank powiatowy
10. Zestawienie wszystkich dochodów i wydatków gospodarstwa domowego to:
- budżet państwowy
- budżet domowy**
- budżet centralny
- plan
11. Wykonanie przez bank wpłaty na konto odbiorcy, na zlecenie i koszt innego posiadacza konta to:
- przelewanie
- wpłacanie
- kapitał
- przelew**

Zestaw ćwiczeń nr 6. Rynek pracy

1. Określ, jaki rodzaj umowy zawartej pomiędzy pracownikiem i pracodawcą jest najkorzystniejszy. Uzasadnij swój wybór.
.....
.....
2. Sprawdź, czy znasz prawo pracy w jego podstawowym wymiarze, zaznacz prawidłową odpowiedź (w każdym pytaniu tylko jedna odpowiedź jest prawidłowa):

1. Przez nawiązanie stosunku pracy pracodawca zobowiązuje się do:

- a) wykonywania pracy określonego rodzaju
- b) zbycia prawa do świadczenia pracy
- c) zatrudnienia za wynagrodzeniem
- d) zawarcia umowy cywilno-prawnej z pracodawcą

2. Pracodawca nie ma prawa zażądać od pracownika:

- a) imienia i nazwiska, daty urodzenia
- b) miejsca zamieszkania/zameldowania
- c) zaświadczenia o przewidywanym stanie majątkowym
- d) numeru PESEL i wykształcenia

3. Umowy, które mogą być zawarte między zleceniobiorcą a zleceniodawcą:

- a) umowa na czas nieokreślony
- b) umowa na czas określony
- c) umowy na czas wykonania określonej pracy
- d) pozostałe umowy cywilno-prawne

4. Umowa może być zawarta w formie:

- a) tylko pisemnej
- b) tylko ustnej
- c) zarówno pisemnej, jak i ustnej
- d) ustnej, ale tylko w obecności osób trzecich

5. Umowy powinny być sporządzone:

- a) w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach
- b) w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, ale nie ma takiego obowiązku w umowach na czas wykonywania określonej pracy
- c) w jednym egzemplarzu i zawierać wszystkie niezbędne dane
- d) wystarczy jeden egzemplarz i podpis pracownika na egzemplarzu należącym do pracodawcy

6. Pracodawca informuje pracownika o obowiązującym szkoleniu z przepisów BHP w ciągu:

- a) natychmiast, w tym samym dniu, w którym została zawarta umowa
- b) 7 dni od dnia zawarcia umowy o pracę
- c) 10 dni od dnia zawarcia umowy o pracę
- d) nie ma takiego obowiązku

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



7. Rozwiązanie umowy o pracę z § 52 może nastąpić:

- a) na mocy porozumienia stron
- b) z upływem czasu, na który została zawarta
- c) przez oświadczenie jednej ze stron bez zachowania okresu wypowiedzenia
- d) wszystkie formy są dopuszczalne

8. Umowa na okres próbny nie może być zawarta:

- a) na okres powyżej 3 miesięcy
- b) na okres 6 miesięcy
- c) na okres tylko 2 tygodni
- d) maksymalnie do 3 miesięcy

9. Okres wypowiedzenia umowy zawartej na czas nieokreślony wynosi:

- a) 3 miesięcy, jeżeli pracownik był zatrudniony, co najmniej 3 lata
- b) 2 miesięcy, jeżeli pracownik był zatrudniony, krócej niż 6 miesięcy
- c) 1 tygodnia, jeżeli pracownik był zatrudniony dłużej niż 6 miesięcy
- d) nie stosuje się okresu wypowiedzenia

10. W okresie co najmniej trzymiesięcznego wypowiedzenia pracownikowi przysługuje zwolnienie na poszukiwanie pracy:

- a) 2 dni roboczych
- b) 3 dni roboczych
- c) 1 dnia roboczego
- d) nie ma takiego prawa

11. Zakaz wypowiedzenia umowy o pracę ma miejsce, gdy:

- a) pracownik przebywa poza siedzibą firmy,
- b) pracownik jest nieobecny w pracy, a jego nieobecność jest nieusprawiedliwiona
- c) pozostało pracownikowi 4 lata do osiągnięcia wieku emerytalnego, jeśli nabył je na mocy przepisów prawa
- d) pracownik ma na utrzymaniu osoby małoletnie

12. Zakaz zrzeczenia się prawa do wynagrodzenia świadczy to tym, że:

- a) pracownik nie może zrzec się prawa do wynagrodzenia, ale może scedować je na instytucje no-profit
- b) pracownik nie może zrzec się prawa do wynagrodzenia, chyba, że dotyczy to osoby, wobec której ma on obowiązek alimentacyjny
- c) pracownik nie może zrzec się prawa do wynagrodzenia ani przenieść tego prawa na inną osobę
- d) pracownik nie może się zrzec prawa do wynagrodzenia, pod żadnym pozorem, chyba, że sąd orzeknie inaczej

13. Klauzula o zakazie konkurencji może obejmować:

- a) czas wykonywania pracy w szczególnych warunkach
- b) czas w trakcie trwania stosunku pracy, jak i po ustaniu stosunku pracy
- c) czas w trakcie trwania stosunku pracy
- d) czas po ustaniu stosunku pracy

14. Prawo do dodatku w wysokości 100% za każdą godzinę pracy w godzinach nadliczbowych przypadających:

- a) w nocy, w niedzielę i święta
- b) w czasie urlopu wypoczynkowego
- c) w czasie wykonywania pracy w hałasie
- d) w czasie zwolnienia lekarskiego

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



15. Praca zmianowa jest:

- a) dopuszczalna tylko w określonych zawodach
- b) dopuszczalna, ale zróżnicowana ze względu na rodzaj podpisanej umowy o pracę
- c) dopuszczalna bez względu na stosowany system czasu pracy
- d) dopuszczalna tylko w zawodach rozliczanych wg systemu zadaniowego

16. Pracownik nabywa prawo do urlopu:

- a) po przepracowaniu 1/16 miesiąca
- b) nabywa po przepracowaniu 3 miesięcy okresu próbnego
- c) po wpływie każdego miesiąca, w wymiarze 1/12 wymiaru urlopu przysługującego po przepracowaniu roku
- d) w chwili zatrudnienia na umowę o pracę na czas nieokreślony

17. Wymiar urlopu wynosi:

- a) 21 dni, jeżeli pracownik jest zatrudniony krócej niż 10 lat, a 25 dni – jeśli jest zatrudniony co najmniej 10 lat
- b) 20 dni, jeżeli pracownik jest zatrudniony krócej niż 10 lat, a 26 dni – jeśli jest zatrudniony co najmniej 10 lat
- c) 10 dni, jeżeli pracownik jest zatrudniony krócej niż 10 lat, a 20 dni – jeśli jest zatrudniony co najmniej 10 lat
- d) 24 dni, jeżeli pracownik jest zatrudniony krócej niż 10 lat

18. W ramach bezpieczeństwa i higieny pracy pracodawca jest obowiązany:

- a) do zorganizowania pracy w sposób bezpieczny, zapewniając higieniczne warunki pracy
- b) nie wydawać polecenia usunięcia uchybień z zakresu zauważonych nieprawidłowości i kontrolować wykonywanie tych poleceń
- c) zapewniać wykonanie zaleceń społecznego inspektora pracy, a także przeszkolić wybranego nowo przyjętego pracownika z zakresu BHP
- d) wszystkie odpowiedzi są poprawne

19. Pracodawca wydaje świadectwo pracy pracownikowi w trybie:

- a) niezobowiązującym, jeśli nastąpiło wygaśnięcie umowy o pracę
- b) 10 dni od rozwiązania lub wygaśnięcia stosunku pracy
- c) niezwłocznym po rozwiązaniu lub wygaśnięciu stosunku pracy
- d) miesięcznym od rozwiązania stosunku pracy

20. Termin wypłaty wynagrodzenia:

- a) wypłaty wynagrodzenia dokonuje się w terminie dogodnym dla pracodawcy
- b) jeżeli ustalony dzień wypłaty wynagrodzenia jest dniem roboczym, wynagrodzenie wypłaca się w dniu poprzedzającym
- c) wypłaty wynagrodzenia za pracę dokonuje się co najmniej raz w miesiącu, w stałym i ustalonym terminie
- d) jest zobowiązany udostępnić pensję w dogodnym terminie

21. Rozwiązanie umowy o pracę za wypowiedzeniem może nastąpić poprzez:

- a) rozwiązanie umowy przez pracownika
- b) rozwiązania umowy z przyczyn niezawinionych
- c) rozwiązanie umowy przez pracownika, bez podania przyczyny
- d) odpowiedzi a i b są dopuszczone przez kodeks pracy

22. Umowy na okres próbny mogą być wypowiedziane, jeśli zostały zawarte:

- a) na 3 miesiące – 3 tygodnie
- b) na 1 miesiąc – 2 tygodnie

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



- c) na co najmniej 2 tygodnie – 3 dni robocze
d) 1 tydzień, jeśli jest to umowa na zastępstwo
- 23. O wypowiedzeniu pracownikowi umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony pracodawca zawiadamia:**
- a) ustnie, podczas indywidualnej rozmowy
b) w obecności osób trzecich jako świadków
c) na piśmie, sporządzając dwa jednobrzmiące egzemplarze
d) na piśmie, sporządzając zawiadomienie, które chce, aby pracownik podpisał w kadrach
- 24. O wypowiedzeniu pracownikowi umowy o pracę zawartej na czas określony pracodawca zawiadamia:**
- a) na piśmie, sporządzając dwa jednobrzmiące egzemplarze
b) nie ma obowiązku powiadamiania o ustaniu stosunku pracy
c) ustnie, w obecności osób trzecich jako świadków
d) ustnie, podczas indywidualnej rozmowy
- 25. Każda ze stron może rozwiązać za wypowiedzeniem umowę o pracę zawartą na:**
- a) tylko czas nieokreślony
b) na czas określony
c) na okres próbny i czas nieokreślony
d) czas wykonywania umowy o dzieło
- 26. Pracownikiem może być:**
- a) każda osoba
b) osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych
c) osoba, która ukończyła 18 lat
d) każda osoba, która ukończyła 16 lat i nie jest zdolna do czynności prawnych oraz nie jest ubezwłasnowolniona
- 27. Pracodawca może żądać od pracownika (jeśli regulują ten stan inne przepisy prawa):**
- a) potwierdzenia numeru identyfikacji podatkowej i numeru konta bankowego
b) zaświadczenia o niekaralności
c) deklaracji stanu majątkowego
d) deklaracji stanu rodziny, np. posiadanych/ lub nie posiadanych dzieci, rodzaju związku
- 28. Pracownikowi wykonującemu pracę w niedzielę i święta, pracodawca jest zobowiązany:**
- a) udzielić urlopu
b) zapewnić inny dzień wolny od pracy
c) zapewnić sobotę jako dzień wolny od pracy
d) zapewnić przy najbliższej okazji, np. święta, dzień wolny od pracy
- 29. Najkorzystniejszą umową o pracę z punktu widzenia pracodawcy, dającą największe prawa, jest:**
- a) umowa o pracę na czas określony
b) umowa o dzieło
c) umowa o pracę na czas nieokreślony
d) umowa o dzieło z prawem autorskim
- 30. Umowa o pracę zawarta na okres próbny z kobietą w 12 tygodniu ciąży ustaje:**
- a) po upływie 30 dni przebywania na zwolnieniu lekarskim
b) zostaje automatycznie rozwiązana za porozumieniem stron
c) na mocy prawa wg Kodeksu Pracy
d) nie może być rozwiązana



3. Jeśli poprawnie rozwiązałeś powyższy test, to oceń, w jakim aspekcie najczęściej pracodawcy łamią prawo względem pracowników, a w jakim względnie pracownikom zdarza się łamać prawo pracy. Uzasadnij swoją wypowiedź.

.....
.....
.....

4. Dokonaj oceny i wyboru dostępnego w prasie lub internecie ogłoszenia o pracę. Na podstawie jego treści sporządź list motywacyjny i CV. Powyższe dokumenty aplikacyjne powinny odpowiadać wymogom sporządzania takich dokumentów, jak również powinny być odpowiedzią na wybrane ogłoszenie.

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń 6.

1. Określ jaki rodzaj umowy zawartej pomiędzy pracownikiem i pracodawcą jest najkorzystniejszy. Uzasadnij swój wybór.

Samodzielną pracę ucznia.

2. Sprawdź czy znasz prawo pracy w jego podstawowym wymiarze zaznacz prawidłową odpowiedź (w każdym pytaniu tylko jedna odpowiedź jest prawidłowa):

1. Przez nawiązanie stosunku pracy pracodawca zobowiązuje się do:

- e) wykonywania pracy określonego rodzaju
- f) zbycia prawa do świadczenia pracy
- g) **zatrudnienia za wynagrodzeniem**
- h) zawarcia umowy cywilno-prawnej z pracodawcą

3. Pracodawca nie ma prawa zażądać od pracownika:

- e) imienia i nazwiska, daty urodzenia
- f) miejsca zamieszkania/zameldowania
- g) zaświadczenia o przewidywanym stanie majątkowym
- h) numeru PESEL i wykształcenia

4. Umowy, które mogą być zawarte między zleceniobiorcą a zleceniodawcą:

- e) umowa na czas nieokreślony
- f) umowa na czas określony
- g) umowy na czas wykonania określonej pracy
- h) **pozostałe umowy cywilno - prawne**

5. Umowa o pracę może być zawarta w formie:

- e) **tylko pisemnej**
- f) tylko ustnej
- g) zarówno pisemnej, jak i ustnej

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



- h) ustnej, ale tylko w obecności osób trzecich
- 6. Umowy powinny być sporządzone:**
- e) w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach
- f) w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, ale nie ma takiego obowiązku w umowach na czas wykonywania określonej pracy
- g) w jednym egzemplarzu i zawierać wszystkie niezbędne dane
- h) wystarczy jeden egzemplarz i podpis pracownika na egzemplarzu, należącym do pracodawcy
- 7. Pracodawca informuje pracownika o obowiązującym szkoleniu z przepisów BHP w ciągu:**
- e) natychmiast, w tym samym dniu, co zawarta została umowa
- f) 7 dni od dnia zawarcia umowy o pracę
- g) 10 dni od dnia zawarcia umowy o pracę
- h) nie ma takiego obowiązku
- 8. Rozwiązanie umowy o pracę z § 52 może nastąpić:**
- e) na mocy porozumienia stron
- f) z upływem czasu, na który została zawarta
- g) przez oświadczenie jednej ze stron bez zachowania okresu wypowiedzenia
- h) wszystkie formy są dopuszczalne
- 9. Umowa na okres próbny nie może być zawarta:**
- e) na okres powyżej 3 miesięcy
- f) na okres 6 miesięcy
- g) na okres tylko 2 tygodni
- h) maksymalnie do 3 miesięcy
- 10. Okres wypowiedzenia umowy zawartej na czas nieokreślony wynosi:**
- e) 3 miesięcy, jeżeli pracownik był zatrudniony, co najmniej 3 lata
- f) 2 miesięcy, jeżeli pracownik był zatrudniony, krócej niż 6 miesięcy
- g) 1 tygodnia, jeżeli pracownik był zatrudniony dłużej niż 6 miesięcy
- h) nie stosuje się okresu wypowiedzenia
- 11. W okresie, co najmniej trzymiesięcznego wypowiedzenia pracownikowi przysługuje zwolnienie na poszukiwanie pracy:**
- e) 2 dni roboczych
- f) 3 dni roboczych
- g) 1 dnia roboczego
- h) nie ma takiego prawa
- 12. Zakaz wypowiedzenia umowy o pracę, ma miejsce, gdy:**
- e) pracownik przebywa poza siedzibą firmy,
- f) pracownik jest nieobecny w pracy, a jego nieobecność jest nieusprawiedliwiona
- g) pozostało pracownikowi 4 lata do osiągnięcia wieku emerytalnego, jeśli nabył je na mocy przepisów prawa
- h) pracownik posiada na utrzymaniu osoby małoletnie
- 13. Zakaz zrzeczenia się prawa do wynagrodzenia, świadczy to tym, że:**
- e) pracownik nie może zrzec się prawa do wynagrodzenia, ale może scedować je na instytucje no-profit
- f) pracownik nie może się zrzec prawa do wynagrodzenia, chyba, że dotyczy to osoby względem, której ma on obowiązek alimentacyjny
- g) pracownik nie może zrzec się prawa do wynagrodzenia ani przenieść tego prawa na inną osobę



- h) pracownik nie może się zrzec prawa do wynagrodzenia, pod żadnym pozorem, chyba, że sąd orzeknie inaczej
- 14. Klauzula o zakazie konkurencji może obejmować:**
- e) czas wykonywania pracy w szczególnych warunkach
- f) **czas w trakcie trwania stosunku pracy, jak i po ustaniu stosunku pracy**
- g) czas w trakcie trwania stosunku pracy
- h) czas po ustaniu stosunku pracy
- 15. Prawo do dodatku w wysokości 100% za każdą godzinę pracy w godzinach nadliczbowych przypadających:**
- e) **w nocy, w niedziele i święta**
- f) w czasie urlopu wypoczynkowego
- g) w czasie wykonywania pracy w hałasie
- h) w czasie zwolnienia lekarskiego
- 16. Praca zmianowa jest:**
- e) dopuszczalna tylko w określonych zawodach
- f) dopuszczalna, ale różnicowana ze względu na rodzaj podpisanej umowy o pracę
- g) **dopuszczalna bez względu na stosowany system czasu pracy**
- h) dopuszczalna tylko w zawodach rozliczanych wg systemu zadaniowego
- 17. Pracownik nabywa prawo do urlopu:**
- e) po przepracowaniu 1/16 miesiąca
- f) nabywa po przepracowaniu 3 miesięcy okresu próbnego
- g) **po wpływie każdego miesiąca, w wymiarze 1/12 wymiaru urlopu przysługującego po przepracowaniu roku**
- h) w chwili zatrudnienia na umowę o pracę na czas nieokreślony
- 18. Wymiar urlopu wynosi:**
- e) 21 dni, jeżeli pracownik jest zatrudniony krócej niż 10 lat, a 25 dni - jeśli jest zatrudniony, co najmniej 10 lat
- f) **20 dni, jeżeli pracownik jest zatrudniony krócej niż 10 lat, a 26 dni - jeśli jest zatrudniony, co najmniej 10 lat**
- g) 10 dni, jeżeli pracownik jest zatrudniony krócej niż 10 lat, a 20 dni - jeśli jest zatrudniony, co najmniej 10 lat
- h) 24 dni, jeżeli pracownik jest zatrudniony krócej niż 10 lat
- 19. W ramach bezpieczeństwa i higieny pracy - pracodawca jest obowiązany:**
- e) **do zorganizowania pracy w sposób bezpieczny, zapewniając higieniczne warunki pracy**
- f) nie wydawać polecenia usunięcia uchybień z zakresu zauważonych nieprawidłowości i kontrolować wykonywanie tych poleceń
- g) zapewniać wykonanie zaleceń społecznego inspektora pracy, a także przeszkolić wybranego nowo przyjętego pracownika z zakresu BHP
- h) wszystkie odpowiedzi są poprawne
- 20. Pracodawca wydaje świadectwo pracy pracownikowi w trybie:**
- e) niezobowiązującym, jeśli nastąpiło wygaśnięcie umowy o pracę
- f) 10 dni od rozwiązania lub wygaśnięcia stosunku pracy
- g) **niezwłocznym po rozwiązaniu lub wygaśnięciu stosunku pracy**
- h) miesięcznym od rozwiązania stosunku pracy



21. Termin wypłaty wynagrodzenia:

- e) Wypłaty wynagrodzenia dokonuje się w terminie dogodnym dla pracodawcy
- f) jeżeli ustalony dzień wypłaty wynagrodzenia jest dniem roboczym, wynagrodzenie wypłaca się w dniu poprzedzającym
- g) **wypłaty wynagrodzenia za pracę dokonuje się, co najmniej raz w miesiącu, w stałym i ustalonym terminie**
- h) jest zobowiązany udostępnić pensję w dogodnym terminie

22. Rozwiązanie umowy o pracę za wypowiedzeniem może nastąpić poprzez:

- e) rozwiązanie umowy przez pracownika
- f) rozwiązania umowy z przyczyn niezawinionych
- g) rozwiązanie umowy przez pracownika, bez podania przyczyny
- h) **odpowiedzi a i b są dopuszczone przez kodeks pracy**

23. Umowy na okres próbny mogą być wypowiedziane, jeśli zostały zawarte:

- e) na 3 miesiące - 3 tygodnie
- f) na 1 miesiąc - 2 tygodnie
- g) **na co najmniej 2 tygodnie - 3 dni robocze**
- h) 1 tydzień, jeśli jest to umowa na zastępstwo

24. O wypowiedzeniu pracownikowi umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony pracodawca zawiadamia:

- e) ustnie, podczas indywidualnej rozmowy
- f) w obecności osób trzecich, jako świadków
- g) **na piśmie, sporządzając dwa jednobrzmiące egzemplarze**
- h) na piśmie, sporządzając zawiadomienie, które chce, aby pracownik podpisał w kadrach

25. O wypowiedzeniu pracownikowi umowy o pracę zawartej na czas określony pracodawca zawiadamia:

- e) **na piśmie, sporządzając dwa jednobrzmiące egzemplarze**
- f) nie ma obowiązku powiadamiania o ustaniu stosunku pracy
- g) ustnie, w obecności osób trzecich, jako świadków
- h) ustnie, podczas indywidualnej rozmowy

26. Każda ze stron może rozwiązać za wypowiedzeniem umowę o pracę zawartą na:

- e) tylko czas nieokreślony
- f) czas określony
- g) **Na okres próbny i czas nieokreślony**
- h) czas wykonywania umowy o dzieło

27. Pracownikiem może być:

- e) każda osoba
- f) osoba ograniczona w zdolności do czynności prawnych
- g) **osoba, która ukończyła 18 lat**
- h) każda osoba, która ukończyła 16 lat i jest nie zdolna do czynności prawnych oraz nie jest ubezwłasnowolniona

28. Pracodawca może żądać od pracownika, (jeśli regulują ten stan inne przepisy prawa):

- e) potwierdzenia numeru identyfikacji podatkowej i numeru konta bankowego
- f) **zaświadczenia o niekaralności**
- g) deklaracji stanu majątkowego
- h) deklaracji stanu rodziny, np. posiadanych/ lub nie posiadanych dzieci, rodzaju związku



29. Pracownikowi wykonującemu pracę w niedzielę i święta, pracodawca jest zobowiązany:

- e) udzielić urlopu
- f) **zapewnić inny dzień wolny od pracy**
- g) zapewnić sobotę, jako dzień wolny od pracy
- h) zapewnić przy najbliższej okazji np. święta - dzień wolny od pracy

30. Najkorzystniejszą umową o pracę z punktu widzenia pracodawcy dającą największe prawa jest:

- e) umowa o pracę na czas określony
- f) umowa o dzieło
- g) **umowa o pracę na czas nieokreślony**
- h) umowa o dzieło z prawem autorskim

30. Umowa o pracę zawarta na okres próbny z kobietą w 12 tygodniu ciąży ustaje:

- e) po upływie 30 dni przebywania na zwolnieniu lekarskim
- f) zostaje automatycznie rozwiązana za porozumieniem stron
- g) na mocy prawa wg Kodeksu Pracy
- h) **nie może być rozwiązana**

3. Jeśli poprawnie rozwiązałeś powyższy test, to oceń w jakim aspekcie najczęściej pracodawcy łamią prawo względem pracowników, a w jakim względzie pracownikom zdarza się łamać prawo pracy. Uzasadnij swoją wypowiedź.

Samodzielna i indywidualna praca ucznia.

4. Dokonaj oceny i wyboru dostępnego w prasie lub internecie ogłoszenia o pracę. Na podstawie jego treści sporządź list motywacyjny i CV. Powyższe dokumenty aplikacyjne powinny odpowiadać wymogom sporządzania takich dokumentów, jak również powinny być odpowiedzią na wybrane ogłoszenie.

Samodzielna, indywidualna i koncepcyjna praca ucznia.

Zestaw ćwiczeń nr 7. Budżet i podatki

1. Wymień źródła finansowania budżetu państwa.

.....
.....
.....

2. Wymień podatki zawarte w cenie kupionego przez Ciebie batonika czekoladowego, chipsów, spodni.

.....
.....
.....

3. Scharakteryzuj

podatek o skali regresywnej

.....
.....

podatek o skali degresywnej

.....
.....

podatek liniowy

.....
.....

4. Wyjaśnij, dlaczego niektóre podatki (i jakie) są podatkami:

Obowiązkowymi.....
.....
.....

Dobrowolnymi.....
.....
.....

5. Wyjaśnij przyczyny i metody walki z inflacją (metody ograniczania inflacji).



Przyczyny	Metody ograniczania inflacji

6. Do tabeli wpisz dochody i wydatki swojej miejscowości (gminy). Następnie oceń, na które cele (istotne z punktu widzenia mieszkańca danego miasta/gminy) przeznaczyłbyś większe kwoty i dlaczego.

Dochody		Wydatki	
Dochód wg rodzaju	kwota	Wydatek wg rodzaju	kwota

Uzasadnienie.....
.....
.....
.....
.....

7. Stwórz budżet gospodarstwa domowego dla hipotetycznej rodziny. Zakładamy, że gospodarstwo domowe stanowią 2 dorosłe osoby oraz dziecko w wieku 13 lat. Wszyscy mieszkają w Twojej miejscowości. Jedna osoba dorosła otrzymuje wartość przeciętną, a druga

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



minimalnego wynagrodzenia za pracę. Zaplanuj wydatki na kolejny miesiąc. Staraj się przyjąć jak najbardziej realne warunki rynkowe.

Odowiedzi do zestawu ćwiczeń 7.

1. Wymień źródła finansowania budżetu państwa.

Samodzielna praca ucznia. Uczeń wykorzystuje informacje zawarte w multibooku.

2. Wymień podatki zawarte w cenie kupionego przez Ciebie batonika czekoladowego, chipsów, spodni.

Samodzielna praca ucznia. Uczeń wykorzystuje informacje zawarte w multibooku.

3. Scharakteryzuj

podatek o skali regresywnej

Samodzielna praca ucznia. Uczeń wykorzystuje informacje zawarte w multibooku.

podatek o skali degresywnej

Samodzielna praca ucznia. Uczeń wykorzystuje informacje zawarte w multibooku.

podatek liniowy

Samodzielna praca ucznia. Uczeń wykorzystuje informacje zawarte w multibooku.

4. Wyjaśnij dlaczego niektóre podatki i jakie są podatkami:

Obowiązkowymi

Samodzielna praca ucznia. Uczeń wykorzystuje informacje zawarte w multibooku.

Dobrowolnymi

Samodzielna praca ucznia. Uczeń wykorzystuje informacje zawarte w multibooku.

5. Wyjaśnij przyczyny i metody walki z inflacją (metody ograniczania inflacji).

Samodzielna praca ucznia. Uczeń wykorzystuje informacje zawarte w multibooku.



Przyczyny	Metody ograniczania inflacji

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

6. Do tabeli wpisz dochody i wydatki swojej miejscowości (gminy). Następnie oceń, na które cele (istotne z punktu widzenia mieszkańca danego miasta/gminy) przeznaczył byś większe kwoty i dlaczego.

Samodzielna, indywidualna i kreatywna praca uczni, która uzależniona jest od miejsca zamieszkania ucznia.

Dochody		Wydatki	
Dochód wg rodzaju	kwota	Wydatek wg rodzaju	kwota

Uzasadnienie.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
 Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zestaw ćwiczeń nr 8. Reklama

1. Przypomnij sobie i dokonaj wyboru 5 spotów reklamowych o dowolnej tematyce (tj. kampanie społeczne, reklama produktów i usług, reklama miast, itp.). Wskaż czego dotyczyły i jaki nosły przekaz reklamowy.

Opis reklamy	Przekaz reklamowy

2. Zapewne jesteś baczny obserwatorem codziennego życia, spróbuj podać przykłady nieuczciwej reklamy wprowadzającej w błąd klientów, może to dotyczyć dowolnego produktu bądź usługi lub też działań firmy, która działa w sposób nieuczciwy względem swoich klientów lub konkurencji.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Wyjaśnij różnice między gwarancją a rękojmią

.....

.....

.....

4. Na podstawie modelu AIDA, stwórz projekt reklamy (spotu reklamowego) dowolnego produktu bądź usługi, firmy. Weź pod uwagę wszystkie elementy, które będą miały istotny wpływ na ową reklamę, i tak:

Elementy odpowiadające za zainteresowanie

.....
.....
.....

Elementy odpowiadające za zaciekawienie, skupienie uwagi

.....
.....
.....

Wywołanie chęci zakupu

.....
.....
.....

Nakłonienie do zakupu

.....
.....
.....

Stwórz spot reklamowy przy użyciu storyboard i opisu treści – pamiętaj, że czas emisji tego spotu to 60 sekund.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń 8.

1. Uczniowie wskazują dowolnych pięć reklam i wypisują przekaz tych reklam. Np. reklama społeczna „Pij mleko – będziesz wielki”, która zachęcała, zwłaszcza młode osoby, do zdrowego trybu życia polegającego na prawidłowym odżywianiu przede wszystkim do wykorzystywania mleka i produktów mlecznych w diecie.
2. Uczniowie wskazują przykłady z własnych obserwacji.
3. Gwarancja jest dobrowolną umową lub oświadczeniem sprzedawcy wobec konsumenta, zaś rękojmia jest prawem bezwzględnie obowiązującym, które nie może zostać zmienione ani wyłączone przez sprzedawcę względem konsumenta i szczegółowo jest opisane w ustawodawstwie polskim.
4. Uczniowie tworzą projekt reklamy z uwzględnieniem modelu AIDA.

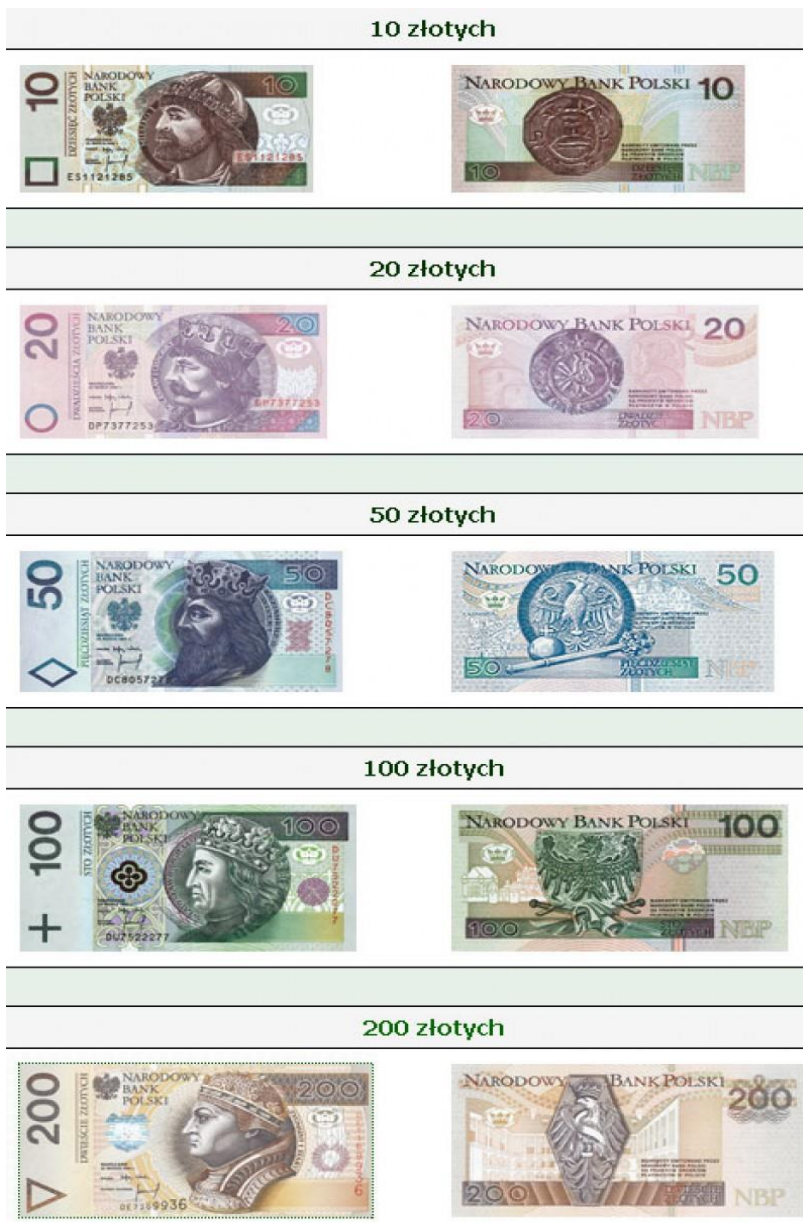
Zestaw ćwiczeń nr 9. Zestaw ćwiczeń dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych „Pieniądz w gospodarce”

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



1. Zapoznaj się z poniższym rysunkiem.



Źródło: www.poland.gov.pl²⁷.


²⁷ www.poland.gov.pl

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- a. Postaraj się dopasować władców do odpowiednich nominałów (nie patrząc na powyższy rysunek):

10 zł	Władysław Jagiełło
20 zł	Zygmunt Stary
50 zł	Mieszko I
100 zł	Bolesław Chrobry
200 zł	Kazimierz Wielki

- b. Na każdym banknocie jest specjalne oznaczenie dla osób niewidomych w postaci figur geometrycznych ułatwiający rozpoznanie ich wartości. Postaraj się dopasować figury do odpowiednich nominałów (nie patrząc na powyższy rysunek):

10 zł	
20 zł	
50 zł	
100 zł	
200 zł.	

- c. Postaraj się na przykładzie powyższego rysunku lub prawdziwego banknotu pokazać przynajmniej 3 zabezpieczenia banknotów spośród wymienionych poniżej:

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



- specjalny papier i technika druku,
- znak wodny,
- nitka zabezpieczająca,
- znak recto – verso,
- efekt kątowy,
- farba metalizująca i zmienna optycznie,
- hologram,
- mikrodruk.

2. Wpisz poniżej w tabeli wszystkie obecnie stosowane w Polsce monety.

LP.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Wartość monety									

3. Zastanów się i opisz poniżej, w jakich trzech różnych sytuacjach wykorzystywałeś(łaś) pieniądze, jakie spełniały one funkcje w życiu codziennym innych ludzi? Co można zrobić dzięki pieniądзом?

Funkcja:			
Opis:			

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



Przykład z praktyki gospodarczej zastosowania funkcji			
--	--	--	--

4. Zaprojektuj kartę kredytową dla wybranego banku. Pamiętaj, aby koniecznie umieścić m.in. następujące dane:

a. Awers karty:

- numer karty,
- logo systemu,
- nazwa i logo banku,
- imię i nazwisko posiadacza karty,
- termin ważności karty,
- ewentualnie mikroprocesor i zdjęcie posiadacza karty.

b. Rewers karty:

- pasek magnetyczny,
- pasek do podpisu właściciela,
- informacje od wystawcy.

Awers karty:



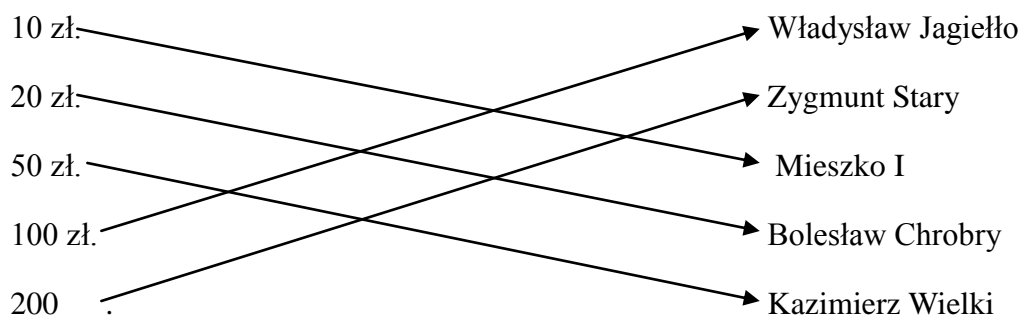
Rewers karty:



Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń 9.

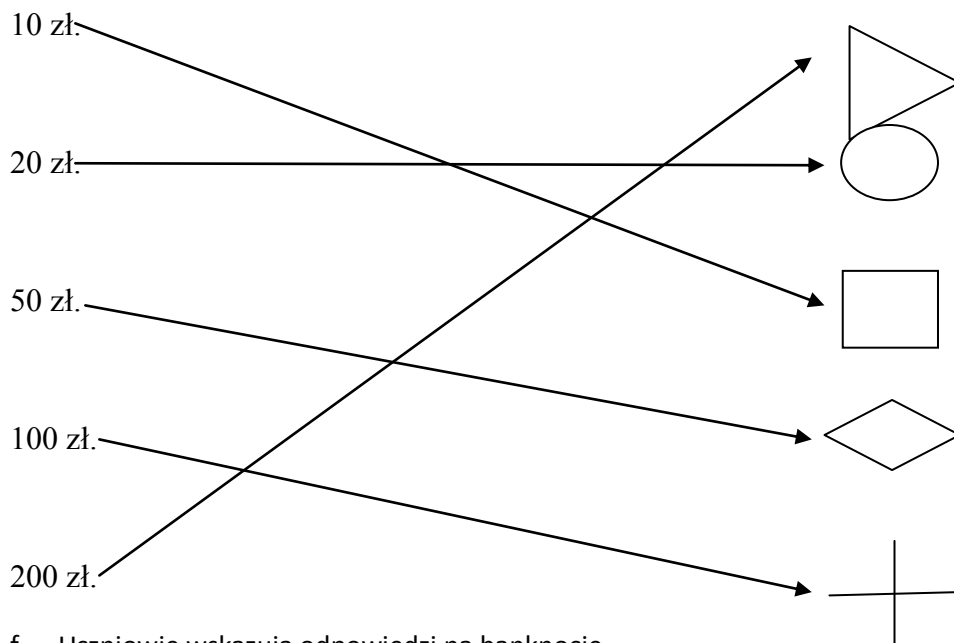
1.

d. Postaraj się dopasować władców do odpowiednich nominałów (nie patrząc na powyższy rysunek):





- e. Na każdym banknocie jest specjalne oznaczenie dla osób niewidomych w postaci figur geometrycznych ułatwiające rozpoznanie ich wartości. Postaraj się dopasować figury do odpowiednich nominałów (nie patrząc na powyższy rysunek):



- f. Uczniowie wskazują odpowiedzi na banknocie.

- g.

LP.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Wartość monety	1 grosz	2 grosze	5 groszy	10 groszy	20 groszy	50 groszy	1 złoty	2 złote	5 złotych

3.

Funkcja:	Środka płatniczego	Miernika wartości	Środek tezauryzacji.
Opis:	Pieniądz służy do płacenia za dobra i usługi.	Przy pomocy pieniądza można oszacować wartość innych towarów i usług	Przy pomocy pieniądza można łatwa gromadzić oszczędności.
Przykład z praktyki gospodarczej zastosowania funkcji	Kupienie lodów w szkolnym sklepiku.	Jeden bilet lotniczy do Berlina kosztuje 356 złotych.	Codziennie odkładam 5 złotych na przyszłe wakacje.

4. uczniowie projektują kartę (rewers i awers) zamieszczając w projekcie wskazane elementy.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



Zestaw ćwiczeń nr 10. Zestaw ćwiczeń dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych „Cele życiowe i zawodowe”

1. Postaraj się samodzielnie stworzyć piramidę potrzeb A. Masłowa. Rozsypane poniżej elementy wytnij tak, aby dało się je wkleić na piramidę z rysunku 1.



Rozsypane elementy:

Potrzeby wiedzy
i samorealizacji

Potrzeby biologiczne

Potrzeby przynależności
i miłości

Potrzeby
bezpieczeństwa

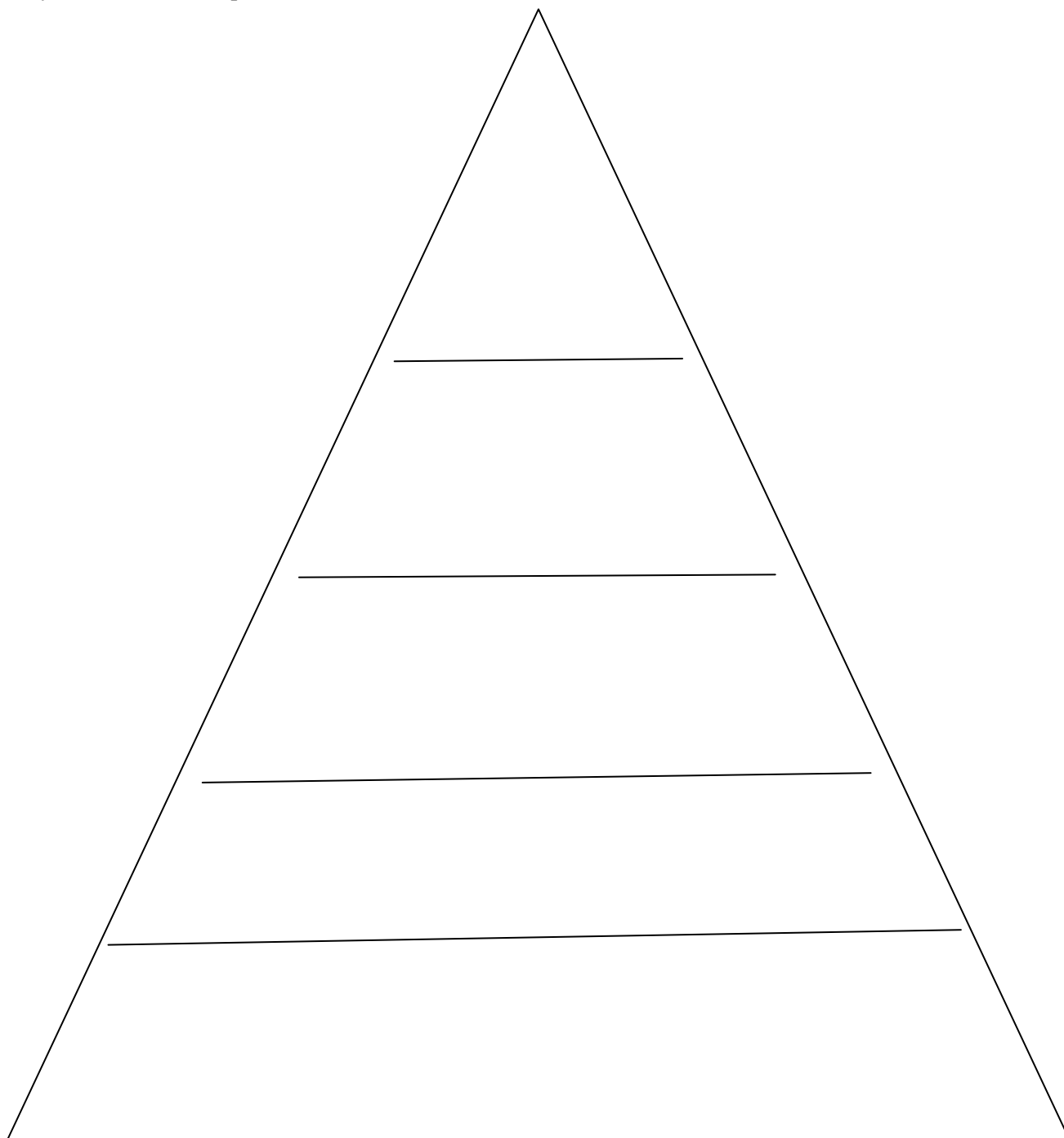
Potrzeby szacunku i
wzajemności

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org



Rysunek 1. Piramida potrzeb A. Masłowa.



„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org



2. Zastanów się nad swoimi potrzebami i potrzebami innych ludzi. Wypisz poniżej 10, Twoim zdaniem, najważniejszych.

- a.
- b.
- c.
- d.
- e.
- f.
- g.
- h.
- i.
- j.

3. Postaraj się przyporządkować wypisane potrzeby w zadaniu 2. do kategorii potrzeb wklejonej na piramidzie w rysunku 1.

LP.	Kategoria potrzeb	Oznaczenia literowe z zadania 2.
1.	Potrzeby wiedzy i samorealizacji	
2.	Potrzeby szacunku i uznania	
3.	Potrzeby przynależności i miłości	
4.	Potrzeby bezpieczeństwa	
5.	Potrzeby biologiczne	

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

4. W kontekście poznanych potrzeb oraz wielorakich decyzji ekonomicznych najważniejsze są jednak Twoje cele życiowe. Zastanów się nad nimi i dokończ zdanie:

Moim celem jest

.....
.....

- a. Postaraj się teraz ocenić realność postawionego celu. Wpisz przynajmniej po trzy elementy do każdego pola w poniższym rysunku – w ten sposób wykonasz część jednej z analiz strategicznych – analizę SWOT:

Mocne strony (S):	Słabe strony (W):
Szanse (O):	Zagrożenia (T):

- b. Skrót SWOT pochodzi od angielskich słów. Postaraj się je dopasować do polskich znaczeń, wykorzystując do tego tabelkę powyżej.

Strengths

Słabe strony

Weaknesses

Zagrożenia

Opportunities

Szanse

Threats

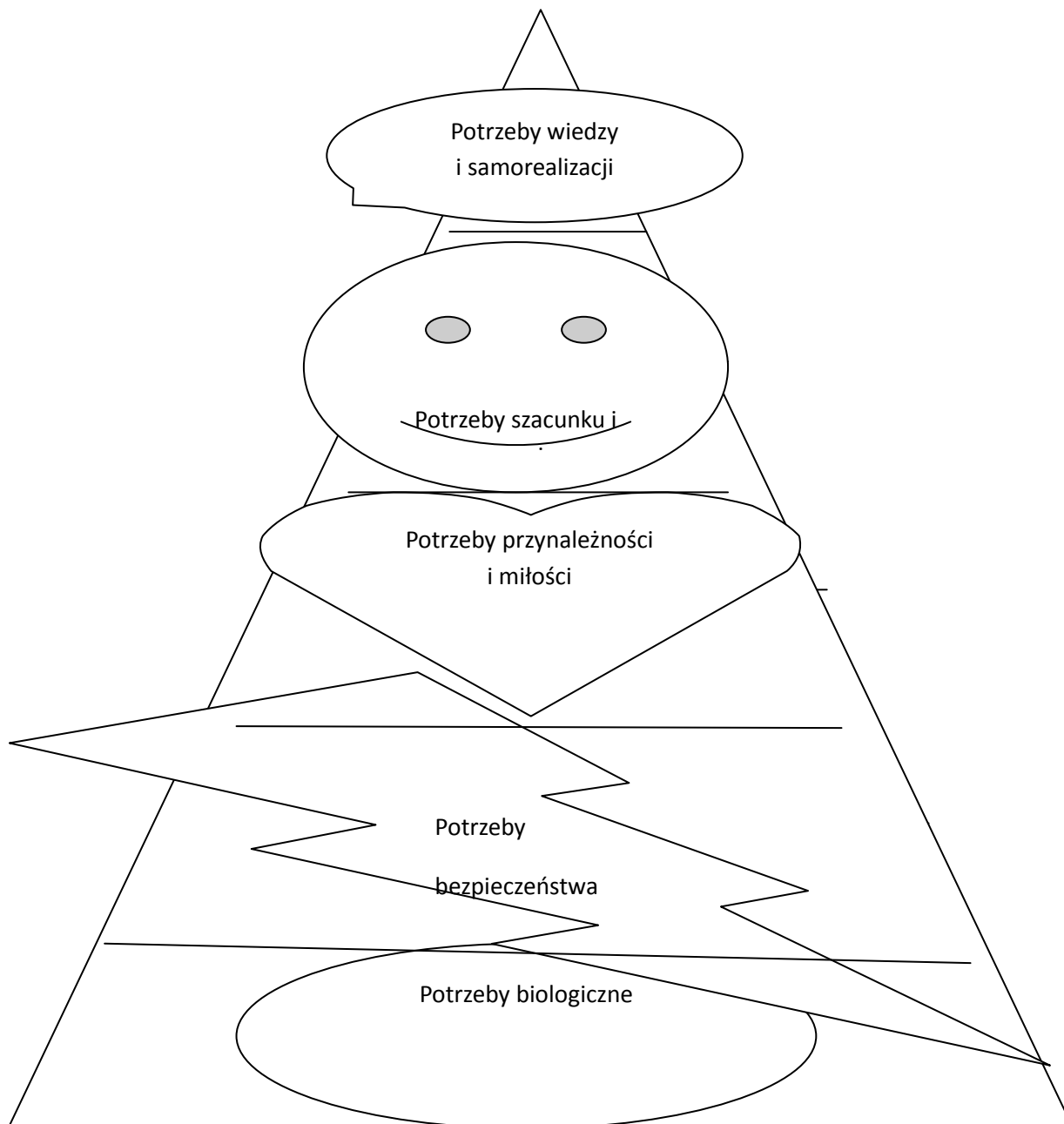
Mocne strony

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



Odpowiedzi do zestawu ćwiczeń 10.

Rysunek 1. Piramida potrzeb A. Masłowa.



„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



Zadanie 2. Przykłady, uczniowie mogą podać inne.

- c. Zjedzenie obiadu,
- d. Sen,
- e. Uczenie się przedsiębiorczości,
- f. Posiadanie własnego mieszkania,
- g. Bycie członkiem grupy projektowej „Drabina”,
- h. Zakup wody mineralnej na plaży,
- i. Otrzymanie pochwały dyrektora szkoły,
- j. Zostanie nieformalnym liderem grupy w Młodzieżowym Domu Kultury,
- k. Przeczytanie „Pana Tadeusza”,
- l. Otrzymanie nagrody w konkursie literackim.

Zadanie 3.

LP.	Kategoria potrzeb	Oznaczenia literowe z zadania 2
1.	Potrzeby wiedzy i samorealizacji	c, i
2.	Potrzeby szacunku i uznania	f, g, j
3.	Potrzeby przynależności i miłości	e
4.	Potrzeby bezpieczeństwa	d
5.	Potrzeby biologiczne	a, b, f,

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



Zadanie 4. (przykłady)

Moim celem jest ukończenie studiów na kierunku architektura w uczelni technicznej w Polsce.

a.

<p>Mocne strony (S):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wysoki poziom inteligencji • Pracowitość, • Sumienność w wykonywaniu zadań. 	<p>Słabe strony (W):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak punktualności, • Małe zorganizowanie czasu, • Wiele innych zajęć dodatkowych nie związanych z architekturą.
<p>Szanse (O):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ukończenie elitarnego liceum, • Dostęp do dodatkowych kursów przygotowujących na architekturę, • Dwie uczelnie techniczne w pobliżu mojego miejsca zamieszkania 	<p>Zagrożenia (T):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wielu chętnych na studia, • Trudny dla mnie egzamin wstępny z rysunku, • Rozwój alergii w czasie egzaminów maturalnych.

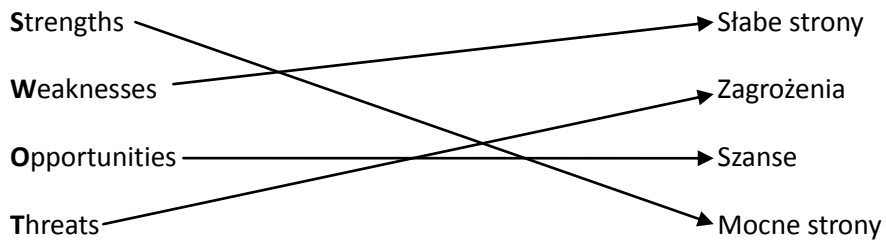
„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



b.

- a. Skrót SWOT pochodzi od angielskich słów. Postaraj się je dopasować do polskich znaczeń wykorzystując do tego tabelkę powyżej.



ZAŁĄCZNIK NR 3 – SCENARIUSZ ZAJĘĆ „ZAWIERANIE KONTRAKTU Z UCZNIAMI”

Wg Marka Gawora
Społeczne Towarzystwo Oświatowe . Szkolenie dla nauczycieli i dyrektorów PAOW

Cele: budowa zaufania w grupie, ustalenie wzajemnych oczekiwań i zobowiązań w wymiarach nauczycie, klasa, uczeń i uczeń, uczeń, klasa

Materiały: kartki, długopisy, kartony, flamastry, kapelusz, woreczek lub czapka.

1. Wprowadzenie

Wrzuć strach do kapelusza (20 minut). Uczniowie i nauczyciel piszą na małych karteczkach o jednej rzeczy, której boją się w tej klasie, następnie wrzucają złożone karteczki do kapelusza. Kiedy już wszyscy wrzucą swoje kartki, kapelusz krąży nadal po klasie i każdy wyciąga losowo jedną karteczkę i odczytuje zapisaną wypowiedź. Zadaniem czytających jest wczucie się w napisany tekst i przedstawienie go tak, jakby się było jego autorem. Po odczytaniu wszystkich kartek można zapytać klasę o komentarze i również samemu skomentować to, co zostało odczytane. W tym ćwiczeniu ważne jest, by zadbać o anonimowość, a w komentarzach uwypuklić podobieństwa.

2. Rozwinięcie

Uczniowie dobierają się w pary i przez 10 minut zastanawiają się nad tym, czego potrzebują od innych osób w klasie, by czuć się w niej dobrze i bezpiecznie. Następnie dwójki łączą się w sześciuosobowe zespoły i na kartonach wypisują listę potrzeb. Zespoły wieszają swoje listy na ścianach i prezentują wyniki pracy całej klasie. Nauczyciel wybiera punkty wspólne dla wszystkich list. Otwiera dyskusję na temat tego, w jaki sposób zapewnić w klasie zaspokojenie tych potrzeb, następnie klasa próbuje sformułować normy zapewniające realizację potrzeb i gwarantujące sankcje. Ważne jest, aby sprawdzić, czy istnieją jeszcze jakieś wcześniej nieustalone normy istotne dla klasy i ewentualnie opracować je.

Uczniowie wracają do zespołów 4-6-osobowych i na kolejnych kartonach wypisują to, czego potrzebują od nauczyciela. Listy zostają wywieszane na ścianach. Zadaniem nauczyciela jest podkreślenie powtarzających się punktów i odniesienie się do nich. Na co jestem gotów się umówić, a na co nie. Uczniowie mają prawo pytać nauczyciela o powody odmowy.

Następnie nauczyciel przedstawia swoją listę wymagań i oczekiwań pod adresem klasy. Uczniowie w grupach odnoszą się do oczekiwań nauczyciela. Na co jesteśmy gotowi odpowiadać, a na co nie.

3. Zakończenie

Ustalone normy i zobowiązania zostają spisane na dużym arkuszu papieru i wszyscy podpisują się pod zawartym właśnie kontraktem.

Uwaga: Jeżeli zależy nam na realności kontraktu, na końcowej liście powinny się znaleźć tylko takie pozycje, wobec których istoty wszyscy są zgodni. Ważne jest także, by przy ustalaniu sankcji pamiętać o tym, że będą one wprowadzane w życie, a więc muszą być psychologicznie możliwe do stosowania, zgodne z prawami człowieka i np. regulaminem szkolnym.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



ZAŁĄCZNIK NR 4. INSTRUKCJA DO GRY IBIS „OKRĘT WIEDZY”

IBIS – INSTRUKCJA

Ibis jest ekonomiczną grą komputerową przeznaczoną dla uczniów pierwszych klas techników. Gra oferuje graczowi możliwość prowadzenia ogólnoswiatowej korporacji przy okazji ucząc go geografii i podstaw przedsiębiorczości.

Gra należy do gatunku "strategii turowych": tak jak w klasycznych grach (Monopol, Chińczyk, Brydż) akcje gracza wykonywane są w trakcie tury. Tura nie jest ograniczona czasowo – gracz może spokojnie zdecydować o swoich akcjach (inwestycjach, ewentualnych podróżach itp). Zakończenie tury przez gracza symbolizuje upływ czasu. Graczowi prezentowany jest ekran podsumowania na którym może zobaczyć spis wszystkich inwestycji, które poczynił wraz z wyliczeniem odniesionych przez niego zysków. Zyski z inwestycji trafiają na konto gracza i rozpoczyna jest kolejna tura.

Celem gry jest osiągnięcie jak najwyższego zysku w ciągu określonej ilości tur. Równie ważna jak zysk jest reputacja firmy: im wyższa, tym ciekawsze, bardziej opłacalne propozycje inwestycji otrzyma gracz.

STEROWANIE:

Sterowanie w grze odbywa się przy pomocy myszy albo touchpada (na laptopie).

Gracz wskazuje kursorem opcje które chce uruchomić i klika lewym przyciskiem myszy. W ten sam sposób może wchodzić w interakcje z niektórymi (podświetlającymi się po najejaniu kursorem) elementami otoczenia i interfejsu.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



WIDOK EKRAŃU ROZGRYWKI:

Stan konta – suma, którą gracz może przeznaczyć na inwestycje w danej turze.

Numer tury i data – numer trwającej aktualnie tury i data.

Poziom reputacji – Reputacja gracza zwizualizowana na pasku. Początkowo na poziomie średnim, w trakcie rozgrywki rosnąca bądź malejąca w zależności od decyzji gracza.

PRZYCISKI:

Zakończenie tury – Przycisk kończący turę, po którego naciśnięciu pojawia się ekran podsumowania.

Zmiana modułu – Przycisk otwierający "plan statku": gracz może wybrać na nim moduł, do którego chce się przenieść.

Ostatnie powiadomienia – Przycisk otwierający okno z ostatnim komunikatem skierowanym do gracza

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



Menu – Przycisk otwierający małe menu techniczne umożliwiające zapis i wczytanie gry, dostęp do opcji, pomocy i wyjście z gry.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

WIDOK INWESTYCJI NA MAPIE

Najważniejszym elementem każdego modułu jest Globus, kliknięcie którego otwiera mapę inwestycji. Poniżej przedstawiony jest proces zawierania przykładowej inwestycji.

1. Gracz wybiera uprawę (w przypadku innego modułu - dziedzinę).

Na konturowej mapie świata podświetlają się państwa, w których w tej turze może zainwestować.



Wybór uprawy zatwierdza kliknięciem na jej ikonę.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

2. Przesuwając kursorem nad podświetlonymi państwami gracz może zobaczyć warunki konkretnych inwestycji: Czas jej trwania (w tym wypadku: 1 turę), stopę zwrotu (w tym wypadku:



6%) i ryzyko (w tym wypadku: niskie).

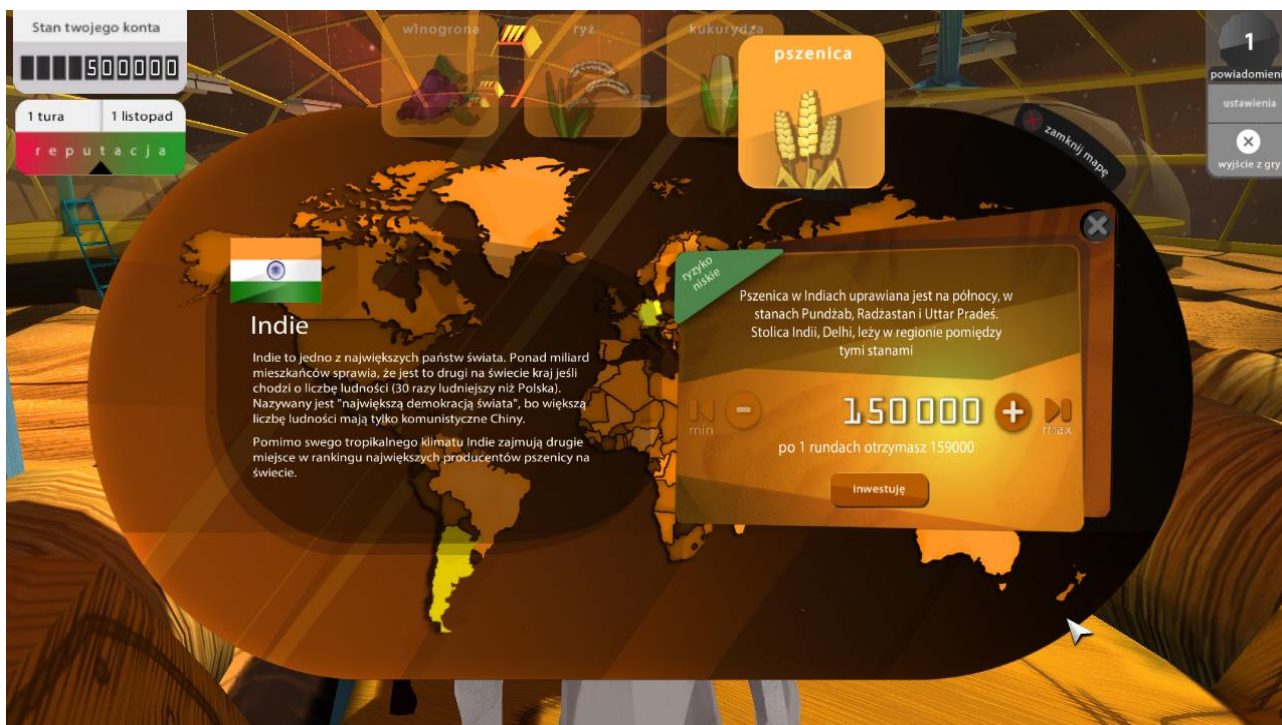
„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org

3. Po kliknięciu na państwo gracz może przeczytać szczegółowy opis państwa, inwestycji oraz wybrać wartość inwestycji obserwując przy okazji potencjalne zyski (pod sumą inwestycji).

Przyciskiem "Inwestuj" gracz zatwierdza inwestycję.

W tym samym momencie konto gracza zostaje uszczuplone o zainwestowaną kwotę. Rezultat inwestycji przedstawiony zostanie po zakończeniu tury (w tym wypadku trwa ona tylko

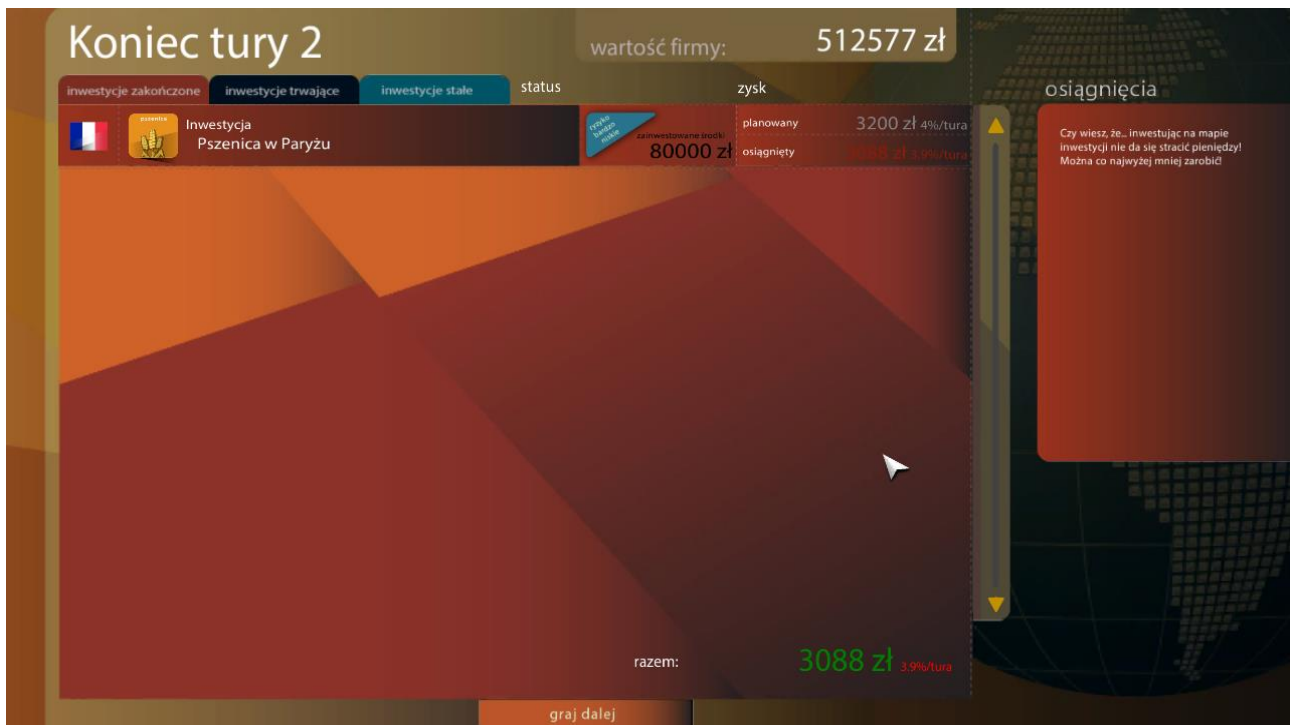


jedną turę, na późniejszych etapach gry gracz napotka inwestycje trwające dłużej).

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

4. Na ekranie podsumowania gracz widzi szczegóły poczynionej przez niego inwestycji:
Zainwestowanie kwoty 80000 zł przyniosło ostatecznie 3088 zł zysku. Niskie ryzyko inwestycji



sprawiło, że osiągnięty zysk był o 112 zł niższy niż zysk planowany.
Oczywiście – gracz nie powinien kończyć tury mając w portfelu jeszcze kilkaset tysięcy złotych:
pieniądze te mógłby zainwestować i dzięki temu w tej samej turze zarobić więcej.

IBIS – INSTRUKCJA DLA NAUCZYCIELI

MECHANIKA ROZGRYWKI

Sama gra skonstruowana jest z kilku nakładających się na siebie mechanizmów rozgrywki:

- Inwestycji na mapie w module (dostęp w każdym momencie)
- Propozycji Inwestycji – Podróży (losowo: co 1-3 tury)
- Wydarzeń (losowo: co 5-8 tur)
- Podsumowań (raz na 15 tur)

POZIOM TRUDNOŚCI

Gra z założenia ma sprawiać wrażenie prostej. O zysk nie jest trudno: standardowe "inwestycje na mapie" nigdy nie przynoszą strat (państwa widoczne na mapie należą do największych producentów w danych dziedzinach – inwestując przez kilka tur gracz zapamięta je i będzie kojarzyć z dziedziną). Inaczej jest w przypadku "Propozycji Inwestycji – Podróży" i "Wydarzeń" – na tych gracz może zarówno zarobić jak i stracić. "Podsumowania" wpływają z kolei jedynie na reputację gracza.

W rezultacie – gracz nie powinien mieć problemu z postępami w trakcie gry. Cała "trudność" polegać będzie na konkutowaniu z innymi graczami – w trakcie gry gracz obserwuje postępy nie tylko swoje, ale i konkurentów.

Gra dostosowuje swoją trudność w zależności od wyników gracza. Gracz, który bardzo dobrze inwestuje, podejmuje bardzo trafne decyzje natrafi na trudniejsze zadania i więcej negatywnych wydarzeń. Gracz mający problem z inwestycjami i popełniający błędy biznesowe zostanie "łagodniej potraktowany": powodzie, susze, trzęsienia ziemi będą u niego znacznie rzadsze.

Reasumując, wyniki gracza decydują o tym, jakie "Propozycje Inwestycji - Podróży" znajdą się w puli możliwych do wylosowania w danym momencie:

- gracze którym idzie słabo mają dostęp wyłącznie do puli "podstawowej",
- gracze osiągający dobre wyniki – również do puli "rozszerzonej" w której więcej jest pułapek
- gracze posiadający wysoką reputację – dostęp do puli "dobrej reputacji".

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

PRZEBIEG GRY



SAMOUCZEK

Po rozpoczęciu nowej gry gracz zapoznawany jest z jej mechaniką. Doradca Oskar wprowadza go w świat gry i przenosi do ekranu tworzenia awatara.



Po stworzeniu awatara, następuje dalszy ciąg wprowadzenia. Początkowo gracz ma do dyspozycji tylko moduł centralny oraz moduł upraw. Doradca opowiada o nich, uczy sterowania i podpowiada w jaki sposób dokonać pierwszych inwestycji.

Informuje gracza o podstawach mechaniki i założeniach gry: chodzi o pomnażanie początkowego kapitału dokonując szeregu inwestycji w różnych państwach na całym świecie. Gracz wybiera państwa, w których chce zainwestować kierując się dwoma podstawowymi parametrami: "Stopą zwrotu" i "Ryzykiem" (wybiera jak najwyższy zwrot przy jak najniższym ryzyku). Zwraca też uwagę na czas trwania inwestycji.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Pod okiem Doradcy gracz dokonuje pierwszej inwestycji – w pszenicę w Indiach. Samodzielnie wybiera kolejną inwestycję, a po wykorzystaniu dostępnych środków - kończy turę.

Na **ekranie podsumowania** gracz widzi rezultaty swoich inwestycji dokonanych w pierwszej turze – może zaobserwować w jaki sposób współczynnik "ryzyka" oddziałuje na stopę zwrotu (im wyższe ryzyko, tym bardziej realny zysk może różnić się od oczekiwanego). Tamteż gracz może dowiedzieć się jak prezentują się jego wyniki na tle innych graczy.

W tym momencie kończy się samouczek i gracz rozpoczyna samodzielną grę. Doradca pozostaje jednak na swoim stanowisku i informuje gracza o wydarzeniach w grze.

W turze drugiej Gracz samodzielnie rozpoczyna kolejne inwestycje w taki sam sposób, jak zrobił to w pierwszej turze. Inwestuje do czasu wykorzystania środków i kończy turę.

PROPOZYCJE INWESTYCJI - PODRÓŻE

Na początku trzeciej tury gracz po raz pierwszy informowany jest o dodatkowej szansie na inwestycje zaproponowanej przez doradcę w module upraw. Jest to wydarzenie losowe (jedno spośród wielu zaimplementowanych w grze), związane z podróżą do danego państwa i rozmową biznesową dotyczącą danej inwestycji. Zadaniem gracza jest zorientowanie się czy dana inwestycja jest opłacalna. Spośród dostępnych pytań powinien wybierać te, które pozwolą mu rozwiązać wątpliwości.

Lista wszystkich dostępnych inwestycji znajduje się w Tabeli I.

Inwestycje te losują się co 1-3 tury.

Po podróży, rozmowie i podjęciu decyzji gracz wraca do modułu centralnego i może zainwestować pozostałe środki w "tradycyjny sposób" – na mapie inwestycji w module. Po wykorzystaniu dostępnych środków – kończy turę i zapoznaje się z ekranem podsumowania.

WYDARZENIA LOSOWE

Raz na kilka tur gracz informowany jest o wydarzeniu losowym – katastrofie naturalnej, strajku itp. Wydarzenie sprawia, że w trakcie danej tury gracz nie zarabia na inwestycjach poczynionych w państwach dotkniętych wydarzeniem (to jedna z dwóch sytuacji, w której gracz traci zainwestowane pieniądze!). Podobnie jak w przypadku Inwestycji-Podróży tak i tu gracz ma szansę udać się do danego państwa i pomóc w odbudowie.

Lista wszystkich dostępnych wydarzeń losowych znajduje się w Tabeli II. Wydarzenia te losują się co 5-8 tur.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

INWESTYCJE W STATEK

W module centralnym gracz ma możliwość rozwijania poszczególnych modułów, z których zbudowany jest statek. Inwestując w pracowników i infrastrukturę modułów wpływa na poprawienie parametrów "Inwestycji na mapie" (stopę zwrotu, ryzyko).

ODBLOKOWYWANIE KOLEJNYCH MODUŁÓW

Gracz rozpoczyna rozgrywkę mając do dyspozycji moduł centralny oraz moduł upraw. Kolejny moduł odblokowywany jest po wykonaniu dwóch "Propozycji Inwestycji" w module Upraw. Jest to moduł Drewna. Poniżej schemat odblokowywania kolejnych modułów:

Moduł Centralny

Moduł Upraw – 2 zadania (spośród 7)

Moduł Drewna – 2 zadania (spośród 9)

Moduł Wody – 2 zadania (spośród 9)

Moduł Hodowli – 2 zadania (spośród 9)

Moduł Upraw II – 2 zadania (spośród 9)

Moduł Turystyki – 2 zadania (spośród 8)

Moduł Hi-Tech – 2 zadania (spośród 9)

Moduł Surowców – 2 zadania (spośród 7)

Moduł Energii

STATYSTYKI

W module centralnym gracz ma dostęp do ekranów prezentujących statystyki rozgrywki: jego postępy w porównaniu z innymi graczami, osiągnięcia itp.

PODSUMOWANIA

Po zaliczeniu większości zadań z modułu (raz na ok. 15 tur) gracz dostaje informacje o jeszcze jednym rodzaju wyjątkowego wydarzenia – Podsumowaniu. Do podsumowań należą konferencje prasowe, spotkania z akcjonariuszami i wykłady.

Są to swego rodzaju sprawdziany podsumowujące dany moduł. Gracz jest przepytany przez dziennikarzy wybierając takie opcje dialogowe, które utworzą sensowną i zgodną z prawdą wypowiedź na temat jego inwestycji w danej dziedzinie. Mechanikę tych dialogów przedstawia przykładowy schemat:

Inwestycja w Ryż -> Inwestowaliśmy w Chinach -> Dziękujemy partnerom z Moskwy

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



- > Inwestowaliśmy w Sudanie -> Dziękujemy partnerom z Pekinu
-> Inwestowaliśmy w Indiach -> Dziękujemy partnerom z Delhi

Gracz wybierający dialogi może wykorzystać je do przekazania sensownego komunikatu, może też namieszać (np. Stwierdzić, że inwestował w ryż w Sudanie i dziękuje za to partnerom w Moskwie). Każda błędna wypowiedź tego typu będzie owocowała spadkiem reputacji firmy (a co za tym idzie – brakiem najbardziej opłacalnych inwestycji).

Lista podsumowań znajduje się na końcu tego dokumentu, w Tabeli III.

ZAKOŃCZENIE GRY

Gra kończy się po 250 turze. Cały przebieg gry zostaje automatycznie zapisany i przy kolejnej rozgrywce gracz może porównywać swój wynik z wynikami wcześniejszymi.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



TABELA I – PROPOZYCJE INWESTYCJI – PODRÓŻE

MODUŁ UPRAW I

– Inwestycja w pszenice w DR Kongo (Kinszasza)



Zadanie "podpucha": Klimat DR Kongo nie sprzyja uprawom pszenicy.

Gracz poznaje państwo DR Kongo, jej gospodarkę oraz warunki uprawy pszenicy.
W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

– Inwestycja w ryż w Emiratach Arabskich (Abu Zabi)



Zadanie "podpucha": Klimat ZEA nie sprzyja uprawie ryżu.

Gracz poznaje ZEA, ich gospodarkę i warunki uprawy ryżu.
W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

– Inwestycja w pszenice na Ukrainie (Kijów)



Gracz poznaje Ukrainę, jej gospodarkę i warunki uprawy pszenicy.

– Inwestycja w żyto w Polsce (Warszawa)



Gracz poznaje warunki uprawy żyta.

– Inwestycja fermę ryżu w Japonii (Tokio)



Gracz poznaje Japonię, jej gospodarkę i warunki uprawy ryżu.

– Inwestycja w fermę sorgo w Nigerii (Abudża)



Gracz poznaje Nigerię, jej gospodarkę i warunki uprawy sorgo.

– Inwestycja w fabrykę płatków kukurydzianych w USA (Waszyngton)



Gracz poznaje USA, ich gospodarkę i warunki uprawy kukurydzy.

MODUŁ DRZEW

POZIOM PODSTAWOWY:

– Inwestycja w "tanie drewno" z Brazylii



Zadanie z haczykiem: Dociekliwy gracz dowie się z rozmowy, że drewno pozyskiwane jest z Puszczy Amazońskiej. Można na nim zarobić, ale rezultatem będą protesty ekologów i spadek reputacji firmy.

– Inwestycja w produkcję papieru w Finlandii



Gracz poznaje Finlandię, jej gospodarkę i warunki fizyczne.

- Inwestycja w kauczukowiec w Indonezji



Gracz poznaje Indonezję, jej gospodarkę i warunki fizyczne.

– Inwestycja w choinki we Włoszech



Gracz poznaje Włochy, ich gospodarkę i warunki fizyczne.

POZIOM ROZSZERZONY:

– Inwestycja w produkcję papieru na Islandii



Zadanie "podpucha": *Roślinność drzewiasta Islandii jest bardzo uboga.*
Gracz poznaje Islandię, jej gospodarkę i potrzeby przemysłu celulozowego.
W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

– Inwestycja w jodły, świąteczne choinki w Pakistanie



Zadanie "podpucha": *Pakistan to kraj muzułmański, podobnie jak jego sąsiedzi*
Gracz poznaje Pakistan, jego gospodarkę i uwarunkowania kulturowe.
W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

WYSOKA REPUTACJA:

– Inwestycja w plantację Palmy Olejowej w Malezji



Gracz poznaje Malezję, jej gospodarkę, warunki fizyczne oraz warunki uprawy palmy olejowej.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



– Inwestycja w pozyskanie drewna z kanadyjskiej tajgi



Gracz poznaje Kanadę, jej gospodarkę, warunki fizyczne oraz ciekawostki dotyczące kanadyjskich tajg.

– Inwestycja w pozyskanie hebanu w Tanzanii



Gracz poznaje Tanzanię jej gospodarkę, warunki fizyczne oraz ciekawostki dotyczące hebanu.

MODUŁ WODY

POZIOM PODSTAWOWY:

– Budowa studni w Sudanie



Zadanie, które z założenia nie przynosi zysków – chodzi o działalność charytatywną.

Inwestycja działa jednak pozytywnie na reputację ułatwiając dalszą rozgrywkę.

– Inwestycja w odsalanie wody w Arabii Saudyjskiej



Gracz poznaje Arabię Saudyjską, jej gospodarkę, warunki fizyczne i problematykę pustyń.

– Inwestycja w oczyszczalnie ścieków na Gangesie



Gracz poznaje Bangladesz, jego gospodarkę, warunki fizyczne i problem zanieczyszczenia Gangesu.

– Inwestycja w marikulturę – farmy łososi w Norwegii



Gracz poznaje Bangladesz, jego gospodarkę, warunki fizyczne i problem zanieczyszczenia Gangesu.

– Inwestycja w marikulturę – farmy krewetek tygrysich w Australii



Gracz poznaje Australię, jej gospodarkę i tematykę marikultur.

– Inwestycja w marikulturę – hodowlę pereł w Hong Kongu



Gracz poznaje Chiny, ich gospodarkę i tematykę marikultur.

– Inwestycja w statki pasażerskie na Filipinach



Gracz poznaje Filipiny, ich gospodarkę i tematykę transportu morskiego.



POZIOM ROZSZERZONY:

– Inwestycja w połowy wielorybów w Japonii



Zadanie z haczykiem: Dociekliwy gracz dowie się z rozmowy, że Japonia dokonuje połowów wbrew protestom społeczności międzynarodowej. Można na nich zarobić, ale rezultatem będą protesty ekologów i spadek reputacji firmy.

– Inwestycja w połowy w Islandii



Gracz poznaje Islandię i jej gospodarkę morską.

MODUŁ HODOWLI

POZIOM PODSTAWOWY:

- Inwestycja w trzodę chlewną w Izraelu



Zadanie "podpucha": *Wieprzowina nie jest dozwolona zarówno w Judaizmie jak i Islamie*

Gracz poznaje Izrael, jego gospodarkę i uwarunkowania kulturowe.
W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

- Inwestycja w bydło na Grenlandii



Zadanie "podpucha": *Klimat Grenlandii nie sprzyja hodowli bydła*

Gracz poznaje Grenlandię, jej klimat i gospodarkę.

W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

- Inwestycja w Indyki w USA



Gracz poznaje USA i ich gospodarkę rolną.

- Inwestycja w kaczki w Wietnamie



Gracz poznaje Wietnam i ich gospodarkę rolną.

- Inwestycja w strusie w Mali



Gracz poznaje Mali i ich gospodarkę rolną.

- Inwestycja w sery w Indiach



Gracz poznaje Indie, ich kulturę i ich gospodarkę rolną.

POZIOM ROZSZERZONY:

- Inwestycja w trzodę chlewną w Iraku



Zadanie "podpucha": *Wieprzowina nie jest halal – dozwolona w Islamie*

Gracz poznaje Irak, jego gospodarkę i uwarunkowania kulturowe.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

WYSOKA REPUTACJA:

– Inwestycja w bydło w Argentynie



Gracz poznaje Argentynę i jej gospodarkę rolną.

– Inwestycja w merynosy w RPA



Gracz poznaje RPA i jej gospodarkę rolną.

MODUŁ UPRAW II

POZIOM PODSTAWOWY:

- Inwestycja w buraki cukrowe na Kubie



Zadanie "podpucha": *Kuba jest dużym producentem trzciny cukrowej*
Gracz poznaje Kubę, jej gospodarkę.
W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

- Inwestycja w kawę w Kazachstanie



Zadanie "podpucha": *Kuba jest dużym producentem trzciny cukrowej*
Gracz poznaje Kubę, jej gospodarkę.
W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

- Inwestycja w Kawę w Etiopii



Gracz poznaje Etiopię, jej gospodarkę rolną i ciekawostki na temat kawy.

- Inwestycja w fermę daktyli w Iranie



Gracz poznaje Iran, jego gospodarkę i ciekawostki kulturowe.

- Inwestycja w ziemniaki w Rosji



Gracz poznaje Rosję i jej gospodarkę rolną. Przy okazji – problematykę GMO.

- Inwestycja w buraki cukrowe w Polsce



Gracz poznaje gospodarkę Polski.

POZIOM ROZSZERZONY:

- Inwestycja w soję w Brazylii (zła karma)



Zadanie z haczykiem: Dociekliwy gracz dowie się z rozmowy, że tereny pod uprawę soi pozyskiwane są w związku z karczowaniem lasów równinowych. Na inwestycji można zarobić, ale rezultatem będą protesty ekologów i spadek reputacji firmy.



WYSOKA REPUTACJA:

– Inwestycja w trzcinę cukrową na Mauritiusie



Gracz poznaje Mauritius, jego gospodarkę i ciekawostki związane z uprawą trzciny cukrowej.

– Inwestycja w Kakao w Wybrzeżu Kości Słoniowej



Gracz poznaje WKS, jego gospodarkę i ciekawostki związane z uprawą kakao.

MODUŁ TURYSTYKI

POZIOM PODSTAWOWY:

– Inwestycja w ekstremalną turystykę w Ekwadorze



Zadanie z haczykiem: Dociekliwy gracz dowie się z rozmowy, że inwestycja wpłynie negatywnie na życie indiańskich plemion oraz może się spotkać z protestami.

Na inwestycji można zarobić, ale rezultatem będzie spadek reputacji firmy.

– Inwestycja w hotel na Dominikanie



Gracz poznaje Dominikanę, jej infrastrukturę oraz ciekawostki na temat ruchu turystycznego.

– Inwestycja w hotel w Hurghadzie



Gracz poznaje Egipt, informacje na temat infrastruktury i ruchu turystycznego.

– Inwestycja w biuro podróży w Rumunii



Gracz poznaje Rumunię, informacje na temat ruchu turystycznego.

– Inwestycja w linie lotnicze w Singapurze



Gracz poznaje Rumunię, ciekawostki na temat tanich linii lotniczych.

– Inwestycja w sieć agroturystyczną w Tatrach



Gracz poznaje ciekawostki na temat agroturystyki.

– Inwestycja w sieć hoteli w Gruzji



Gracz poznaje Gruzję, jej geografii i ciekawostki na temat turystyki.

POZIOM ROZSZERZONY:

– Inwestycja w hotel w rezerwacie na Filipinach



Zadanie z haczykiem: Dociekliwy gracz dowie się z rozmowy, że budowa hotelu możliwa jest dzięki powiązaniom korupcyjnym. Na inwestycji można zarobić, ale rezultatem będą protesty ekologów i spadek reputacji firmy.

WYSOKA REPUTACJA:

– Inwestycja w sieć hosteli w Kambodży



Gracz poznaje Kambodżę, jej geografii i ciekawostki na temat turystyki i kultury.

– Inwestycja w luksusowy hotel na Malediwach



Gracz poznaje Malediwy, ich geografii i ciekawostki na temat turystyki.

MODUŁ HI TECH

POZIOM PODSTAWOWY:

– Inwestycja w produkcję telefonów komórkowych w Szwajcarii



Zadanie "podpucha": Koszty pracy w Szwajcarii są bardzo wysokie.

Gracz poznaje Szwajcarię i jej gospodarkę.

W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

– Inwestycja w produkcję samolotów w Algierii



Zadanie "podpucha": Produkcja samolotów jest bardzo kosztowna i wymaga wykwalifikowanych pracowników, o których w Algierii bardzo trudno.

Gracz poznaje Algierię i jej gospodarkę.

W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

– Inwestycja w produkcję gier komputerowych w Polsce



Gracz poznaje informacje na temat tworzenia gier komputerowych.

– Inwestycja w produkcję telefonów komórkowych w Meksyku



Gracz poznaje Meksyk, informacje na temat przemysłu telefonów komórkowych.

– Inwestycja w produkcję sprzętu medycznego w Irlandii



Gracz poznaje Irlandię, informacje na temat przemysłu medycznego, kadry naukowej.

– Inwestycja w produkcję aparatów fotograficznych w Japonii



Gracz poznaje Japonię, informacje na temat przemysłu, kosztów pracy.

– Inwestycja w produkcję satelitów telekomunikacyjnych w Turcji



Gracz poznaje Turcję, informacje na temat jej przemysłu, kosztów pracy i kadry naukowej.

- Inwestycja w produkcję podzespołów komputerowych w Tajlandii



Gracz poznaje Turcję, informacje na temat jej przemysłu, kosztów pracy i kadry naukowej.

POZIOM ROZSZERZONY:

– Inwestycja w produkcję leków w Papui Nowej Gwinei



Zadanie "podpucha": Produkcja leków wymaga dużego zaplecza naukowego, o które w PNG bardzo trudno.

Gracz poznaje PNG i jej gospodarkę.

W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

MODUŁ SUROWCÓW

POZIOM NISKI:

- Inwestycja w wydobycie ropy w Nigerii



Zadanie z haczykiem: Dociekliwy gracz dowie się z rozmowy, że wydobycie ropy związane będzie z ogromnym zanieczyszczeniem środowiska. Na inwestycji można zarobić, ale rezultatem będą protesty ekologów i spadek reputacji firmy.

- Inwestycja w wydobycie gazu ziemnego w Turkmenistanie



Zadanie z haczykiem: Inwestycja może zostać przeprowadzona tylko po akceptacji warunków turkmeńskiego partnera – zgodzie na wydanie ziem Turkmenbaszy. Na inwestycji można zarobić, ale rezultatem będą protesty obrońców praw człowieka i spadek reputacji firmy.

- Inwestycja w wydobycie ropy naftowej w Wenezueli



Gracz poznaje Wenezuelę i jej przemysł wydobywczy.

- Inwestycja w wydobycie ropy naftowej w Kuwejcie



Gracz poznaje Kuwejt i jego przemysł wydobywczy.

- Inwestycja w wydobycie Uranu w RPA



Gracz poznaje RPA i jego przemysł wydobywczy.

- Inwestycja w wydobycie kadmu w Kanadzie



Gracz poznaje Kanadę i jej przemysł wydobywczy.

- Inwestycja w wydobycie diamentów w DR Kongo



Gracz poznaje DR Kongo i jej przemysł wydobywczy.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

MODUŁ ENERGII

POZIOM NISKI:

– Inwestycja w węglową elektrownię ciepłą w Norwegii



Zadanie "podpucha": Energetyka Norwegii w 99% wykorzystuje źródła odnawialne.

Gracz poznaje Norwegię i jej gospodarkę energetyczną.
W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty

– Inwestycja w elektrownie wiatrowe w Tanzanii



Zadanie z haczykiem: Dociekliwy gracz dowie się z rozmowy, że elektrownie wiatrowe wpłyną na degradację krajobrazu w pobliżu parku Serengetti. Na inwestycji można zarobić, ale rezultatem będą protesty ekologów i spadek reputacji firmy.

– Inwestycja w elektrownie wiatrowe w Hiszpanii



Gracz poznaje Hiszpanię, jej przemysł energetyczny i elektrownie wiatrowe

– Inwestycja w elektrownie jądrową w Polsce



Gracz poznaje Polskę, jej przemysł energetyczny i problematykę elektrowni jądrowych.

– Inwestycja w elektrownie wiatrowe w Indiach



Gracz poznaje Indie i ich przemysł energetyczny.

– Inwestycja w elektrownie wiatrowe w Chinach



Gracz poznaje Chiny i ich przemysł energetyczny.

– Inwestycja w elektrownie słoneczne w Niemczech



Gracz poznaje Niemcy i ich przemysł energetyczny .

– Inwestycja w elektrownie słoneczne w Grecji

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



Gracz poznaje Grecję i jej przemysł energetyczny.

– Inwestycja w elektrownie pływowe w Korei Południowej



Gracz poznaje Koree Południową i jej przemysł energetyczny.

– Inwestycja w elektrownie geotermalne w Nowej Zelandii



Gracz poznaje Nową Zelandię i jej przemysł energetyczny.

MODUŁ CENTRALNY

- Kampania reklamowa – billboardy na piramidach w Egipcie



Zadanie "podpucha": Gracz poznaje Egipt i problematykę inwazyjnych reklam zewnętrznych. W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty.

- Awansowanie kobiety na stanowisko kierownicze w Arabii Saudyjskiej



Zadanie "podpucha": Gracz poznaje Arabię Saudyjską i jej kulturę, w której kobiety nie pełnią żadnych funkcji publicznych. W przypadku inwestycji: gracz traci część zainwestowanej kwoty.

- Organizacja międzynarodowego turnieju piłkarskiego dla dzieci w Brazylii



Zadanie, które z założenia nie przynosi zysków – chodzi o działalność charytatywną. Organizacja turnieju skutkuje zwiększeniem reputacji firmy.

- Outsourcing pomocy technicznej w Indiach



Gracz poznaje Indie i ich usługi outsourcingowe.

- Kredyt na rozwój działalności w Emiratach Arabskich



Gracz poznaje Zjednoczone Emiraty Arabskie i ideę Banków Islamskich. Ma możliwość wzięcia kredytu na zasadach tych banków.

INWESTYCJE DOKONYWANE BEZPOŚREDNIO W GABINECIE W MODULE CENTRALNYM:

SZANSE:

- Zatrudnienie osób niepełnosprawnych

Gracz decyduje o możliwym zatrudnieniu osób niepełnosprawnych.

Informowany jest o zaletach takiego rozwiązania.

- Szkolenie dla pracowników

Gracz decyduje o przeprowadzeniu szkolenia dla pracowników.

Dowiaduje się o znaczeniu takich szkoleń.

- Zakładanie funduszy socjalnych dla pracowników

Gracz decyduje o otwarciu funduszy socjalnych dla pracowników. Dowiaduje się o zaletach takiego rozwiązania.

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

PROBLEMY:

- Odejście wykwalifikowanego pracownika
Gracz musi namówić pracownika myślącego o odejściu do pozostania w firmie.
- Pracownik żądający podwyżki (zasłużenie)
W trakcie rozmowy z pracownikiem gracz decyduje, czy ten zasługuje na podwyżkę.
- Pracownik żądający podwyżki (niezasłużenie)
W trakcie rozmowy z pracownikiem gracz decyduje, czy ten zasługuje na podwyżkę.
- Relokacja pracownika
Gracz musi namówić pracownika do przeniesienia się na placówkę w innym kraju.
- Konflikt w zespole
Gracz musi rozwiązać konflikt między pracownikami, a kadrami zarządzającą.

TABELA II: WYDARZENIA – PROBLEMY

Wszystkie poniższe wydarzenia owocują brakiem wpływów z inwestycji w danym państwie oraz zadaniem - inwestycją, dzięki któremu można te wpływy odzyskać (inwestycja w odbudowę zniszczonych fabryk itp). Gracz poznaje dany kraj i zaznajamiany jest z daną katastrofą naturalną.

– Trzęsienie ziemi w Chinach, Pakistanie, USA, Japonii



- Wybuch wulkanu w Indonezji



– Powódź w Pakistanie, Indiach



– Strajk pracowników we Włoszech, Francji, Rosji



– Susza w Indiach, Chinach



– Pożary w USA



– Tsunami w Indonezji, Japonii



– Tajfun / Cyklon w Chinach, na Kubie



„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

TABELA III: PODSUMOWANIA
WSZYSTKIE PODSUMOWANIA ODBYWAJĄ SIĘ W MODULE CENTRALNYM, BEZ
PODRÓŻY:

ZWIĄZANE Z "ZADANIAMI Z HACZYKIEM":

- Spotkanie z dziennikarzami – EFEKT PODPUCHY (Drewno z Brazylii)
Gracz tłumaczy się przed dziennikarzami z błędnych decyzji, które podjął. Może przyznać się do błędów i przekazać zyski na cele dobroczynne, lub iść w zaparte i stracić jeszcze więcej reputacji.
- Spotkanie z dziennikarzami – EFEKT PODPUCHY (Hotel w rezerwacie, korupcja)
Gracz tłumaczy się przed dziennikarzami z błędnych decyzji, które podjął. Może przyznać się do błędów i przekazać zyski na cele dobroczynne, lub iść w zaparte i stracić jeszcze więcej reputacji.
- Spotkanie z dziennikarzami – EFEKT PODPUCHY (Ropa w Nigerii)
Gracz tłumaczy się przed dziennikarzami z błędnych decyzji, które podjął. Może przyznać się do błędów i przekazać zyski na cele dobroczynne, lub iść w zaparte i stracić jeszcze więcej reputacji.
- Spotkanie z biznesmenem – EFEKT PODPUCHY (Turkmenistan)
Gracz tłumaczy się przed dziennikarzami z błędnych decyzji, które podjął. Może przyznać się do błędów i przekazać zyski na cele dobroczynne, lub iść w zaparte i stracić jeszcze więcej reputacji.
- Spotkanie z biznesmenem – EFEKT PODPUCHY (wieloryby w Japonii)
Gracz tłumaczy się przed dziennikarzami z błędnych decyzji, które podjął. Może przyznać się do błędów i przekazać zyski na cele dobroczynne, lub iść w zaparte i stracić jeszcze więcej reputacji.

ZWIĄZANE Z ZALICZANIEM POSZCZEGÓLNYCH MODUŁÓW

- Wystąpienie przed akcjonariuszami- moduł Upraw
- Wystąpienie przed akcjonariuszami- moduł Drzew
- Wystąpienie przed akcjonariuszami- moduł Hodowli
- Wystąpienie przed akcjonariuszami- moduł Turystyki

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego



-
- Wykład na uczelni – moduł Upraw II
 - Wykład na uczelni – moduł Surowców
 - Wykład na uczelni – moduł Morski
 - Spotkanie z dziennikarzami – moduł Hi-Tec
 - Spotkanie z dziennikarzami – moduł Energii

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org



Zespół autorski i merytoryczny projektu IBIS

Interdyscyplinarna Bez Barrier Interaktywna Szkoła

Anna Kowalska

Anna Lach

Anna Grzybowska

Monika Fibich

Teresa Tracz-Zielińska

Katarzyna Mijkowska

Piotr Głogowski

Małgorzata Serafin

Magdalena Kempieński

Edyta Cieplichowicz

Iga Zielińska

„IBIS – Interdyscyplinarna Bez barier Interaktywna Szkoła”.
Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Fundacja DRABINA ROZWOJU
ul. Dobra 5/2, 00-384 Warszawa
tel.: 022 646 48 38; fax 022 646 48 38
e-mail: fundacja@drabina.org www.drabina.org